

Høringsnotat

Forslag til lovendringer for gjennomføring av avtale 19. desember 2003 mellom Den europeiske union og Republikken Island og Kongeriket Norge og annen tilleggsprotokoll 8. november 2001 til den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker

1	INNLEDNING	5
2	KORT OM INNHOLDET I DE ULIKE INSTRUMENTENE.....	6
2.1	TILKNYTNINGSAVTALEN	6
2.2	SCHENGEN-RELEVANTE BESTEMMELSER	7
2.3	2000-KONVENSJONEN.....	7
2.3.1	<i>Kapittel 1 – Alminnelige bestemmelser</i>	<i>7</i>
2.3.2	<i>Kapittel 2 – Anmodning om særlige former for gjensidig hjelp.....</i>	<i>8</i>
2.3.3	<i>Kapittel 3 – Avlytting av telekommunikasjon</i>	<i>10</i>
2.3.4	<i>Kapittel 4 – Personvern.....</i>	<i>11</i>
2.3.5	<i>Kapittel 5 – Sluttbestemmelser</i>	<i>11</i>
2.4	2001-PROTOKOLLEN	11
2.5	ANNEN TILLEGGSPROTOKOLL.....	13
2.5.1	<i>Innledning.....</i>	<i>13</i>
2.5.2	<i>Kapittel 1</i>	<i>13</i>
2.5.3	<i>Kapittel 2</i>	<i>14</i>
2.5.4	<i>Kapittel 3</i>	<i>16</i>
3	OVERSIKT OVER GJELDENDE RETT	17
3.1	NORSK RETT	17
3.1.1	<i>Rettslig samarbeid i straffesaker</i>	<i>17</i>
3.1.2	<i>Politisamarbeid</i>	<i>19</i>
3.2	GJELDENDE INTERNASJONALE FORPLIKTELSE	19
3.2.1	<i>Rettslig samarbeid i straffesaker</i>	<i>20</i>
3.2.2	<i>Politisamarbeid</i>	<i>21</i>
4	KOMMUNIKASJONSKANALER.....	22
4.1	INNHOLDET I FORPLIKTELSENE	22
4.2	GJELDENDE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	22
5	ELEKTRONISK FREMSENDELSE AV RETTSANMODNINGER MV... 24	

5.1	INNHOLEDET I FORPLIKTELSENE	24
5.2	FORBEHOLD	24
5.3	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	24
6	REGLER FOR GJENNOMFØRINGEN AV RETTSANMODNINGER	26
7	FORKYNNING AV DOKUMENTER	26
7.1	KRAV TIL OVERSETTELSE VED FORKYNNING AV DOKUMENTER	26
7.2	POSTFORKYNNING	27
8	TILBAKELEVERING AV GJENSTANDER	28
8.1	INNHOLEDET I FORPLIKTELSENE	28
8.2	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	29
9	MIDLERTIDIG OVERFØRING AV FRIHETSBERØVEDE PERSONER	29
9.1	INNLEDNING	29
9.2	NÆRMERE OM INNHOLEDET I FORPLIKTELSENE	30
9.2.1	<i>Midlertidig overføring med henblikk på bevisopptak.....</i>	<i>30</i>
9.2.2	<i>Forslag om oppheving av forbehold vedrørende 1959-konvensjonen</i> <i>artikkel 11</i>	<i>30</i>
9.2.3	<i>Midlertidig overføring av frihetsberøvede personer til den anmodede stat</i> <i>i etterforskningsøyemed.....</i>	<i>31</i>
9.2.4	<i>Erklæring om krav til samtykke for overføring til Norge etter 2000-</i> <i>konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13</i>	<i>31</i>
9.3	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	32
9.3.1	<i>Overføring fra Norge til utlandet</i>	<i>32</i>
9.3.2	<i>Overføring fra utlandet til Norge</i>	<i>33</i>
9.3.3	<i>Særlig om midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med</i> <i>henblikk på fornyet prøving av dom – Annen tilleggsprotokoll artikkel 14</i>	<i>33</i>
9.4	FORSLAG TIL LOVENDRINGER	34
10	AVHØR VED VIDEO- OG TELEFONKONFERANSE	35
10.1	INNLEDNING	35
10.2	OVERSIKT OVER INNHOLEDET I FORPLIKTELSENE	36
10.3	FORBEHOLD MOT AVHØR VED VIDEOKONFERANSE AV SIKTEDE/TILTALTE.....	37
10.4	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	37
10.4.1	<i>Innledning.....</i>	<i>37</i>
10.4.2	<i>Gjennomføringen av avhør ved videokonferanse ved domstolene</i>	<i>38</i>
10.4.3	<i>Beskyttelse av den som skal avhøres</i>	<i>39</i>
10.4.4	<i>Tolk.....</i>	<i>40</i>
10.4.5	<i>Referat fra avhøret</i>	<i>40</i>
10.4.6	<i>Møte- og vitneplikt, straff for falsk forklaring mv.</i>	<i>40</i>
10.4.7	<i>Fritak fra vitneplikt etter begge lands lovgivning</i>	<i>41</i>
10.4.8	<i>Krav om samtykke for avhør ved telefonkonferanse.....</i>	<i>41</i>
10.4.9	<i>Innkallelse av vitner og sakkyndige.....</i>	<i>41</i>
10.4.10	<i>Gjennomføringen av avhør ved telefonkonferanse.....</i>	<i>42</i>

10.4.11	<i>Kostnader</i>	42
10.5	FORSLAG TIL LOVENDRINGER	42
11	KOMMUNIKASJONSKONTROLL	43
11.1	INNLEDNING	43
11.2	GJELDENE RETT OM ADGANGEN TIL Å BENYTTE TVANGSMIDLER FOR STRAFFESAK I FREMMED STAT	45
11.3	KOMPETENT MYNDIGHET (ARTIKKEL 17)	46
11.4	RETTLIG HJELP TIL AVLYTTING AV TELEKOMMUNIKASJON (ARTIKKEL 18) ..	47
11.4.1	<i>Nærmere om innholdet i artikkel 18</i>	47
11.4.2	<i>Reservasjoner</i>	50
11.4.3	<i>Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring</i>	50
11.5	KOMMUNIKASJONSKONTROLL AV TELEKOMMUNIKASJON PÅ EN STATS EGET OMRÅDE GJENNOM TJENESTETILBYDERE (ARTIKKEL 19)	57
11.5.1	<i>Konvensjonsforpliktelsen</i>	57
11.5.2	<i>Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring</i>	59
11.6	KONTROLL AV TELEKOMMUNIKASJON UTEN TEKNISK ASSISTANSE FRA EN ANNEN MEDLEMSSTAT (ARTIKKEL 20)	61
11.6.1	<i>Konvensjonsforpliktelsen</i>	61
11.6.2	<i>Erklæringer</i>	63
11.6.3	<i>Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring</i>	64
11.7	ANSVAR FOR TELEOPERATØRERS KOSTNADER (ARTIKKEL 21)	65
12	INFORMASJON OM BANKKONTI, TRANSAKSJONER MV	66
12.1	INNLEDNING	66
12.2	INFORMASJON OM BANKKONTO OG BANKTRANSAKSJONER (ARTIKKEL 1 OG 2)	66
12.2.1	<i>Nærmere om innholdet i forpliktelsene etter artikkel 1 og 2</i>	66
12.2.2	<i>Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring</i>	68
12.3	OVERVÅKNING AV BANKTRANSAKSJONER (ARTIKKEL 3)	68
12.4	KONFIDENSIALITET	69
13	KONTROLLERTE LEVERANSER	70
13.1	INNLEDNING	70
13.2	NÆRMERE OM INNHOLDET I ANNEN TILLEGGSPROTOKOLL ARTIKKEL 18	70
13.3	TJENESTEMENNS RETTSLIGE ANSVAR OG VERN	70
13.3.1	<i>Tjenestemenns strafferettslige ansvar og vern</i>	70
13.3.2	<i>Tjenestemenns erstatningsansvar</i>	71
13.4	RESERVASJON	71
13.5	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	71
14	FELLES ETTERFORSKNINGSGRUPPER	72
14.1	INNHOLDET I FORPLIKTELSENE	72
14.2	RESERVASJON	73
14.3	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	74
15	HEMMELIGE UNDERSØKELSER	76

15.1	INNHOLEDET I FORPLIKTELSENE	76
15.2	RESERVASJON.....	77
15.3	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	77
16	OBSERVASJON OVER LANDEGRENSENE	78
16.1	INNHOLEDET I FORPLIKTELSENE	78
16.2	RESERVASJON.....	79
16.3	GJELDENE RETT OG VURDERING AV BEHOVET FOR LOVENDRING	79
17	ANDRE LOVENDRINGSFORSLAG.....	79
17.1	PLIKTEN TIL Å ETTERKOMME RETTSANMODNINGER, AVSLAGSGRUNNER MV.	79
17.2	KOMPETANSE TIL Å UTFERDIGE RETTSANMODNINGER.....	83
17.3	SAKSBEHANDLINGEN ETTER UTEVERINGSLOVEN § 24	84
18	FORBEHOLD OG ERKLÆRINGER	85
18.1	ENDRINGER I GJELDENE FORBEHOLD TIL 1959-KONVENSJONEN	85
18.2	FORBEHOLD OG ERKLÆRINGER TIL 2000-KONVENSJONEN.....	85
18.2.1	<i>Forbehold</i>	85
18.2.2	<i>Erklæringer</i>	86
18.3	FORBEHOLD OG ERKLÆRINGER TIL ANNEN TILLEGGS PROTOKOLL.....	88
18.3.1	<i>Forbehold</i>	88
18.3.2	<i>Erklæringer</i>	89
19	SAMMENSTILLING AV FORSLAG TIL LOVENDRINGER	90
19.1	FORSLAG TIL ENDRINGER I DOMSTOLLOVEN	90
19.2	FORSLAG TIL ENDRINGER I UTEVERINGSLOVEN	90
19.3	FORSLAG TIL ENDRINGER STRAFFEPROSESSLOVEN	94
19.4	FORSLAG TIL ENDRINGER I POLITILOVEN	94
20	FORSKRIFT OM GJENSIDIG HJELP I STRAFFESAKER	95
20.1	INNLEDNING	95
20.2	RETTSANMODNINGER FRA UTlandet TIL NORGE	97
20.3	RETTSANMODNINGER FRA NORGE TIL UTlandet	99
20.4	AVHØR VED VIDEO- OG TELEFONKONFERANSE	100
20.5	KOMMUNIKASJONSKONTROLL, INFORMASJON OM BANKKONTI MV.	100
20.6	FORSLAG TIL FORSKRIFT OM GJENSIDIG HJELP I STRAFFESAKER	100
21	ANDRE FORSLAG TIL FORSKRIFTSENDRINGER.....	107
21.1	PÅTALEINSTRUKSEN	107
21.2	FORSKRIFT OM FORKYNNELSE AV UTENLANDSKE DOKUMENTER I NORGE... ..	108
22	ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER.....	108

1 Innledning

Justisdepartementet foreslår i dette høringsnotatet at Norge ratifiserer avtale 19. desember 2003 mellom Den europeiske union og Republikken Island og Kongeriket Norge om anvendelsen av visse bestemmelser i konvensjon av 29. mai 2000 om gjensidig hjelp i straffesaker mellom Den europeiske unions medlemsstater og i protokoll av 2001 til denne konvensjon, samt annen tilleggsprotokoll av 8. november 2001 til den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker.

De aktuelle avtaleverk benevnes i det følgende slik:

- *Tilknytningsavtalen*: Avtale av 19. desember 2003 mellom Den europeiske union og Republikken Island og Kongeriket Norge om anvendelsen av visse bestemmelser i konvensjon av 29. mai 2000 om gjensidig hjelp i straffesaker mellom Den europeiske unions medlemsstater og i protokoll av 2001 til denne konvensjonen.
- *2000-konvensjonen*: Konvensjon av 29. mai 2000 om gjensidig hjelp i straffesaker mellom Den europeiske unions medlemsstater.
- *2001-protokollen*: Protokoll av 16. oktober 2001 til 2000-konvensjonen.
- *Annen tilleggsprotokoll*: Annen tilleggsprotokoll 8. november 2001 til den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker av 20. april 1959.

Nevnte avtaler bygger videre på og supplerer konvensjoner og avtaler Norge allerede er tilsluttet, herunder den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker av 20. april 1959 (1959-konvensjonen) og tilleggsprotokollen til denne, samt Schengen-konvensjonen 19. juni 1990.

Hovedformålet med høringsnotatet er å foreslå lovendringer som departementet mener er nødvendige for at norske myndigheter skal kunne etterkomme rettanmodninger fra utlandet og yte slik bistand som vi er forpliktet til etter nevnte instrumenter. Det foreslås i tillegg enkelte lovendringer som ikke strengt tatt anses påkrevd for å kunne ratifisere avtalene, men som Justisdepartementet mener er ønskelige for å gjøre lovverket på området mer tilgjengelig og for at det skal gi et mer dekkende uttrykk for rettstilstanden.

Videre foreslås det en egen forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker. Det finnes per i dag ingen slik forskrift, kun enkelte bestemmelser i påtaleinstruksen. Forslaget til forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker sendes av praktiske grunner på høring sammen med forslaget til lovendringer.

Som følge av at kriminaliteten i stigende omfang er grenseoverskridende og organisert, er det behov for at Norge slutter seg til nye internasjonale avtaler om strafferettslig samarbeid som kan bidra til en effektiv kriminalitetsbekjempelse.

Det felles reisefrihetsområde innen Schengen gjør at det er et økende behov for å fjerne rettslige og faktiske hindringer for etterforskning og straffeforfølgning på tvers av landegrensene. Det er viktig at flest mulig land deltar i et slikt samarbeid, slik at ingen stater får karakter av fristed for forbrytere.

Formålet med 2000-konvensjonen, 2001-protokollen og Annen tilleggsprotokoll er å fremme et tettere internasjonalt samarbeid i kampen mot kriminalitet, for å effektivt kunne straffeforfølge og forebygge kriminalitet på tvers av landegrenser. Det rettslige samarbeidet gjøres enklere og mer fleksibelt, eksempelvis ved regler om direkte oversendelse av dokumenter til forkynning og anmodninger om bevisopptak mv. Avtalene regulerer videre enkelte former for rettslig samarbeid som ikke tidligere har vært konvensjonsregulert, som for eksempel avhør ved video- og telefonkonferanse, avlytting av telekommunikasjon og opplysninger om og overvåkning av banktransaksjoner. De har også enkelte bestemmelser om politisamarbeid i form av bl.a. felles etterforskningsteam og hemmelig etterforskning mv.

Høringsinstansene bes om å uttale seg om Norge bør ratifisere avtalene, og om de lov- og forskriftsendringene som foreslås.

Høringsnotatet legger opp til en kort gjennomgang av rettsaktene samt en kort sammenfatning av gjeldende rett på området. Da flere av bestemmelsene i Annen tilleggsprotokoll er tilnærmet likelydende bestemmelsene i 2000-konvensjonen, er den del av høringsnotatet som omhandler departementets vurderinger og forslag til lovendringer tematisk inndelt, slik at dobbeltbehandling unngås.

2 Kort om innholdet i de ulike instrumentene

2.1 Tilknytningsavtalen

I 2003 ble det innledet forhandlinger med EU om norsk og islandsk tilslutning til 2000-konvensjonen og 2001-protokollen. Tilknytningsavtalen ble ferdigforhandlet 17. november 2003 og undertegnet 19. desember 2003. Tilknytningsavtalen omfatter ikke alle bestemmelsene i 2000-konvensjonen og 2001-protokollen. Hvilke bestemmelser som omfattes reguleres i artikkel 1. Dette er konvensjonens artikler 1, 4, 8-11, 13-22, 24, 25 og 26 og protokollens artikler 1 (nr. 1-5), 2-7, 9, 11 og 12. De bestemmelsene som er utelatt fra avtalen er enkelte bestemmelser som er rent EU-interne, samt de bestemmelsene som ble regnet som Schengen-relevante og dermed gjeldende for Norge gjennom Schengen-avtalen, jf. nedenfor pkt. 2.2.

Tilknytningsavtalens øvrige bestemmelser regulerer andre forhold, slik som utviklingen i rettspraksis (artikkel 2), Eurojust (artikkel 3), tvisteløsning (artikkel 4), evaluering av avtalen (artikkel 5), ikrafttredelse, overgangsregler og

avgivelse av erklæringer (artikkel 6), forholdet til nye EU-land som tiltrer konvensjonen og protokollen (artikkel 7), oppsigelse og opphør av avtalen (artikkel 8), depositar (artikkel 9) og språkversjoner av avtalen (artikkel 10).

Til avtalen følger videre en felleserklæring som gir hver av partene rett til å be om konsultasjoner. Den inneholder også en erklæring fra Norge og Island om bruk av Det europeiske rettslige nettverk (EJN). Departementet bemerker at Norge i etterkant av signeringen av tilknytningsavtalen deltar i det praktiske samarbeidet i EJN som tredjeland, jf. nærmere nedenfor pkt. 3.2.1.2.

2.2 Schengen-relevante bestemmelser

2000-konvensjonen artikkel 2 definerer enkelte av artiklene i konvensjonen som Schengen-relevante. Dette er bestemmelser om konvensjonens anvendelsesområde (artikkel 1 og 3), postforkynning av dokumenter (artikkel 5), fremsendelse av rettsanmodninger (artikkel 6), spontan utveksling av informasjon om straffbare forhold (artikkel 7), kontrollerte leveranser (artikkel 12), tjenestemenns erstatningsmessige og strafferettslige ansvar (artikkel 15 og 16) og beskyttelse av personopplysninger (artikkel 23). Også 2001-protokollen artikkel 8 om protokollens anvendelse på skattemessige lovovertridelser anses som Schengen-relevant, jf. artikkel 15.

Disse bestemmelsene har allerede trådt i kraft for Norges del, jf. 2000-konvensjonen artikkel 29 og 2001-protokollen artikkel 16 og notifikasjon avgitt i samsvar med Samarbeidsavtalen art 8(2). Det ble ikke ansett nødvendig med lovendringer for å gjennomføre disse bestemmelsene.

De Schengen-relevante bestemmelsene omtales i utgangspunktet ikke nærmere i det følgende. På enkelte punkter foreslår departementet likevel visse endringer i intern rett for å tydeliggjøre gjennomføringen også av de Schengen-relevante bestemmelsene.

2.3 2000-konvensjonen

2.3.1 Kapittel 1 – Alminnelige bestemmelser

Artikkel 1 (Schengen-relevant) regulerer forholdet til andre konvensjoner om gjensidig hjelp i straffesaker, herunder 1959-konvensjonen og første tilleggsprotokoll til denne, samt Schengenkonvensjonen av 19. juni 1990. Bestemmelsen krever ingen lovendringer.

Artikkel 2 definerer hvilke av bestemmelsene i 2000-konvensjonen som skal anses som en videreføring av Schengen-samarbeidet.

Artikkel 3 (Schengen-relevant) regulerer virkeområdet for konvensjonen. Det presiseres at konvensjonen vil omfatte rettsanmodninger fra administrative myndigheter i forbindelse med straffesaker som forfølges administrativt. Bestemmelsen tilsvare i all hovedsak Schengen-konvensjonen artikkel 49 bokstav a) og krever ingen lovendringer.

Artikkel 4 har generelle regler om formkrav og fremgangsmåte ved gjennomføringen av rettsanmodninger. Artikkel 4 nr. 1 går lenger enn 1959-konvensjonen i å pålegge den anmodende stat å iaktta de formkrav og fremgangsmåter som er begjært av den anmodende stat. Det er kun dersom den fremgangsmåte som er begjært strider mot grunnleggende rettsprinsipper i den anmodende stat eller dersom noe annet er bestemt i konvensjonen selv, at en begjæring om særlig fremgangsmåte kan nektes etterkommet, jf. nærmere pkt. 6.

Artikkel 5 (Schengen-relevant) har bestemmelser om oversending og forkynning av rettsdokumenter. Bestemmelsen svarer til Schengen-konvensjonen artikkel 52. Departementet vil foreslå enkelte endringer i forskrift (1969-09-12-5) om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge når det gjelder krav til oversettelse i disse tilfellene, jf. nedenfor pkt. 7.1.

Artikkel 6 (Schengen-relevant) har bestemmelser om oversending av anmodninger om rettslig bistand. Utgangspunktet er at rettsanmodninger skal sendes direkte mellom de rettshåndhevende myndigheter i den anmodende og den anmodende stat. Bestemmelsen går noe lenger enn Schengen-konvensjonen artikkel 53 på dette punkt. I tillegg åpnes det for at anmodninger på nærmere vilkår kan sendes per telefaks eller e-post. Blant annet for å tydeliggjøre gjennomføringen av denne bestemmelsen vil departementet foreslå enkelte endringer i domstoloven, samt at spørsmålet om oversending av rettsanmodninger reguleres i forskrift, jf. pkt. 4 og 20.

Artikkel 7 (Schengen-relevant) gjelder spontan utveksling av opplysninger. Etter bestemmelsen kan myndighetene, uten at det foreligger noen anmodning fra en annen stat, utveksle opplysninger om straffbare handlinger mv. Slik utveksling av opplysninger skjer innen rammene av nasjonal rett. En lignende bestemmelse finnes i Schengen-konvensjonen artikkel 46. Bestemmelsen krever ingen lovendringer.

2.3.2 Kapittel 2 – Anmodning om særlige former for gjensidig hjelp

Artikkel 8 angir regler for tilbakelevering av urettmessig ervervede gjenstander. Bestemmelsen omtales nærmere i pkt. 8.

Artikkel 9 gjelder midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med sikte på etterforskning. Bestemmelsen tar sikte på tilfeller hvor det er nødvendig for

gjennomføringen av en rettsanmodning at en person som er frihetsberøvet i den anmodende stat, er tilstede i den anmodede stat. Midlertidig overføring av frihetsberøvede personer behandles i pkt. 9.

Artikkel 10 gjelder avhør av vitner og sakkyndige ved grenseoverskridende videokonferanse. Avhøret foretas av den anmodende stat. En anmodning om avhør ved videokonferanse kan bare nektes etterkommet dersom gjennomføringen ville stride mot vedkommende stats grunnleggende rettsprinsipper eller dersom den ikke har de tekniske hjelpemidler som er nødvendige for å foreta avhøret. En representant for den anmodede stats rettsåndhevende myndighet skal overvære avhøret. Bestemmelsen pålegger medlemsstatene å sørge for at nasjonale regler om møte- og vitneplikt, samt straffansvar for falsk forkaring kommer tilsvarende til anvendelse. Artikkel 10 nr. 9 åpner også for anvendelse på avhør av en person som er siktet/tiltalt i saken, men dette alternativet er det anledning til å reservere seg mot. Avhør ved videokonferanse behandles nærmere nedenfor i pkt. 10.

Artikkel 11 gjelder grenseoverskridende telefonavhør av vitner og sakkyndige. Avhør ved telefonkonferanse er betinget av at vitnet eller den sakkyndige samtykker, jf. nærmere pkt. 10.

Artikkel 12 (Schengen-relevant) regulerer kontrollerte leveranser. Statene forplikter seg til å gjøre det mulig å gjennomføre kontrollerte leveranser som ledd i en etterforskning av et straffbart forhold som kan medføre utlevering. Bestemmelsen behandles nærmere i pkt. 13.

Artikkel 13 har bestemmelser om at statene kan avtale opprettelse av felles etterforskningsgrupper for bestemte formål og for et begrenset tidsrom. Sammensetningen av gruppen bestemmes etter avtale mellom de berørte stater. Bestemmelsen gir i utgangspunktet medlemmer av gruppen rett til å overvære og foreta etterforskningsskritt. Videre regulerer den medlemmenes behandling og utlevering av opplysninger, jf. nærmere pkt. 14.

Artikkel 14 gjelder hemmelige undersøkelser. Statene kan bistå hverandre ved gjennomføring av straffeprosessuelle undersøkelser der tjenestemenn opptrer under hemmelig eller falsk identitet. Hemmelige undersøkelser skal kun iverksettes etter avtale mellom de berørte stater, og man skal ta hensyn til nasjonal rett og nasjonale prosedyrer. Det er anledning til å ta forbehold mot bestemmelsen. Bestemmelsene om hemmelige undersøkelser behandles nærmere i pkt. 15.

Artikkel 15 (Schengen-relevant) regulerer tjenestemenns strafferettslige ansvar og vern ved virksomhet som følger av artiklene 12 til 14. Tjenestemenn fra en annen stat skal likestilles med nasjonale tjenestemenn med hensyn til straffbare handlinger de blir utsatt for eller begår selv.

Artikkel 16 (Schengen-relevant) inneholder regler om tjenestemenns erstatningsansvar ved virksomhet som følger av artiklene 12 til 14. Artikkel 15 og 16 behandles nærmere i pkt. 13.3 og 14.3.

2.3.3 Kapittel 3 – Avlytting av telekommunikasjon

2000-konvensjonen artikkel 17 til 21 inneholder regler om avlytting av telekommunikasjon som ledd i etterforskning.

Artikkel 17 definerer hvem som skal anses som kompetent myndighet etter bestemmelsene i artikkel 18 til 20.

Artikkel 18 regulerer ulike situasjoner hvor det kan anmodes om avlytting av telekommunikasjon. Bestemmelsen pålegger partene å yte rettslig bistand til kommunikasjonskontroll enten den som skal avlyttes befinner seg i den anmodede stat, den anmodende stat eller i en tredjestat. Avlytting av en person som befinner seg i den anmodede stat kan kun foretas dersom tilsvarende tiltak ville blitt truffet i en nasjonal sak etter rettsreglene i den anmodede stat. Dersom personen som skal avlyttes befinner seg i den anmodende stat eller i en tredjestat foreskrives en forenklet prosedyre, hvor kommunikasjonskontrollen gjennomføres på bakgrunn av en beslutning fra den anmodende staten og med hjemmel i denne statens rettsregler. Den anmodede stat kan kun foreta en begrenset prøving av anmodningen.

Avlytting etter artikkel 18 skal som utgangspunkt skje gjennom umiddelbar overføring, dvs. ved at den kompetente myndigheten i den anmodende staten selv lytter til og eventuelt spiller av kommunikasjon. Umiddelbar overføring er nytt i forhold til dagens ordning, hvor bistand til avlytting av telekommunikasjon skjer ved at den anmodede stat foretar avlytting som tas opp eller det tas utskrift av avlytting, som så oversendes til den anmodende staten.

Artikkel 19 pålegger medlemsstaten der en jordstasjon er lokalisert, å gi permanent teknisk bistand for å sikre at en annen stat kan avlytte personer som befinner seg på sistnevnte stats territorium.

Artikkel 20 regulerer tilfeller der stater på egenhånd avlytter personer som befinner seg i en annen medlemsstat. Når slik avlytting skjer uten teknisk bistand fra den andre medlemsstaten, pålegger bestemmelsen en varslingsplikt. Den varslede staten kan stille vilkår for at avlyttingen kan foretas, eventuelt fortsette.

Artikkel 21 fastsetter at kostnader som teleoperatører eller tjenesteytere pådrar seg i forbindelse med utføringen av anmodninger etter artikkel 18, skal bæres av den anmodende medlemsstat. Det siktes her til kostnader teleoperatører og

tjenesteytere pådrar seg ved den enkelte avlytting, ikke kostnader forbundet med å endre systemene for å muliggjøre avlytting som reguleres av konvensjonen.

Artikkel 22 fastslår at artikkel 17 til 22 ikke er til hinder for at medlemsstatene kan inngå bilaterale eller multilaterale avtaler for å fremme utnyttelsen av eksisterende eller fremtidige muligheter med hensyn til lovlig avlytting av telekommunikasjon.

Det foreslås enkelte lovendringer for å oppfylle forpliktelsene i disse bestemmelsene, jf. nedenfor pkt. 11.

2.3.4 Kapittel 4 – Personvern

Artikkel 23 (Schengen-relevant): Etter artikkel 23 kan opplysninger som en medlemsstat mottar kun benyttes til nærmere angitte formål. Artikkelen representerer således en beskyttelse av personvernet til den som de aktuelle opplysningene angår. Dette følger også av Annen tilleggsprotokoll artikkel 26.

Bestemmelsene bygger på det samme grunnleggende prinsipp som Europaparlamentet og rådets direktiv 95/46/EF om at personopplysninger kun kan behandles i tråd med det formålet som begrunnet innhenting av opplysningene. Bestemmelsen krever ingen lovendringer.

2.3.5 Kapittel 5 – Sluttbestemmelser

De artiklene i kapittel 5 som omfattes av Tilknytningsavtalen inneholder enkelte avsluttende bestemmelser om erklæringer (artikkel 24), at statene ikke kan ta andre forbehold mot anvendelsen av 2000-konvensjonen enn det som følger særskilt av de enkelte bestemmelser (artikkel 25) og geografisk virkeområde (artikkel 26). Disse bestemmelsene krever ingen lovendringer.

2.4 2001-protokollen

I det følgende vil de bestemmelser i 2001-protokollen som tilknytningsavtalen artikkel 1 nr. 2 definerer at skal gjelde for Norge bli omtalt. Artikkel 8 i tilleggsprotokollen gjelder allerede for Norge som følge av Schengen-samarbeidet, jf. protokollen artikkel 15, og vil ikke bli omtalt.

Artikkel 1 regulerer anmodninger om opplysninger om en fysisk eller juridisk person er innehaver av eller kontrollerer en eller flere bankkonti. Den anmodede stat forplikter seg til å skaffe til veie alle opplysninger om de identifiserte konti. Forpliktelsen er begrenset til etterforskning for grove lovbrudd.

Artikkel 2 fastsetter at en stat kan anmode om opplysninger om spesifiserte bankkonti og om banktransaksjoner som er foretatt i et spesifisert tidsrom.

Artikkel 3 gjelder anmodning om overvåking av banktransaksjoner. Statene forpliktes til å sørge for at de er i stand til å overvåke banktransaksjoner som foretas i en bestemt tidsperiode via en eller flere bankkonti, slik at de har mulighet til å yte slik bistand dersom en annen stat anmoder om det. Overvåkingen skal skje i samsvar med nasjonal rett. Det er opp til den kompetente myndighet i den anmodede stat å bestemme om anmodningen skal etterkommes, og på hvilke betingelser. De praktiske detaljene rundt overvåkingen skal avtales mellom den anmodende og den anmodede stat.

Artikkel 4 har regler om taushetsplikt. Bestemmelsen skal sikre at den berørte kontoinnehaver eller andre tredjepersoner ikke blir informert om at det gis eller har blitt gitt bistand til en stat i medhold av artiklene 1-3.

Artikkel 5 forplikter den anmodede stat til å informere den anmodende stat dersom den under utførelsen av en begjæring om gjensidig hjelp finner at det kan være grunnlag for også å foreta andre undersøkelser enn det den opprinnelige begjæringen omfatter. Forpliktelsen til å informere er generell, og vil også omfatte begjæringer om gjensidig hjelp i medhold av EUs konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker.

Artikkel 6 tar sikte på å forenkle og effektivisere prosedyrene for utforming og fremsendelse av supplerende anmodninger.

Artikkel 7 slår fast at en stat ikke kan påberope seg bankhemmeligheter som en begrunnelse for å avslå en begjæring om gjensidig hjelp fra en annen stat.

Artikkel 9 bestemmer at den anmodede stat som hovedregel ikke kan avslå en begjæring om gjensidig hjelp med den begrunnelse at det er tale om et lovbrudd som den definerer som et politisk lovbrudd. Den anmodede stat kan imidlertid erklære at en forbeholder seg retten til å anvende bestemmelsen bare i forbindelse med straffbare handlinger som er definert som terrorisme i henhold til Den europeiske konvensjon om terrorisme og sammensvergelses.

Artikkel 11 bestemmer at en stat ikke ta andre forbehold til protokollens bestemmelser enn det som er nevnt i artikkel 9 nr. 2.

Artikkel 12 gjelder forholdet til Gibraltar.

Bestemmelsene i 2001-protokollen krever ingen lovendringer. Departementet har imidlertid foreslått noen forskriftsbestemmelser, se nedenfor punkt 12.2 og 12.3.

2.5 Annen tilleggsprotokoll

2.5.1 Innledning

Annen tilleggsprotokoll videreutvikler 1959-konvensjonen og tilleggsprotokollen til denne. Bakgrunnen er behovet for å forenkle samarbeidsprosedyrene samt å utvide samarbeidsområdet. Annen tilleggsprotokoll ble vedtatt i Ministerrådet 19. september 2001. 2000-konvensjonen var en viktig inspirasjonskilde for protokollen, og mange av bestemmelsene i disse to instrumentene er tilnærmet likelydende.

Annen tilleggsprotokoll er bygd opp slik at kapittel 1 (artikkel 1–6) inneholder bestemmelser som erstatter eller supplerer bestemmelser i 1959-konvensjon (jf. pkt. 2.5.2), mens kapittel 2 (artikkel 7–29) inneholder bestemmelser som er nye i forhold til 1959-konvensjonen (jf. pkt. 2.5.3). Kapittel 3 (artikkel 30–35) har avsluttende bestemmelser om ikrafttredelse, reservasjoner mv. (jf. pkt. 2.5.4).

2.5.2 Kapittel 1

Artikkel 1 regulerer virkeområdet for konvensjonen mv. Nr. 1 og 2 tilsvarer i all hovedsak 1959-konvensjonen artikkel 1., mens nr. 3 og 4 utvider konvensjonens anvendelsesområde slik at dette blir sammenfallende med 2000-konvensjonen artikkel 3, jf. også Schengen-konvensjonen artikkel 49 bokstav a). Utvidelsen innebærer at 1959-konvensjonen også vil omfatte rettsanmodninger fra administrative myndigheter i forbindelse med straffesaker som forfølges administrativt. Bestemmelsen antas ikke å kreve lovendringer.

Artikkel 2 regulerer adgangen for representanter fra den anmodende stat til å være til stede under utførelsen av rettsanmodningen i den anmodede stat. Bestemmelsen supplerer 1959-konvensjonen ved at det innsettes et nytt annet ledd i artikkel 4 som bestemmer at en begjæring om tilstedeværelse under gjennomføringen av en rettsanmodning ikke bør avslås, når slik tilstedeværelse trolig vil bidra til at gjennomføringen av anmodningen bedre ivaretar den anmodende parts behov, slik at ytterligere anmodninger om bistand kan unngås. Bestemmelsen antas å ikke kreve lovendringer.

Artikkel 3 gjelder midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med henblikk på bevisopptak. De ulike former for midlertidig overføring av frihetsberøvede personer krever enkelte lovendringer og behandles nærmere nedenfor jf. pkt. 9.

Artikkel 4 regulerer hvilke kanaler som kan og skal benyttes for fremsendelse av rettsanmodninger mv. Hovedregelen etter bestemmelsen er at rettsanmodninger skal fremsendes og returneres mellom den anmodende og den anmodede stats justisdepartementer. Det er imidlertid også anledning til direkte fremsendelse

mellom landenes rettshåndhevende myndigheter. Blant annet for å gjennomføre denne bestemmelsen vil departementet foreslå enkelte endringer i domstolloven, samt at spørsmålet om oversending av rettsanmodninger reguleres i forskrift, jf. nedenfor pkt. 4 og 20.

Etter artikkel 4 nr. 9 kan rettsanmodninger oversendes ved bruk av elektronisk post eller andre former for telekommunikasjon, for eksempel telefaks. Statene kan ved erklæring angi vilkår for å etterkomme rettsanmodninger som er fremsendt ved bruk av slike kommunikasjonsformer. Bestemmelsen antas å kreve enkelte lov- og forskriftsendringer, jf. pkt. 5.

Artikkel 5 inneholder regler om refusjon av kostnader som påløper ved gjennomføring av rettsanmodninger. Utgangspunktet er at konvensjonspartene ikke skal kreve utgifter refundert, men bestemmelsen oppstiller unntak for bestemte typer kostnader, samt betydelige og ekstraordinære kostnader. Når det gjelder avhør ved video- og telefonkonferanse er utgangspunktet det motsatte: Nærmere bestemte kostnader i forbindelse med dette skal refunderes, med mindre noe annet konkret avtales. Bestemmelsen antas ikke å kreve lovendringer.

Artikkel 6 bestemmer at statene skal avgi erklæring hvor de oppgir hvilke myndigheter som er å anse som rettshåndhevende myndigheter, jf. nærmere pkt. 18.

2.5.3 Kapittel 2

Artikkel 7 bestemmer at en stat kan avslå eller utsette gjennomføringen av en rettsanmodning dersom den bistand det er anmodet om ville kunne skade etterforskningen eller straffeforfølgningen i den anmodede stat. Før gjennomføringen av anmodningen utsettes eller avslås, skal den anmodende stat vurdere om anmodningen kan gjennomføres delvis. Den anmodede stat skal under enhver omstendighet begrunne utsettelsen eller avvisningen. Bestemmelsen antas ikke å kreve lovendringer.

Artikkel 8 regulerer gjennomføringen av rettsanmodninger. Den anmodede stat skal iaktta de formkrav og fremgangsmåter som er begjært av den anmodende stat med mindre dette strider mot grunnleggende rettsprinsipper i den anmodede stat eller dersom noe annet er bestemt i konvensjonen selv. Bestemmelsen har sin parallell i 2000-konvensjonen artikkel 4, jf. nærmere pkt. 6.

Artikkel 9 og 10 regulerer avhør ved video- og telefonkonferanse. Bestemmelsene er tilnærmet likelydende 2000-konvensjonen artikkel 10 og 11. Det vises til det som er sagt om disse bestemmelsene ovenfor, jf. også nærmere pkt. 10.

Artikkel 11 regulerer spontan informasjonsutveksling mellom landenes kompetente myndigheter. Bestemmelsen tilsvarer 2000-konvensjonen artikkel 7 (som er Schengen-relevant) og har også en parallell i Schengen-konvensjonen artikkel 46. Bestemmelsen antas ikke å kreve lovendringer.

Artikkel 12 regulerer tilbakelevering av ulovlig ervervede gjenstander til de rettmessige eiere i den anmodende stat. Bestemmelsen omtales nærmere nedenfor, jf. pkt. 8.

Artikkel 13 og 14 har bestemmelser om midlertidig overføring av frihetsberøvede personer. Artikkel 13 tilsvarer 2000-konvensjonen artikkel 9 og gjelder midlertidig overføring med sikte på etterforskning. Artikkel 14 regulerer overføring av personer med henblikk på fornyet prøvelse av dom (gjenopptakelse). De ulike bestemmelsene om midlertidig overføring av frihetsberøvede personer behandles nærmere i pkt. 9.

Artiklene 15 og 16 har bestemmelser om forkynning av dokumenter i utlandet, med regler om krav til oversettelse og adgang til bruk av postforkynning. Artikkel 15 forutsetter enkelte forskriftsendringer, jf. nedenfor pkt. 7.1. Det er anledning til å ta forbehold mot postforkynning etter artikkel 16, jf. nedenfor pkt. 7.2 og 18.3.

Artikkel 17 regulerer observasjon over landegrensene som ledd i etterforskning av en straffesak som kan medføre utlevering. Bestemmelsen går noe lenger enn Schengen-konvensjonen artikkel 40. Det er anledning til å ta forbehold til bestemmelsen. Bestemmelsen behandles nærmere nedenfor, jf. pkt. 16.

Artikkel 18 gjelder kontrollerte leveranser. Statene forplikter seg til å gjøre det mulig å gjennomføre kontrollerte leveranser som ledd i en etterforskning av et straffbart forhold som kan medføre utlevering. Det er anledning til å ta forbehold til bestemmelsen. Artikkel 18 behandles nærmere nedenfor, jf. pkt. 13.

Artikkel 19 gjelder hemmelig undersøkelser. Statene kan bistå hverandre ved gjennomføring av straffeprosessuelle undersøkelser der tjenestemenn opptrer under hemmelig eller falsk identitet. Hemmelig undersøkelser skal kun iverksettes etter avtale mellom de berørte stater, og man skal ta hensyn til nasjonal rett og nasjonale prosedyrer. Det er anledning til å ta forbehold mot bestemmelsen. Bestemmelsen behandles nærmere nedenfor, jf. pkt. 15.

Artikkel 20 har bestemmelser om at statene kan avtale opprettelse av felles etterforskningsgrupper for bestemte formål og for et begrenset tidsrom. Sammensetningen av gruppen bestemmes etter avtale mellom de berørte stater. Bestemmelsen gir i utgangspunktet medlemmer av gruppen rett til å overvære og foreta etterforskningsskritt. Videre regulerer den medlemmenes behandling

og utlevering av opplysninger. Det er anledning til å ta forbehold til bestemmelsen. Artikkel 20 behandles nærmere nedenfor, jf. pkt. 14.

Artikkel 21 regulerer tjenestemenns strafferettslige ansvar og vern ved virksomhet som følger av artiklene 17 til 20. Tjenestemenn fra en annen stat skal likestilles med nasjonale tjenestemenn med hensyn til straffbare handlinger de blir utsatt for eller begår selv.

Artikkel 22 inneholder regler om tjenestemenns erstatningsansvar ved virksomhet som følger av artiklene 17 til 20. Artikkel 21 og 22 behandles nærmere under pkt. 13.3 til 14.3.

Artikkel 23 gir regler om beskyttelse av vitner i forbindelse med en rettsanmodning fra en annen stat. Eventuelle beskyttelsestiltak gjennomføres i samsvar med nasjonal rett. Bestemmelsen antas ikke å kreve lovendringer.

Artikkel 24 gjelder anmodning fra en stat til en annen om å iverksette midlertidige tiltak, for eksempel for å forhindre at bevismateriale går tapt. Eventuelle tiltak gjennomføres i samsvar med nasjonal rett. Noen lovendring antas ikke påkrevd.

Artikkel 25 gir den anmodende stat rett til å kreve at innholdet i en rettsanmodning holdes konfidensielt. Bestemmelsen krever ingen lovendringer.

Artikkel 26 gjelder beskyttelse av personopplysninger som overføres fra en stat til en annen i forbindelse med en rettsanmodning. Artikkelen begrenser bruken av opplysningene. På visse vilkår gis det adgang til å nekte å overføre opplysninger til en stat som ikke er tilsluttet Den europeiske konvensjon om personvern i forbindelse med elektronisk databehandling av personopplysninger 28. januar 1981. Det er adgang til å avgi en begrenset erklæring til artikkelen.

Artikkel 27 angir at statene kan erklære hvilke myndigheter som vil bli ansett som administrative myndigheter i henhold til konvensjonens artikkel 1 nr. 3.

Artikkel 28 regulerer forholdet til andre overenskomster.

Artikkel 29 bestemmer at Den europeiske komité for kriminalitetsspørsmål skal underrettes om anvendelsen av konvensjonen og dens protokoller. Komiteen skal videre legge til rette for at det kan oppnås minnelig løsning ved vanskeligheter som måtte oppstå.

2.5.4 Kapittel 3

Kapittel 3 (artiklene 30 til 35) inneholder avsluttende bestemmelser om erklæringer, adgang til å ta forbehold til protokollen, samt protokollens

ikrafttredelse mv. *Artikkel 33* angir at forbehold eller erklæringer som er tatt til en av konvensjonens eller Første tilleggsprotokolls bestemmelser, også kommer til anvendelse for Annen tilleggsprotokoll med mindre noe annet uttrykkelig erklæres. En stat kan videre helt eller delvis ta forbehold mot artiklene 16-20.

3 Oversikt over gjeldende rett

3.1 Norsk rett

3.1.1 Rettslig samarbeid i straffesaker

Norge har ingen egen lov om gjensidig hjelp i straffesaker. Rettsområdet reguleres av enkelte bestemmelser i domstoloven (§§ 46-51 og § 180), utleveringsloven §§ 24 og 25 og straffeprosessloven §§ 225, 231 og 238. I tillegg har påtaleinstruksen kapittel 6 enkelte bestemmelser om rettsanmodninger.

Domstolovens regler på området gjelder gjensidig bistand både i sivile saker og i straffesaker. Domstoloven § 46 regulerer rettsanmodninger fra utenlandske myndigheter til Norge, blant annet måten rettsanmodningene skal fremsendes på. Anmodninger fra utenlandsk myndighet skal bare etterkommes dersom de er sendt via Justisdepartementet, dersom ikke annet er bestemt av Kongen. Videre skal anmodningene utføres i samsvar med norsk lov. Dette innebærer at alle de etterforskningsskritt/rettshandlinger som man har adgang til å foreta etter intern norsk rett, vil kunne utføres på begjæring av utenlandsk myndighet. Er en særskilt form eller fremgangsmåte begjært av den utenlandske myndighet skal denne fremgangsmåte så vidt mulig etterkommes, så lenge den ikke er forbudt etter norsk lov.

Domstoloven §§ 47 og 48 regulerer rettsanmodninger om bevisopptak fra norske myndigheter til utenlandske myndigheter. Etter domstoloven § 47 er det den rett som har en sak til behandling som kan beslutte at bevisopptak skal søkes foretatt ved utenlandsk myndighet. I praksis er det imidlertid svært sjelden at domstolene i Norge utferdiger rettsanmodninger i straffesaker. Dette gjøres av påtalemyndigheten, jf. nærmere pkt. 17.2. Etter domstoloven § 48 skal retten sende rettsanmodninger via Justisdepartementet dersom ikke annet er bestemt av Kongen. Anmodningen skal inneholde en kort fremstilling av saksforholdet og angi den bistand som søkes. For øvrig iakttas det som er bestemt i overenskomst med fremmed stat eller ved regler som Kongen gir. Det er ikke gitt forskriftsbestemmelser i medhold av domstoloven §§ 47 eller 48.

Domstoloven § 180 regulerer forkynning av dokumenter i utlandet. Etter første og andre ledd kan forkynning skje for norske militære og andre norske offentlige tjenestemenn i utlandet gjennom deres foresatte. Tredje ledd regulerer forkynning for andre personer enn de som er nevnt i første og annet ledd. Forkynning skjer på den måte som er hjemlet i det landet forkynningen skal

foretas, eller gjennom den norske utenriksstasjonen i vedkommende land dersom denne er bemyndiget til det. Bestemmelsen må ses i lys av Norges folkerettslige forpliktelser på området, og da særlig 1959-konvensjonen og Schengen-konvensjonen. I henhold til 1959-konvensjonen artikkel 15 nr. 4 kan anmodninger om forkynning sendes direkte mellom statenes rettshåndhevende myndigheter, dvs. at påtalemyndigheten som hovedregel kan sende anmodningen direkte til den kompetente myndighet i utlandet. Schengen-konvensjonen forenkler forkynningen ytterligere ved å åpne for at forkynning av visse dokumenter kan skje direkte per post til personer i utlandet (postforkynning).

Straffeprosesslovens regler (§§ 225, 231 og 238) regulerer forklaring ved konsulrett i sjøfartsforhold, utenrettslige forklaringer for norske utenriktstjenestemenn dersom det er adgang til det overfor den fremmede stat og etterforskning av handlinger begått på norske skip.

Utleveringsloven kapittel V inneholder to bestemmelser om gjensidig hjelp i straffesaker. § 24 fastslår at det på begjæring fra fremmed stat på nærmere angitte betingelser kan anvendes tvangsmidler som nevnt i straffeprosessloven kapittel 15, 15a, 15b, 16, 16a, 16b og 17 på samme måte som det ville vært adgang til i en norsk straffesak. Dette innebærer at det på begjæring fra fremmed stat vil kunne bli iverksatt ransaking, skjult fjernsynsovervåkning og teknisk sporing, båndlegging av formuesgoder, beslag og utleveringspålegg, kommunikasjonskontroll og heftelse, så lenge vilkårene i utleveringsloven § 24 nr. 3 er til stede. Nr. 4 oppstiller nærmere saksbehandlingsregler ved slike anmodninger.

Utleveringsloven § 25 regulerer midlertidig overføring av personer som er frihetsberøvet her i landet til bruk i straffesak i fremmed stat. Midlertidig overføring kan skje for at vedkommende skal avhøres som vitne eller fremstilles til konfrontasjon. Slik overføring kan også skje for bistand til andre etterforskningsskritt, men da betinget av at vedkommende samtykker i overføringen. § 25 nr. 3 og 5 inneholder nærmere vilkår for at slik overføring kan skje, og nr. 4 inneholder saksbehandlingsregler.

Påtaleinstruksen § 6-1 har regler om avhør i utlandet ved norsk utenriktstjenestemann, jf. straffeprosessloven § 231. § 6-3 inneholder bestemmelser om rettsanmodninger fra Norge til utlandet. Annet ledd angir at slike anmodninger fra påtalemyndigheten bør søkes fremmet gjennom norsk domstol, jf. domstolloven §§ 47 flg., og gir nærmere regler om hva en slik anmodning til domstolen skal inneholde. Tredje ledd fastslår at anmodning om bevisopptak ved utenlandsk domstol som er utferdiget av påtalemyndigheten skal sendes Justisdepartementet, dersom ikke overenskomst med fremmed stat gir adgang til annen fremgangsmåte. Tredje ledd har videre bestemmelser om hva en slik anmodning skal inneholde.

3.1.2 Politisamarbeid

Norge har heller ingen generell lovregulering av politiets deltakelse i internasjonalt politisamarbeid. Deltakelse i slikt samarbeid har imidlertid lange tradisjoner i vårt land, og har utviklet seg gjennom årene. I dag er det en omfattende virksomhet med stor vekt både på bilateralt og på multilateralt samarbeid.

Norsk politi har vært med i Interpol fra organisasjonen startet sin virksomhet. Deltakelsen pålegger oss ingen folkerettslige forpliktelser, men det forutsettes at politiet i medlemslandene følger opp organisasjonens statutter når det gjelder å yte bidrag og være med i utveksling av relevant informasjon innen de rettslige rammer som nasjonal lovgivning setter. I Norge er det per i dag blant annet strafferegisterloven med tilhørende forskrifter som regulerer adgangen for politiet til å utveksle informasjon med myndigheter i andre land. Den sentrale bestemmelsen er strafferegistreringsforskriften § 11 annet ledd hvor det fremgår at det er tillatt å utveksle registrerte opplysninger gjennom en internasjonal organisasjon som Norge er medlem av.

Norge har i løpet av de senere år valgt å inngå flere separate folkerettslige avtaler med EU om tilknytning til internasjonalt politisamarbeid. Av disse er avtalen om deltakelse i Schengen-samarbeidet den mest omfattende. For at politiet skulle kunne anvende hele regelverket om operativt samarbeid ble politiloven endret ved at man fikk en ny § 20a som gir hjemmel for at utenlandsk politi kan benytte reglene om grensekryssende observasjon og forfølgelse over landegrensene, jf. Schengen-konvensjonen artikkel 40 og 41. Dessuten ble det gitt en helt ny lov om Schengen informasjonssystem, SIS. Loven er av 16. juli 1999, og den gir de nødvendige hjemler blant annet for politiets bruk av SIS i Norge. Igjen er utveksling av informasjon for å forebygge og oppklare kriminalitet et helt sentralt element.

Avtalene om Norges deltakelse i Europol, Eurojust og Frontex har ikke foranlediget spesielle lovmessige tilpasninger. Fortsatt vil blant annet strafferegistreringslovgivningen gi en hjemmel for informasjonsutvekslingen.

Dersom det i noe tilfelle skulle bli aktuelt å motta polititjenestemenn fra andre land til tjenestegjøring i Norge kan man i dag trolig benytte politilovens regler om tildeling av begrenset politimyndighet til disse.

3.2 Gjeldende internasjonale forpliktelser

Norge er tilsluttet avtaler om rettslig samarbeid i straffesaker og politisamarbeid gjennom Europarådet, FN og Schengen-samarbeidet. I tillegg er det et utbredt samarbeid på området mellom de nordiske landene.

3.2.1 Rettslig samarbeid i straffesaker

3.2.1.1 Europarådet

Den grunnleggende konvensjonen som regulerer internasjonal rettslig bistand i straffesaker er 1959-konvensjonen. Norge ratifiserte konvensjonen 14. mars 1962 og den trådte i kraft for Norges del 16. juni 1962. Norge avga i forbindelse med signeringen enkelte erklæringer og forbehold. Noen av disse er senere endret. For oversikt over norske erklæringer og forbehold til konvensjonen vises det til Europarådets nettsider <http://conventions.coe.int/>. Her finnes også alle Europarådets konvensjoner i fulltekst.

1959-konvensjonen er supplert av en tilleggsprotokoll av 17. mars 1978. Tilleggsprotokollen ble ratifisert av Norge 11. desember 1986 og trådte i kraft 11. mars 1987. Protokollen utvider 1959-konvensjonens anvendelsesområde bl.a. når det gjelder fiskale lovbrudd, og inneholder også bestemmelser om forkynning av dokumenter. Norge har ikke tatt forbehold eller avgitt erklæringer til tilleggsprotokollen.

3.2.1.2 Schengen / EU

Norge er også tilknyttet Schengen-samarbeidet. Schengen-konvensjonen kapittel 2 inneholder regler om gjensidig hjelp i straffesaker. Schengen-konvensjonens regler på dette området supplerer 1959-konvensjonens regler ved å utvide anvendelsesområdet for å yte bistand og begrense mulighetene for å avslå å yte bistand. På de områder som reguleres av Schengen-konvensjonen går Schengen-reglene foran bestemmelsene i 1959-konvensjonen. Gjennom Schengen-samarbeidsavtalen vil også regler som vedtas innen EU og som er betraktet som en videreutvikling av Schengen-regelverket, bli gjeldende for Norge, jf. pkt. 2.2.

Innen EU eksisterer det et nettverk av nasjonale kontaktpunkter som har som formål å lette det rettslige samarbeidet i straffesaker (European Judicial Network – EJN). Som ledd i nettverkssamarbeidet er det utviklet en nettside med omfattende juridisk og praktisk informasjon, standardformularer etc., blant annet til bruk for rettshåndhevende myndigheter i EU-landene som skal anmode om rettslig bistand. Det er også lagt ut informasjon om Norge på nettsiden, og norske myndigheter har anledning til å benytte den i sitt arbeid med rettsanmodninger. Adressen til websiden er <http://www.ejn-crimjust.europa.eu/>. For nærmere informasjon om EJNs nettside vises det til Riksadvokatens brev til statsadvokatene m.fl. av 3. mai 2007.

3.2.1.3 Nordisk samarbeid

De nordiske landene har en egen avtale som regulerer både gjensidig hjelp i straffesaker og sivile saker. Avtalen er av 26. april 1974 og forenkler det rettslige

samarbeidet mellom de nordiske landene, bl.a. ved at den i stor grad åpner for direkte forsendelse av rettsanmodninger.

3.2.1.4 Bilaterale avtaler

I tillegg til de multilaterale generelle konvensjonene om rettslig internasjonalt samarbeid i straffesaker har Norge inngått to bilaterale avtaler på området. Disse er med Canada og Thailand. Avtalene er inntatt som vedlegg til Justisdepartementets rundskriv G-19/2001.

3.2.1.5 Kriminalitetsspesifikke konvensjoner som inneholder bestemmelser om internasjonalt rettslig samarbeid i straffesaker

Både innen Europarådet og FN finnes det enkelte kriminalitetsspesifikke konvensjoner som også inneholder forpliktelser til å yte gjensidig hjelp i straffesaker, og som kan brukes som hjemmelsgrunnlag på de områder de gjelder. Eksempler på dette er FNs konvensjon om grenseoverskridende organisert kriminalitet og FNs narkotikakonvensjon.

3.2.2 Politisamarbeid

3.2.2.1 EU og Schengen

I tillegg til at Schengen-regelverket forplikter norske myndigheter når det gjelder rettslig samarbeid i straffesaker med de øvrig deltagende land, legger det samme regelverket også forpliktelser på norsk politi i internasjonal sammenheng. De viktigste reglene her er bruk av Schengen informasjonssystem, SIS. Dette elektroniske registeret inneholder bl.a. opplysninger om personer som er etterlyst med tanke på pågrep og utlevering. Slik vil SIS bli et avgjørende virkemiddel i en internasjonal løsning av straffesaker.

Schengen-regelverket gir også politiet hjemmel for å krysse indre grenser under spaningsoperasjoner og under forfølgelse på fersk gjerning. Reglene gir politiet en mulighet for raskt og effektivt å kunne samarbeide operativt over grensene for å løse straffesaker.

3.2.2.2 Interpol

Interpolsamarbeidet er ikke folkerettslig forpliktende for de land som deltar, men det ligger en forutsetning til grunn om at politiet i alle Interpol-land besvarer og følger opp alle henvendelser og aktiviserer seg når det kommer bistandsanmodninger fra politiet i et medlemsland. Slik sett er dette politisamarbeidet et viktig element i løsningen av grensekryssende kriminalsaker.

3.2.2.3 Nordisk politisamarbeid

De nordiske lands politimyndigheter samarbeider tett gjennom Nordisk Politio- og tollsamarbeid (PTN) hvor utstasjonerte tjenestemenn fra etatene i de nordiske land bistår politiet i Norden med å knytte kontakter og formidle relevant informasjon i straffesaker fra landet hvor de tjenestegjør og tilbake til Norden. Ofte er innsatsen som ytes her av stor verdi i slike saker.

4 Kommunikasjonskanaler

4.1 Innholdet i forpliktelsene

Fremsendelseskanaler for rettsanmodninger er regulert i 2000-konvensjonen artikkel 6 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 4. Etter 2000-konvensjonen artikkel 6 nr. 1 skal anmodninger sendes direkte mellom rettshåndhevende myndigheter, og oversendelse mellom statenes justisdepartementer eller annen sentralmyndighet kan kun skje i særlige tilfeller, jf. nr. 2. Etter Annen tilleggsprotokoll kan rettsanmodninger enten sendes mellom landenes justisdepartementer eller direkte mellom rettshåndhevende myndigheter, jf. artikkel 4 nr. 1 annet punktum. De to formene for oversendelse likestilles. I hastetilfeller kan anmodninger etter begge instrumenter sendes via Interpol. Visse typer anmodninger skal fremdeles sendes via statenes justisdepartement (sentralmyndighet).

Bestemmelsene om fremsendelseskanaler avviker kun i liten grad fra gjeldende rett. Direkte oversendelse av rettsanmodninger mellom rettshåndhevende myndigheter var hovedregelen etter Schengen-konvensjonen artikkel 53. Direkte fremsendelse er også tillatt i hastesaker etter 1959-konvensjonen, jf. artikkel 15 nr. 2.

4.2 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Fremsendelsesmåten for rettsanmodninger *fra utenlandske myndigheter* til Norge er regulert i domstolloven § 46. Bestemmelsen gjelder både straffesaker og sivile saker. Etter § 46 første ledd skal anmodninger fra utenlandske myndigheter bare etterkommes når de blir sendt gjennom vedkommende norske regjeringsdepartement, hvis ikke annet er bestemt av Kongen.

Det er allerede etter gjeldende regelverk adgang til slik direkte fremsendelse som 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll legger opp til, idet det er antatt at formuleringen "*annet er bestemt av Kongen*" innebærer at det er tilstrekkelig at en alternativ fremsendelsesmåte har hjemmel i en konvensjon som Kongen i statsråd har vedtatt å tiltre, jf. bl.a. i Bøhn, Domstolloven, kommentarutgave (2000) på side 130 (forutsetningsvis). Det er således neppe et

krav om at alternative fremsendelsesmåter må reguleres i forskrift, og dermed strengt tatt heller ikke behov for lovendring.

For å klargjøre foreslår departementet likevel at det uttrykkelig bestemmes at det er adgang til direkte fremsendelse dersom det følger av overenskomst med fremmed stat. En slik regel vil være fleksibel ved at det vil være hjemmel til å sende anmodninger direkte dersom Norge har inngått en folkerettslig avtale om dette.

Etter fjerde ledd annet punktum kan Kongen i tillegg bestemme at slike rettsanmodninger skal kunne rettes umiddelbart til domstolene. Departementet foreslår å oppheve denne bestemmelsen, idet den anses overflødig ved siden av § 46 første ledd i.f.

Domstolloven § 48 første ledd siste punktum regulerer oversendelse av rettsanmodninger om bevisopptak *fra Norge til utlandet*. Anmodningen skal sendes gjennom vedkommende regjeringsdepartement, dersom ikke annet er bestemt av Kongen. Med samme begrunnelse som over foreslår departementet også her at unntaket suppleres med alternativet ”eller følger av overenskomst med fremmed stat”.

Det legges til at de endringer som foreslås også vil være aktuelle for sivile saker, eksempelvis skal rettsanmodninger i medhold av Haag-konvensjonen om bevisopptak på sivil- og handelsrettens område av 18. mars 1970 og anmodninger om forkynning etter Haag-konvensjonene om forkynning av dokumenter av 15. november 1965 sendes direkte fra norsk domstol til sentralmyndigheten i mottakerstaten.

Domstolloven § 46 første ledd kan lyde slik:

Rettsanmodninger fra utenlandske domstoler eller andre utenlandske myndigheter skal bare etterkommes, naar de blir sendt gjennom vedkommende norske regjeringsdepartement, hvis ikke andet er bestemt av Kongen *eller følger av overenskomst med fremmed stat*.

Fjerde ledd annet punktum foreslås opphevet.

Domstolloven § 48 første ledd siste punktum kan lyde slik:

Anmodningen sendes gjennom vedkommende regjeringsdepartement, hvis ikke andet er bestemt av Kongen *eller følger av overenskomst med fremmed stat*.

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslagene.

5 Elektronisk fremsendelse av rettsanmodninger mv.

5.1 Innholdet i forpliktelsene

2000-konvensjonen artikkel 6, som er Schengen-relevant, bestemmer at anmodning om gjensidig hjelp skal skje skriftlig ”eller på annen måte som gjør det mulig å fremskaffe skriftlig dokumentasjon slik at mottakerstaten kan fastslå ektheten.” Dette innebærer at anmodninger normalt vil kunne fremsettes for eksempel per telefaks eller e-post, så lenge ektheten kan fastslås. Det kan ikke tas forbehold mot denne bestemmelsen. Også Annen tilleggsprotokoll artikkel 4 nr. 9 åpner for at rettsanmodninger kan sendes elektronisk eller med andre telekommunikasjonsmidler. Vilåret er at den anmodende stat, dersom den blir bedt om det, til enhver tid skal kunne fremlegge en utskrift eller originalen av anmodningen.

5.2 Forbehold

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 4. nr. 9 er det anledning til å sette vilkår for å etterkomme anmodninger som er fremsendt elektronisk eller ved andre telekommunikasjonsmidler. Departementet vil foreslå at det stilles som vilkår for å etterkomme anmodninger som fremsendes per telefaks, e-post eller ved andre telekommunikasjonsmidler etter Annen tilleggsprotokoll, at anmodningen i tillegg sendes med ordinær post. Det er flere land som har avgitt slik erklæring. Slik departementet vurderer det er en slik løsning hensiktsmessig ved at man får utnyttet den effektivitetsmulighet som ligger i adgangen til elektronisk fremsendelse, samtidig som fremsendelse per post bidrar til å forenkle kontrollen av anmodningen.

5.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Det er ikke gitt særskilte regler i norsk rett om måten rettsanmodninger skal fremsendes på. Det forekommer allerede i dag, om enn forholdsvis sjelden, at departementet mottar rettsanmodninger fra utlandet per telefaks eller e-post. I hvilken grad bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler anvendes i tilfeller hvor anmodninger sendes direkte mellom statenes rettshåndhevende myndigheter har Justisdepartementet ikke oversikt over.

Det er neppe grunnlag for å tolke inn noen rettslige begrensninger som hindrer norske myndigheter i å etterkomme en anmodning som er fremsendt fra utlandet ved bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler. Utenlandske myndigheter må selv vurdere om elektronisk oversendelse er tillatt etter vedkommende lands interne rett.

Norske myndigheter må også kunne benytte seg av de muligheter 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll åpner for når det gjelder elektronisk

fremsendelse av rettsanmodninger. Personsensitive opplysninger må imidlertid ikke sendes på usikret e-post, og anmodende myndighet i Norge må i det enkelte tilfellet vurdere om reglene om personvern og taushetsplikt utelukker elektronisk fremsendelse.

Nærmere regulering av elektronisk fremsendelse av rettsanmodninger, herunder plikten til å ettersende anmodningen ved ordinær post for stater som ikke er medlem av EU eller tilsatt Schengen-samarbeidet, vil bli foretatt i forskrift. Det vises til pkt. 20.

Når det gjelder forkynning av dokumenter er det etter domstoloven i utgangspunktet et vilkår at de dokumenter som skal forkynnes foreligger skriftlig i original eller bekreftet kopi, jf. §§ 160 og 162. Dette utgangspunktet er imidlertid ikke unntaksfritt, jf. § 164 som gir hjemmel for at det i forskrift bestemmes at det som skal forkynnes kan meddeles til den som skal utføre forkynnelsen ved bruk av telegraf eller telefon.

Departementet vil foreslå å endre § 164 slik at den gir nødvendig lovhjemmel for at det i forskrift kan bestemmes at utenlandske dokumenter som skal forkynnes i Norge kan oversendes Justisdepartementet eller den som skal utføre forkynnelsen (eventuelt annen myndighet) ved bruk av telefaks eller andre elektroniske kommunikasjonsmidler. Det foreslås samtidig en språklig og innholdsmessig modernisering av bestemmelsen.

Domstoloven § 164 foreslås erstattet med følgende bestemmelser:

Kongen kan bestemme at det som skal forkynnes kan meddeles per telefaks eller ved andre kommunikasjonsmidler til den som skal utføre forkynnelsen, og fastsette nærmere regler for dette. Det kan også bestemmes at meddelelsen kan sendes via annen myndighet. Første og annet punktum gjelder også for dokumenter som meddeles fra utenlandsk myndighet og som skal forkynnes i Norge.

Departementet foreslår videre å endre forskrift 1969-09-12-5 om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge, ved at det inntas en ny § 2 som lyder slik:

I den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat kan utenlandske dokumenter som skal forkynnes for personer i Norge fremsendes til Justisdepartementet eller til den som skal utføre forkynnelsen, ved bruk av telefaks eller andre elektroniske kommunikasjonsmidler.

Før dokumentet forkynnes foretas rimelige undersøkelser for å sikre at det er fremsendt av kompetent myndighet i den anmodende stat, samt at det mottatte dokumentet tilsvarer det fremsendte dokument. Dersom det er nødvendig kan den myndighet som har saken til behandling be Justisdepartementet om bistand til å få bekreftet anmodningens ekthet.

Slik departementet vurderer det gir de her foreslåtte endringer tilstrekkelig hjemmel til at norske myndigheter kan forkynne dokumenter etter elektronisk fremsendelse, slik 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll forutsetter.

Vi ber om høringsinstansenes syn på departementets vurderinger og forslag.

6 Regler for gjennomføringen av rettsanmodninger

I henhold til 1959-konvensjonen artikkel 3 nr. 1 skal den anmodede stat gjennomføre rettsanmodninger i samsvar med nasjonal rett. 2000-konvensjonen artikkel 4 bestemmer at den anmodede stat har plikt til å gjennomføre rettsanmodningen etter de prosedyrer som den anmodende stat ber om i rettsanmodningen. Unntak gjelder bare dersom noe annet fremgår av konvensjonen eller der den anmodede fremgangsmåte er i strid med grunnleggende rettsprinsipper i den anmodede stat. Annen tilleggsprotokoll har en liknende bestemmelse i artikkel 8.

I norsk rett er fremgangsmåten ved gjennomføring av rettsanmodninger regulert i domstoloven § 46 tredje ledd. Anmodningen skal i utgangspunktet utføres i samsvar med norsk lov. Tredje ledd siste punktum bestemmer imidlertid at dersom en særskilt form eller fremgangsmåte er uttrykkelig begjært, skal denne begjæring så vidt mulig imøtekommes hvis det ikke er forbudt etter norsk rett. Det fremgår av Bøhn, Domstoloven, kommentarutgave (2000) side 130 at dette innebærer at anmodningen skal utføres i samsvar med de begjærte prosedyrer med mindre disse må anses å krenke minimumsrettigheter etter norsk rett.

Departementet antar at det ikke er nødvendig med lovendringer for å ratifisere 2000-konvensjonen artikkel 4 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 8. Den begrensning som følger av domstoloven § 46 tredje ledd må tolkes i lys av våre folkerettslige forpliktelser, og begrensningen går da neppe lenger enn hva det er dekning for i konvensjonen og protokollen. I den grad en anmodning om en særskilt fremgangsmåte må anses "forbudt etter norsk rett" jf. § 46, vil man, slik departementet vurderer det, regelmessig ha tilstrekkelig grunnlag for å ikke etterkomme begjæringen i kraft av ordre public reservasjonen i 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll.

Vi ber om høringsinstansenes syn på vurderingen.

7 Forkynning av dokumenter

7.1 Krav til oversettelse ved forkynning av dokumenter

Annen tilleggsprotokoll artikkel 15 gir regler om krav til oversettelse ved forkynning av dokumenter. Etter artikkel 15 nr. 2 skal dokumenter som forkynnes alltid fremsendes på det språket de er utstedt. Dersom den myndighet

som fremsender dokumentene vet eller har grunn til å tro at adressaten bare forstår et annet språk enn det som er brukt i dokumentet, skal dokumentene, eller i det minste de viktige deler av det, være ledsaget av en oversettelse til det språket adressaten forstår, jf. nr. 3. En liknende regel finnes i 2000-konvensjonen artikkel 5 nr. 3, som er Schengen-relevant.

I forskrift 1969-09-12 nr. 5 om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge § 1 heter det at:

"Anmodninger om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge skal bare etterkommes når det dokument som skal forkynnes, er skrevet på norsk, dansk eller svensk, eller når det med anmodningen følger en oversettelse av dokumentet til et av disse språk. Oversettelse av dokumentet er dog ikke nødvendig når dokumentet bare skal overleveres til adressaten under forutsetning av at han frivillig tar mot det. Justisdepartementet kan også i andre tilfelle når det finnes ubetenkelig tillate at forkynnelse skjer uten at oversettelse foreligger."

Departementet foreslår å endre forskriften slik at den tar høyde for de noe lempeligere krav til oversettelse som følger av 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll, for eksempel ved at følgende formulering inntas i § 1:

I den grad det følger av overenskomst med fremmed stat kan anmodninger om forkynnelse også etterkommes når de viktige deler av dokumentet foreligger på et av de i første ledd nevnte språk, eller på et annet språk som mottakeren forstår.

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

7.2 Postforkynning

Annen tilleggsprotokoll artikkel 16 åpner for at dokumenter i straffesaker kan postforkynnes til adressater som oppholder seg på en annen parts territorium. Det er anledning til å ta forbehold mot bestemmelsen, jf. artikkel 33 nr. 2. Departementet vil foreslå at det tas slikt forbehold, jf. nedenfor pkt. 18.3. Forbehold etter artikkel 16 vil medføre at andre stater kan påberope gjensidighet, jf. artikkel 33 nr. 4.

2000-konvensjonen artikkel 5 har tilsvarende bestemmelser om postforkynning. Denne bestemmelsen er Schengen-relevant, og gjelder følgelig allerede for Norge.

Norge har siden ratifiseringen av Schengen-konvensjonen åpnet for postforkynning av visse dokumenter i straffesaker, jf. Schengen-konvensjonen artikkel 52. Postforkynning er regulert i domstoloven § 163a og av forskrift 11. oktober 1985 nr. 1810 om postforkynning. Postforkynning *fra Norge til utlandet* er regulert i forskriftens § 1 tredje ledd annet punktum som bestemmer at

”Myndigheter som nevnt i domstolloven § 163 a annet ledd kan foreta forkynning etter forskriften her overfor adressater i utlandet i den utstrekning og på den måten som følger av overenskomst med fremmed stat.” Forskriften er utformet slik at den generelt dekker folkerettslige avtaler som tillater norske myndigheter å foreta postforkynning direkte overfor adressater i utlandet. Det er således ikke behov for lov- eller forskriftsendringer for at norske myndigheter skal kunne utnytte muligheten til å forkynne dokumenter per post etter 2000-konvensjonen.

Postforkynning *fra utlandet til Norge* er ikke uttrykkelig regulert i verken lov eller forskrift. (Postforkynningsforskriften § 1 fjerde ledd regulerer den situasjon at norske myndigheter besørger postforkynning av dokumenter mottatt fra utenlandsk myndighet, ikke postforkynning direkte fra utlandet.) Utgangspunktet er at Norge ikke tillater postforkynning fra utlandet, med mindre dette følger av overenskomst med vedkommende stat. I de tilfeller utenlandske myndigheter postforkynner til adressater i Norge i henhold til folkerettslig avtale reguleres gyldigheten og virkningen av forkynnelsen av vedkommende lands lovgivning.

Etter departementets vurdering er det derfor ikke behov for noen endringer i intern rett.

Vi ber om høringsinstansenes syn på vurderingen.

8 Tilbakelevering av gjenstander

8.1 Innholdet i forpliktelsene

2000-konvensjonen artikkel 8 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 12 regulerer beslag og tilbakelevering av ting som er ervervet gjennom straffbare handlinger, eksempelvis tjuvegods. Ordlyden i bestemmelsene er tilnærmet likelydende. Formålet med den form for bistand som følger av disse bestemmelsene er at tingen skal tilbakeleveres til den rettmessige eieren. En forutsetning for slik tilbakelevering er at det er klart hvem som er tingens rettmessige eier. Tilbakelevering får ingen betydning for eventuelle tredjemannsrettigheter til tingen. Bestemmelsene etablerer ingen plikt for statene til å etterkomme anmodninger om overlevering. En anmodning om overlevering kan blant annet avslås dersom det antas at tingen har betydning som bevis i pågående straffesak her i riket.

Konvensjonens artikkel 8 nr. 2 og annen tilleggsprotokoll artikkel 12 nr. 2 regulerer det særlige tilfellet at en gjenstand er overlevert eller skal overleveres til en annen stat etter artikkel 3 og 6 i Den europeiske konvensjonen om gjensidig hjelp i straffesaker og artikkel 29 i Benelux-traktaten. Utgangspunktet ved slik bistand er at gjenstanden skal tilbakeleveres til den anmodede staten med mindre denne gir avkall på gjenstanden. De nye bestemmelsene innebærer

at slik avståelse også kan gjøres dersom dette kan lette tilbakeleveringen til tingens rette eier. Ved slik avståelse kan den anmodede stat ikke gjøre gjeldende en eventuell sikkerhetsrett som den måtte ha i tingen i henhold til skatte- eller tollovgivningen, jf. bestemmelsenes tredje ledd.

8.2 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Etter utleveringsloven § 24 kan det bestemmes at det skal gis rettslig bistand med beslag etter straffeprosessloven kapittel 16. Slik bistand kan imidlertid slik bestemmelsen lyder i dag bare gis i forbindelse med straffesak i fremmed stat. Bestemmelsen gir således ingen generell hjemmel til å gi rettslig bistand med beslag og overlevering av gjenstander for det formål å bringe gjenstanden tilbake til den rettmessige eier.

Departementet foreslår at adgangen til slik bistand presiseres ved at det tilføyes to nye punktum i utleveringsloven § 24 første ledd, med for eksempel følgende formulering:

Det kan også bestemmes at ting som kan beslaglegges eller inndras i medhold av straffeprosessloven kapittel 16 skal overføres til fremmed stat for det formål at tingen skal tilbakeleveres til rette eier. Tilsvarende kan det bestemmes at det skal gis avkall på ting som er midlertidig overlevert fremmed stat.

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

9 Midlertidig overføring av frihetsberøvede personer

9.1 Innledning

2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll har bestemmelser om tre ulike former for midlertidig overføring av frihetsberøvede personer:

- midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med henblikk på bevisopptak, jf. Annen tilleggsprotokoll artikkel 3
- midlertidig overføring av frihetsberøvede personer til den anmodede stat i etterforskningsøyemed, jf. 2000-konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13
- midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med henblikk på fornyet prøving av dom, jf. Annen tilleggsprotokoll artikkel 14

I det følgende foretas en nærmere gjennomgang av disse forskjellige formene for midlertidig overføring. Slik departementet vurderer det er det både nødvendig og hensiktsmessig med enkelte lovendringer på dette området.

9.2 Nærmere om innholdet i forpliktelsene

9.2.1 Midlertidig overføring med henblikk på bevisopptak

Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 regulerer midlertidig overføring med henblikk på bevisopptak. Bestemmelsen regulerer overføring der formålet er at den som overføres skal bistå den anmodende stat i forbindelse med en pågående straffesak i denne staten, enten ved at vedkommende fremstilles som vitne eller bistår ved andre etterforskningsskritt, for eksempel konfrontasjon, åstedsbefaring, rekonstruksjon el.

1959-konvensjonen artikkel 11 regulerer også slik midlertidig overføring, nærmere bestemt overføring til den anmodende stat i "vitne eller konfrontasjonsøyemed". Norge har reservert seg mot artikkel 11.

Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 erstatter 1959-konvensjonen artikkel 11 og utvider anvendelsesområdet til å gjelde også for andre former for bevisopptak enn "vitne eller konfrontasjonsøyemed", jf. den videre formuleringen "*for evidentiary purposes*".

Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 viderefører nektingsgrunnene i 1959-konvensjonen: Den anmodende stat kan nekte overføring hvis den frihetsberøvede personen ikke samtykker (bokstav a)), dersom det er nødvendig at vedkommende forblir i den anmodende stat grunnet straffeforfølgning der (bokstav b)), dersom overføringen vil kunne forlenge den tid vedkommende forblir fengslet (bokstav c)) eller dersom det er andre tungtveiende grunner til å ikke overføre vedkommende (bokstav d)).

Artikkel 3 nr. 2 har bestemmelser om transitt i tredjeland, mens nr. 3 bestemmer at den overførte personen skal holdes fengslet på den anmodende parts territorium, og eventuelt også på transitt-territoriet, med mindre den anmodende stat ber om at vedkommende løslates.

9.2.2 Forslag om oppheving av forbehold vedrørende 1959-konvensjonen artikkel 11

Som nevnt over har Norge tatt forbehold mot 1959-konvensjonen artikkel 11 i sin helhet, og er derfor ikke forpliktet til å etterkomme anmodninger om midlertidig overføring etter denne bestemmelsen. Det eksisterende forbeholdet vil få virkning også for Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 med mindre det gis erklæring om noe annet jf. Annen tilleggsprotokoll artikkel 33 nr. 1.

Departementet mener det er flere grunner til å oppheve det eksisterende forbeholdet. Midlertidig overføring som omtalt i 1959-konvensjonen artikkel 11 praktiseres i dag, men da slik at norske myndigheter yter bistand på frivillig

basis. Departementet antar at selv om avhør ved video- og telefonkonferanse et stykke på vei kan avhjelpe en del av de behov Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 tar sikte på å imøtekomme, vil det være tilfeller hvor midlertidig overføring er nødvendig eller mest hensiktsmessig.

I tillegg er Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 allerede langt på vei gjennomført i norsk rett, jf. utleveringsloven § 25. Artikkel 3 ble hensyntatt i forbindelse med implementeringen av FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, og det er kun behov for mindre lovgivningsmessige justeringer for å kunne ratifisere bestemmelsen, jf. nedenfor.

Departementet mener det er liten grunn til å opprettholde det eksisterende forbeholdet og foreslår at dette oppheves.

9.2.3 Midlertidig overføring av frihetsberøvede personer til den anmodede stat i etterforskningsøyemed

2000-konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13 regulerer midlertidig overføring fra den stat som har anmodet om bistand til etterforskning (anmodende stat) til den stat der det begjærte etterforskningsskrittet skal foretas (anmodede stat). Bestemmelsene tar sikte på de tilfeller der vedkommende persons tilstedeværelse i den anmodede stat er nødvendig for å gjennomføre de etterforskningsskritt det er anmodet om.

Midlertidig overføring etter 2000-konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13 gjøres til gjenstand for avtale mellom statene. Avtalen skal fastsette de nærmere vilkår for overføringen og frist for tilbakesendelse mv. Det skal gjøres fradrag for den tid vedkommende er fengslet under overføringen.

9.2.4 Erklæring om krav til samtykke for overføring til Norge etter 2000-konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13

Etter 2000-konvensjonen artikkel 9 nr. 6 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13 nr. 7 kan det avgis erklæring om at midlertidig overføring etter disse bestemmelsene alltid eller i visse tilfelle (på nærmere vilkår) er betinget av at vedkommende samtykker til overføringen.

I saker der norske myndigheter er avhengige av å få overført en person fra utlandet for å kunne gjennomføre en anmodning fra utenlandsk myndighet, antar departementet at det som utgangspunkt vil være lite hensiktsmessig å overføre personer som ikke ønsker å bistå i saken. Departementet foreslår derfor at Norge avgir en erklæring om at overføring til Norge etter nevnte bestemmelser forutsetter samtykke fra den som skal overføres.

9.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

9.3.1 Overføring fra Norge til utlandet

Midlertidig overføring av frihetsberøvede personer fra Norge til utlandet er regulert i utleveringsloven § 25. Etter § 25 nr. 1 første punktum kan frihetsberøvede personer overføres midlertidig til fremmed stat for å *avhøres som vitne eller fremstilles til konfrontasjon*. I de tilfeller som omfattes av første punktum kreves det etter loven ikke at vedkommende samtykker til overføringen. Etter annet punktum kan overføring også skje for at personen skal bistå ved *andre etterforskningskritt*, dersom vedkommende samtykker. Andre punktum ble innført i forbindelse med Norges ratifikasjon av FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet. Endringene er omtalt i Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) side 68-69 og 99. Ved innføringen av andre punktum ble også Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 tatt i betraktning, jf. nevnte forarbeider s. 68.

Ordlyden i utleveringsloven § 25 nr. 1 synes fullt ut å dekke våre forpliktelser til å bistå med midlertidig overføring fra Norge til utlandet etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 nr. 1. Departementet antar dermed at det ikke er nødvendig med lovendringer på dette punkt.

Utleveringsloven § 25 dekker imidlertid ikke slik overføring som reguleres i 2000-konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13 – overføring til utlandet i forbindelse med norsk anmodning om bistand til etterforskning. Det er derfor nødvendig med enkelte lovgivningsmessige justeringer for at norske myndigheter skal ha tilstrekkelig hjemmel til å overføre frihetsberøvede personer til utlandet i disse tilfellene.

Departementet foreslår at nødvendig lovhjemmel gis ved at utleveringsloven § 25 nr. 1 første punktum endres slik at ordlyden også omfatter midlertidig overføring til utlandet til bruk for straffesak i Norge, jf. departementets forslag til lovendringer nedenfor i pkt. 9.4. Ved en slik endring vil det være adgang til å overføre frihetsberøvede personer til utlandet til bruk i norsk straffesak, i samme utstrekning som personer kan overføres til bruk i utenlandsk straffesak.

Etter utleveringsloven § 25 fjerde ledd skal det foretas både en rettslig og en administrativ behandling av anmodninger om midlertidig overføring i tilfeller hvor vedkommende ikke samtykker til overføringen. Departementet kan ikke se noen avgjørende grunn for at det skal foretas en administrativ prøving i tillegg til den rettslige behandlingen i saker etter § 25. De samme hensyn gjør seg gjeldende som ved vurderingen knyttet til bruk av tvangsmidler på anmodning fra fremmed stat etter utleveringsloven § 24, jf. pkt. 17.3. Etter departementets syn fremstår prosessen § 25 foreskriver som unødvendig tungvint og ressurskrevende. Departementet foreslår derfor at i tilfeller der vedkommende ikke samtykker til midlertidig overføring, avgjør tingretten om vilkårene for overføring er tilstede. Dersom vedkommende samtykker til midlertidig

overføring, skal stedlig statsadvokat avgjøre om midlertidig overføring skal skje. For å sikre notoritet, foreslås det at samtykket skal avgis skriftlig.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at henvisningen i § 25 fjerde ledd tredje punktum til § 18 første ledd, samt hele fjerde punktum strykes. Det foreslås videre å justere bestemmelsens femte punktum i tråd med at man i saker om midlertidig overføring går bort fra en administrativ prøving etter rettens beslutning. Statsadvokatens kompetanse i samtykketilfellene og kravet om at samtykke skal avgis skriftlig foreslås inntatt i nytt fjerde punktum.

9.3.2 Overføring fra utlandet til Norge

Utleveringsloven § 25 regulerer kun midlertidig overføring fra Norge til utlandet. Den motsatte situasjon, hvor Norge på anmodning mottar en person midlertidig for avhør eller annen form for bevisinnhenting, reguleres ikke.

Som nevnt over bestemmer Annen tilleggsprotokoll artikkel 3 nr. 3 at den som overføres for bevisformål i utgangspunktet skal holdes fengslet på den anmodende parts territorium. Etter gjeldende rett er det tvilsomt om norske myndigheter ville ha tilstrekkelig hjemmel for frihetsberøvelse i en slik situasjon. For at Norge skal kunne benytte seg av den muligheten som artikkel 3 åpner for, antar departementet at det vil være behov for en lovendring som sikrer klar hjemmel for fengsling under overføringen til Norge. Også ved midlertidig overføring etter 2000-konvensjonen artikkel 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13 vil det være behov for at norske myndigheter har tilstrekkelig hjemmel til å holde vedkommende fengslet ved overføring til Norge, jf. 2000-konvensjonen artikkel 9 nr. 5 (jf. henvisningen til konvensjonen artikkel 11 nr. 3) og Annen tilleggsprotokoll artikkel 13 nr. 4.

Departementet foreslår på denne bakgrunn en ny bestemmelse § 25a i utleveringsloven som sikrer hjemmel for frihetsberøvelse i begge situasjoner, jf. nedenfor pkt. 9.4.

9.3.3 Særlig om midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med henblikk på fornyet prøving av dom – Annen tilleggsprotokoll artikkel 14

Annen tilleggsprotokoll artikkel 14 regulerer midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med henblikk på fornyet prøving av dom.

Bestemmelsen tar sikte på situasjoner der det er behov for at en person som er fengslet i den anmodende stat på grunnlag av dom avsagt i den anmodende stat (typisk etter soningsoverføring), midlertidig tilbakeføres til den anmodende stat for å være tilstede ved en fornyet prøving av dommen.

Etter bestemmelsen skal 1959-konvensjonen artikkel 11 (midlertidig overføring av fengslet person med henblikk på bevisopptak) og artikkel 12 (immunitet for vitner, sakkyndige og tiltalte) komme tilsvarende til anvendelse i et slikt tilfelle.

Utleveringsloven § 25 dekker ikke slik overføring som reguleres i Annen tilleggspatokoll artikkel 14. Det er derfor nødvendig med enkelte lovgivningsmessige justeringer for at norske myndigheter skal ha tilstrekkelig hjemmel til å overføre frihetsberøvede personer til utlandet i forbindelse med gjenopptakelse av straffesak.

9.4 Forslag til lovendringer

Med bakgrunn i gjennomgangen under pkt. 9 forslår departementet at utleveringsloven § 25 endres slik:

1. *Til bruk for straffesak her i landet eller i fremmed stat kan det bestemmes at en person som her i landet er frihetsberøvet på grunn av straffbar handling, skal midlertidig overføres til en fremmed stat for å avhøres som vitne eller fremstilles til konfrontasjon.* Overføring som nevnt i første punktum, kan også skje med vedkommendes samtykke for å bistå ved andre etterforskningsskritt *eller i forbindelse med fornyet prøving av dom.*
2. *Begjæring om overføring etter nr. 1 fremsendes via departementet med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat.* Begjæringen skal inneholde opplysninger om arten av den straffbare handling.
3. *Begjæring om midlertidig overføring til bruk for straffesak i fremmed stat skal ikke etterkommes dersom den handling forfølgningen gjelder eller en tilsvarende handling, ikke er straffbar etter norsk lov, eller dersom den etter bestemmelsene i §§ 4-6 ikke kan begrunne utlevering.* *Overføring til fremmed stat skal ikke skje* dersom vedkommendes nærvær er nødvendig her i riket av hensyn til en straffesak, eller dersom andre sterke grunner taler mot overføring. Det skal særlig tas hensyn til om overføringen er egnet til å forlenge den tid personen ville være berøvet friheten. *Første punktum gjelder ikke for begjæringer fra Danmark, Finland, Island eller Sverige.*
4. Dersom vedkommende ikke samtykker i overføring etter nr. 1 første punktum, avgjør retten ved kjennelse om det er lovlig adgang til overføring. Er vedkommende under straffforfølgning her i riket, hører saken inn under den domstol som behandler straffesaken. *Reglene i § 17 tredje ledd gjelder tilsvarende.* Dersom vedkommende skriftlig samtykker til midlertidig overføring, avgjør den stedlige statsadvokat om overføring skal skje. Før det treffes avgjørelse om overføring til utlandet, skal det innhentes uttalelse fra fengsels- eller anstaltsmyndigheten såfremt vedkommende soner straff eller er anbrakt i anstalt.
5. Overføring kan bare skje på vilkår av at vedkommende person sendes tilbake så snart som mulig, eventuelt innen nærmere fastsatt frist, og at han under oppholdet i den fremmede stat ikke blir satt under rettsforfølgning, straffet eller utlevert for handling han har begått før overføringen.

Forslag til ny § 25a:

1. *En person som i utlandet er berøvet friheten på grunn av straffbar handling kan overføres midlertidig til Norge for å avhøres som vitne eller bistå ved andre etterforskningsskritt. Det samme gjelder ved fornyet prøving av dom.*
2. *Begjæring om overføring etter nr. 1 fremsendes via departementet med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat. Den stedlige statsadvokat avgjør om overføring til Norge skal skje.*
3. *Personen som overføres skal holdes i fengslig forvaring, med mindre vedkommende utenlandske myndighet anmoder om at fengslingen skal opphøre. Det er et vilkår for fengsling at det godtgjøres å foreligge beslutning om bruk av fengslig forvaring i samsvar med vedkommende stats lovgivning.*
4. *Personen som er overført skal under oppholdet her i riket ikke bli satt under rettsforfølging, straffet eller utlevert for handling han har begått før overføringen. Vedkommende skal tilbakeføres til den fremmede stat så snart som mulig eller innen en nærmere fastsatt frist.*

Departementet ber om høringsinstansenes syn på forslagene og de vurderinger som er gjort under pkt. 9.

10 Avhør ved video- og telefonkonferanse

10.1 Innledning

2000-konvensjonen artikkel 10 og 11 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 9 og 10 har bestemmelser om avhør ved video- og telefonkonferanse (fjernavhør). Departementet vil foreslå enkelte lovendringer for å implementere de aktuelle bestemmelsene. Siden bestemmelsene i de to instrumentene er tilnærmet likelydende, undergis de i det følgende felles behandling og omtale.

Tradisjonelt er oversendelse og gjennomføring av rettsanmodninger om bevisopptak i form av avhør av vitner og sakkyndige en tidkrevende prosess, og bevisverdien er ofte varierende. Anmodninger om bevisopptak skjer i dag i hovedsak ved at vitnene innkalles til avhør ved en domstol i den anmodede stat. Vitnene svarer på spørsmål utarbeidet av en domstol i den anmodende staten. Vitnenes svar protokolleres, og oversendes rekvirenten som, etter at svarene er oversatt, kan få disse opplest under hovedforhandlingen.

Denne form for bevisopptak har de ulemper at retten ikke får anledning til selv å høre eller se vitnet, eller til å få utdypet uklare punkter i den skriftlige forklaringen ved ytterligere spørsmål. Fremgangsmåten er dessuten svært ressurskrevende og lite effektiv. I større og mer alvorlige straffesaker reiser ofte både representanter for påtalemyndighet og forsvarere til utlandet for å kunne bistå og stille tilleggsspørsmål under avhøret.

Bruken av video- og telefonkonferanse er etter departementets vurdering et godt alternativ til tradisjonelle bevisopptak. Fjernavhør blir betydelig kostnadsbesparende i større straffesaker med internasjonale forgreninger. Hensynet til bevisumiddelbarhet og rettssikkerhet ivaretas dessuten i vesentlig større grad ved fjernavhør enn ved skriftlige protokollerte avhør.

Hovedregelen bør fremdeles være at vitner skal møte direkte for den dømmende rett, men når personlig fremmøte av forskjellig årsaker ikke er et alternativ, må det antas at fjernavhør er en bedre, mer effektiv og mer rettssikker løsning enn skriftlige bevisopptak.

10.2 Oversikt over innholdet i forpliktelsene

Fjernavhør etter 2000-konvensjonen artikkel 10 og 11 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 9 og 10 foretas av den anmodende stat ved telefon- eller videolink (såkalt direkte bevisopptak), og avhøret gjennomføres i utgangspunktet i overensstemmelse med den anmodende stats rett. Det skal være en representant for den anmodende stats rettshåndhevende myndighet tilstede, som fører kontroll med avhøret.

Ingen av instrumentene begrenser bruken av video- og telefonkonferanse til hovedforhandling. Det antas å være adgang til å benytte seg av teknologien også for rettslig avhør på etterforskningsstadiet. Anmodninger om politiavhør omfattes imidlertid neppe av bestemmelsene. Den engelske originaltermen "hearing" taler for at det kun er rettslig avhør som omfattes.

Statene har kun plikt til å etterkomme anmodninger om avhør ved videokonferanse under forutsetning av at det ikke er ønskelig eller mulig at den som skal avhøres møter personlig på den anmodende stats territorium. Utgangspunktet skal altså være at vitner møter fysisk og personlig til avhør. Valget om å anmode om videoavhør krever en særlig begrunnelse. Bestemmelsene om telefonkonferanse har ikke noen likelydende begrensning, men bestemmer i stedet at det er en forutsetning for å fremme en anmodning om telefonavhør at det er hjemmel for dette i den anmodende stats nasjonale rett.

En anmodning om avhør ved videokonferanse kan bare nektes etterkommet dersom gjennomføringen ville stride mot den anmodende stats grunnleggende rettsprinsipper eller dersom vedkommende stat ikke har det tekniske utstyret som er nødvendige for å gjennomføre avhøret. Mangel på slikt utstyr gir ikke grunnlag for å avslå anmodningen dersom den anmodende stat stiller det nødvendige tekniske utstyret til rådighet.

Videokonferansebestemmelsene pålegger medlemsstatene å sørge for at nasjonale regler om møte- og vitneplikt, samt straffansvar for falsk forkaring

kommer tilsvarende til anvendelse. Avhør ved telefonkonferanse er betinget av at vitnet eller den sakkyndige samtykker.

10.3 Forbehold mot avhør ved videokonferanse av siktede/tiltalte

2000-konvensjonen artikkel 10 nr. 9 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 9 nr. 9 åpner for at også personer med status som siktet/tiltalt kan avhøres ved bruk av videokonferanse, dersom vedkommende samtykker. Det er uttrykkelig presisert at det er opp til den enkelte stat om den vil anvende reglene til avhør av siktede/tiltalte. De stater som ikke vil tillate avhør av siktede/tiltalte ved videokonferanse skal avgi en erklæring om dette.

I norsk staffeprosess er det et grunnleggende prinsipp at tiltalte skal være tilstede under rettsforhandlingene i egen sak. Unntak gjelder bare for mindre alvorlige straffesaker, jf. straffeprosessloven § 281. Siden 2005 har man hatt en prøveordning med fjernmøte i straffesaker (jf. forskrift 21. desember 2005 nr. 1611), hvor det er adgang til å pådømme tilståelsessaker som fjernmøte under forutsetning av at siktede samtykker og at retten finner det ubetenkelig. Ellers er fjernavhør i straffesaker kun aktuelt for vitner og sakkyndige jf. straffeprosessloven §§ 109a og 149a. Reglene gir ikke adgang til fjernavhør av den tiltalte, jf. Rt 1996 s. 845.

For at siktede/tiltalte skal kunne avhøres i samsvar med konvensjonen og protokollen, kreves det således lovendringer. De nødvendige endringer vil lett kunne reise vanskelige prinsipielle spørsmål.

Norge avga ved signeringen av Annen tilleggsprotokoll erklæring om at det ikke ville være aktuelt å etterkomme anmodninger om videoavhør av personer med status som siktet/tiltalt. Departementet vil foreslå at erklæringen vedrørende Annen tilleggsprotokoll opprettholdes, og at det avgis tilsvarende erklæring i relasjon til 2000-konvensjonen, se nærmere pkt. 18.

10.4 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

10.4.1 Innledning

Avhør ved video- og telefonkonferanse etter 2000-konvensjonen artikkel 10 og 11 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 9 og 10 tilsvarer langt på vei det som i norsk rett kalles fjernavhør, jf. straffeprosessloven §§ 109a og 149a, og som er definert som avhør av vitner og sakkyndige ved hjelp av telefon, eventuelt telefon ledsaget av bilde, jf. forskrift 1991-11-08-727 om fjernavhør av vitner og sakkyndige i straffesaker § 1.

Norske myndigheter kan allerede etter gjeldende regelverk etterkomme anmodninger fra utenlandske myndigheter om fjernavhør. Det er vanlig å anse

en anmodning om bevisopptak ved telefon- eller videokonferanse som en begjæring om en *"særskilt form eller fremgangsmaate"* etter domstoloven § 46 tredje ledd, tredje punktum. Det følger av § 46 at en slik begjæring så vidt mulig skal imøtekommes *"hvis det ikke er forbudt etter norsk ret."* Det er ikke tvilsomt at norsk intern rett i utgangspunktet gir anledning til å etterkomme anmodninger om fjernavhør.

10.4.2 Gjennomføringen av avhør ved videokonferanse ved domstolene

Videokonferansebestemmelsene nr. 5 inneholder regler om gjennomføringen av videokonferanseavhør. Utgangspunktet er at eksamineringen skal skje direkte av eller under ledelse av den anmodende stats rettshåndhevende myndighet og i samsvar med denne stats internrettslige lovgivning, jf. *bokstav c)*. Den anmodede stat er imidlertid bare forpliktet til å akseptere gjennomføringen av avhøret så lenge dette ikke kommer i strid med denne stats *grunnleggende rettsprinsipper*. En representant for den rettshåndhevende myndighet i den anmodede stat skal være tilstede under avhøret og være ansvarlig for å føre kontroll med at den aktuelle stats grunnleggende rettsprinsipper overholdes, jf. *bokstav a)*.

Når det gjelder forholdet til norsk rett viser departementet til det som er sagt ovenfor i pkt. 6 om forholdet mellom den alminnelige "ordre public"-reservasjonen i instrumentene og domstoloven § 46 tredje ledd tredje punktum. Som det fremgår mener departementet at den begrensning som følger av domstoloven § 46 tredje ledd må tolkes i lys av våre folkerettslige forpliktelser, og at begrensningen da neppe går lenger enn hva det er dekning for i konvensjonen og protokollen. Dette antas også å gjelde i forhold til reglene om gjennomføring av videokonferanseavhør.

Et særlig spørsmål som kan oppstå er hvordan norske domstoler skal forholde seg til et eventuelt krav fra den anmodende stat om at vitnet eller den sakkyndige skal avlegge ed eller lignende bekreftelse. I Bjerke/Keiserud, Straffeprosessloven, kommentarutgave (2001), Bind 1 s. 530-531 fremholdes det at ed *"[ikke] vil ... kunne brukes ved bevisopptak til bruk for utlandet selv om vedkommende land ber om at forklaringen edfestes. Bekreftelse av en rettslig forklaring med Ed må anses forbudt etter norsk lov, jf. dstl. § 46 tredje ledd."* Det finnes støtte for det samme i Ot.prp. nr. 35 (1978-79) s. 80: *"Dersom adgangen til å kreve edelig bekreftelse bortfaller, antar man at dette må innebære at slik bekreftelse av rettslig forklaring er forbudt ved norsk lov. Dette må da i tilfelle også gjelde ved bevisopptak til bruk i utlandet."*

Et spørsmål er om dette stiller seg annerledes ved avhør som gjennomføres direkte av utenlandsk domstol etter vedkommende stats lovgivning, slik tilfellet vil være etter 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll. Det kunne sies å harmonisere dårlig med norske prosessregler at norske myndigheter medvirker til edsavleggelse. På den annen side må det kunne legges vekt på den forskjell

som ligger i at det ikke er en norsk domstol som avkrever edsavleggelsen, men vedkommende utenlandske myndighet. Det er også viktig at prinsippet om at den anmodede stat i utgangspunktet skal akseptere at avhøret gjennomføres etter anmodende stats rett, gis gjennomslag. Dette vil ofte være av vesentlig betydning for at den forklaring som opptas kan anvendes som bevis slik som tiltenkt av anmodende myndighet.

Fordi det kan tenkes en rekke ulike former for edsavleggelse og forsikringer, er det vanskelig å oppstille noen entydig løsning for alle tilfeller. Spørsmålet må vurderes konkret. Etter departementets syn taler imidlertid de beste grunner for at hensynet til våre folkerettslige forpliktelser og et effektivt samarbeid på området tillegges betydelig vekt ved vurderingen.

På bakgrunn av overnevnte mener departementet at det neppe strengt tatt er behov for noen lovendring for at et videokonferanseavhør skal kunne gjennomføres på den måte som 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll foreskriver. Domstolloven § 46 er imidlertid utformet med tanke på tilfeller hvor det er norske myndigheter som utfører forretningen. Bestemmelsen passer ikke like godt på videoavhør, hvor det er den anmodende myndighet som har den sentrale rollen ved gjennomføringen av rettsanmodningen. Departementet vil derfor foreslå å lovfeste at video- og telefonkonferanseavhør kan gjennomføres etter den anmodende stats lovgivning, men slik at den begrensning som følger av § 46 tredje ledd tredje punktum gjelder tilsvarende, jf. forslaget nedenfor.

Etter Justisdepartementets syn bør avhør ved video- og telefonkonferanse av personer som oppholder seg i Norge foregå ved domstolene. Departementet anser det som en dommeroppgave å være tilstede og forestå den kontrollen med avhøret som forutsettes. Dette foreslås også presisert i loven.

10.4.3 Beskyttelse av den som skal avhøres

Videokonferansebestemmelsene (*bokstav b*)) gir regler om at den anmodende og den anmodede stat om nødvendig skal avtale tiltak for å beskytte den som skal avhøres. Det legges til grunn i forklarende rapport til 2000-konvensjonen at det som utgangspunkt må være reglene for beskyttelse av vitner i den anmodende stat som trekker opp grensene for de tiltak som kan iverksettes, jf. også at avhøret skal gjennomføres i samsvar med den anmodende stats rett.

Slik departementet tolker bestemmelsene stilles det imidlertid ikke særskilte krav til hvilke beskyttelsestiltak den anmodede stat må ha hjemmel til å sette i verk. En slik tolkning er nærliggende både fordi det ikke presiseres nærmere i bestemmelsene hvilke former for vitnebeskyttelsestiltak som kan være aktuelle, og fordi det legges opp til at en eventuell beskyttelse av den som avhøres gjøres til gjenstand for avtale mellom den anmodende og den anmodede myndighet i

det enkelte tilfellet, og altså ikke kan kreves ensidig av den anmodende stat. Departementet legger til grunn at bestemmelsen ikke krever lovendringer.

10.4.4 Tolk

Videokonferansebestemmelsene *bokstav d)* pålegger den anmodede stat å sørge for at den personen som skal avhøres bistås av tolk dersom vedkommende vitne/sakkyndig eller den anmodende stat ber om dette, men bare dersom tolk anses nødvendig. Departementet antar at domstoloven § 135 er dekkende etter sitt innhold, men vil forelå at det presiseres i forskrift at denne får tilsvarende anvendelse.

10.4.5 Referat fra avhøret

Videokonferansebestemmelsene (nr. 6) pålegger representanten for de rettshåndhevende myndigheter i den anmodede stat å utferdige et referat fra møtet og oversende referatet til den anmodende myndighet. Det er definert hvilke opplysninger referatet skal inneholde. Det er på de rene at det ikke er noe krav om å protokollere selve den forklaring som avgis.

De opplysningene som skal refereres er et stykke på vei omfattet av reglene om rettsbøker i straffeprosessloven, jf. § 18 flg. Det er imidlertid noe tvilsomt om den bistand norske domstoler yter ved grenseoverskridende fjernavhør til utlandet er å anse som et "rettsmøte" jf. straffeprosessloven § 18 jf domstoloven § 122, slik at reglene om føring av rettsbøker kommer direkte til anvendelse. Dessuten går reglene om føring av rettsbøker på flere punkter vesentlig lenger enn hva konvensjonen og protokollen stiller krav om.

Departementet vil derfor foreslå at det presiseres i forskrift at reglene i straffeprosessloven kapittel 4 om rettsbøker *ikke* kommer til anvendelse, og at det i stedet skal føres et referat over avhøret som skal inneholde nærmere angitte opplysninger. Slik departementet ser det kan det også være grunn til å presisere at det i utgangspunktet ikke er nødvendig å nedtegne den forklaring som avgis. Det vises til pkt. 20.

10.4.6 Møte- og vitneplikt, straff for falsk forklaring mv.

Etter videokonferansebestemmelsene plikter den anmodede stat å sørge for at nasjonale regler om vitneplikt og straff for falsk forklaring kommer tilsvarende til anvendelse, som om avhøret fant sted i en nasjonal prosess. For å oppfylle forpliktelsen må reglene om møte- og vitneplikt etter straffeprosessloven §§ 108 flg. og sanksjonsbestemmelsene i domstoloven §§ 205 flg. gjelde tilsvarende. Det samme gjelder reglene om sakkyndiges møteplikt jf. straffeprosessloven § 143, domstoloven § 208 om rettergangsstraff, samt straffelovens regler om straff for falsk forklaring jf. §§ 163 flg.

Utgangspunktet er antagelig at disse reglene langt på vei vil gjelde også etter dagens regelverk jf. domstoloven § 46 tredje ledd. Departementet mener likevel det kan være grunn til å innta enkelte presiseringer i loven, slik at det ikke oppstår tvil om at reglene kommer til anvendelse. Det foreslås presisert at straffeprosessloven §§ 108, 109 og § 143 tredje ledd om vitners og sakkyndiges møteplikt får tilsvarende anvendelse. Henvisningen til straffeprosessloven § 109 innebærer at den vanlige geografiske begrensning i vitneplikten også vil gjelde ved grenseoverskridende fjernavhør. Det foreslås også at det inntas en presisering om at reglene om straffansvar for falsk forklaring etter straffeloven §§ 163 til 167 får tilsvarende anvendelse. Reglene om rettergangsstraff i domstoloven §§ 205 til 208 vil gjelde etter sitt innhold.

10.4.7 Fritak fra vitneplikt etter begge lands lovgivning

Den som skal avhøres ved videokonferanse kan påberope seg retten til å nekte å avgi forklaring som vedkommende måtte ha både etter den anmodede og den anmodende stats nasjonale lovgivning, jf. videokonferansebestemmelsene nr. 5 *bokstav e*). Det må heller ikke avgis forklaring om forhold som er omfattet av straffeprosesslovens bestemmelser om forbud mot vitnesbyrd. Departementet vil foreslå å presisere i loven at disse begrensningene i forklaringsplikten gjelder ved video- og telefonavhør. Etter departementets oppfatning vil det også være en del av den norske dommerens oppgave å veilede den som avhøres om norske regler om vitneforbud og fritak for vitneplikt.

10.4.8 Krav om samtykke for avhør ved telefonkonferanse

Bestemmelsene om avhør ved telefonkonferanse skiller seg fra videokonferansebestemmelsene ved at telefonavhør er betinget av at vitnet eller den sakkyndige samtykker. Samtykke må foreligge før avhøret påbegynnes, og vil kunne trekkes tilbake så lenge avhøret pågår. Departementet vil foreslå å presisere i loven at vitneplikten ikke gjelder for fjernavhør ved telefonkonferanse, samt at det i forskrift bestemmes at det ved innkallelse til fjernavhør ved hjelp av telefon skal opplyses om at avhøret er betinget av at vedkommende samtykker, slik at unødig fremmøte mv. kan unngås.

10.4.9 Innkallelse av vitner og sakkyndige

Etter videokonferansebestemmelsene nr. 4 skal innkallelsen av vitner og sakkyndige skje i samsvar med internrettslige regler i den anmodede stat. Departementet vurderer det som mest hensiktsmessig at anmodninger om fjernavhør sendes direkte fra utlandet til vedkommende norske domstol og at det er domstolen som tillegges oppgaven med å innkalle den personen som skal avhøres. Dette foreslås presisert i lovteksten og i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker.

Alternativet ville være at anmodninger om fjernavhør sendes påtalemyndigheten og at påtalemyndigheten sørger for å få berammet møtetidspunkt og innkalle vitnet eller den sakkyndige. En slik løsning synes imidlertid lite hensiktsmessig, idet påtalemyndighetene ikke har noen øvrige oppgaver knyttet til denne typen anmodninger.

Bestemmelsene om telefonavhør nr. 5 bokstav a) bruker formuleringen "underrette" vitnet eller den sakkyndige om tid og sted for avhøret, jf. at avhør ved telefonkonferanse etter konvensjonen og protokollen beror på frivillighet fra den som skal avhøres.

10.4.10 Gjennomføringen av avhør ved telefonkonferanse

Telefonkonferansebestemmelsene (nr. 5) forutsetter at den praktiske tilretteleggelsen av avhøringen avtales mellom de aktuelle stater. I forbindelse med en slik avtale plikter den anmodede stat å underrette vitnet eller den sakkyndige om tid og sted for avhøret (bokstav a)), sørge for å kontrollere vitnets eller den sakkyndiges identitet (bokstav b)), samt kontrollere at vitnet eller den sakkyndige gir sitt samtykke til avhør ved telefonkonferanse (bokstav c)).

I tillegg åpnes det for at den anmodede stat kan stille som betingelse for avhøret at enkelte av bestemmelsene som gjelder for avhør ved videokonferanse, så langt de passer, helt eller delvis skal få anvendelse også ved et avhør ved telefonkonferanse. Dette gjelder bestemmelsene om fremgangsmåten for avhøret (herunder reglene om ledelse og kontroll av avhøret, beskyttelse av den som skal avhøres, tolk mv). Det samme gjelder bestemmelsene om anvendelsen av nasjonale regler om falsk forklaring.

10.4.11 Kostnader

Både etter 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll plikter den anmodende stat å refundere nærmere bestemte utgifter den anmodede stat har hatt ved gjennomføringen av et video- eller telefonkonferanseavhør, med mindre den anmodede stat helt eller delvis gir avkall på slik refusjon.

10.5 Forslag til lovendringer

Regulering av grenseoverskridende fjernavhør kan skje i utleveringsloven kap. V som omhandler "Annen rettshjelp", for eksempel i ny § 24a som kan lyde slik:

1. *Til bruk for straffesak i fremmed stat kan utenlandsk domstol eller annen myndighet som er kompetent etter vedkommende lands lovgivning, på begjæring, avhøre vitner og sakkyndige som befinner seg i Norge ved fjernavhør.*

Begjæringen fremsettes overfor departementet, med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat.

- 2. Fjernavhør etter denne bestemmelsen gjennomføres ved norsk domstol. Innkallelse av den som skal avgi forklaring skjer etter reglene i straffeprosessloven. For plikten til å møte som vitne eller sakkyndig gjelder straffeprosessloven §§ 108, 109 og 143 tredje ledd tilsvarende. Tredje punktum gjelder ikke for fjernavhør ved hjelp av telefon.*
- 3. Avhøret kan gjennomføres i henhold til lovgivningen i den stat som har fremsatt begjæringen, så lenge en slik fremgangsmåte ikke er forbudt etter norsk rett. En dommer skal være tilstede under hele avhøret og føre kontroll med utspørringen.*
- 4. For vitnet og den sakkyndiges adgang og plikt til å forklare seg mv. gjelder bestemmelsene i straffeprosessloven kapittel 10 og 11 tilsvarende så langt de passer. Den som avhøres kan også nekte å avgi forklaring i den utstrekning dette følger av den anmodende stats lovgivning. Fjernavhør ved hjelp av telefon kan bare skje dersom vitnet eller den sakkyndige samtykker.*
- 5. For straffansvar for falsk forklaring gjelder straffeloven §§ 163 til 167 tilsvarende.*
- 6. Kongen kan gi forskrifter om fjernavhør etter denne bestemmelsen, herunder regler om blant annet føring av referat, bruk av tolk og dommerens kontroll med avhøret mv.*

Departementet ber om høringsinstansenes syn på forslaget og de vurderinger som er gjort under pkt. 10.

11 Kommunikasjonskontroll

11.1 Innledning

2000-konvensjonen artikkel 17 til 21 inneholder regler om kommunikasjonskontroll som ledd i etterforskning.

Bestemmelsene om kommunikasjonskontroll omfatter både kontroll av innholdet i kommunikasjonen og kontroll av trafikkdata. Som trafikkdata regnes for eksempel opplysninger om hvilket nummer som har blitt ringt opp, tidspunkt og varighet for kommunikasjonen, samt om mulig det sted kommunikasjonen ble sendt fra eller mottatt. I den norske oversettelsen benyttes riktignok begrepet "avlytting". I henhold til innarbeidet norsk terminologi omfatter det kontroll av innholdet i telekommunikasjon. Det fremgår imidlertid av den forklarende rapporten at begrepet "avlytting" skal tolkes vidt til også å omfatte kontroll av trafikkdata. I det følgende benyttes kommunikasjonskontroll som en samlebetegnelse på avlytting av innholdet i kommunikasjonen og kontroll av trafikkdata. Dette gjøres for å sikre at begrepsbruken harmonerer mest mulig med den terminologien som er innarbeidet i norsk rett. Begrepet avlytting

brukes bare i de tilfeller hvor det dreier seg om avlytting i snever forstand, dvs. hvor kommunikasjonskontrollen gjelder avlytting av innholdet i en meddelelse.

Bestemmelsene om kommunikasjonskontroll omfatter alle former for elektronisk kommunikasjon uavhengig av hvilke teknologi som benyttes, til tross for at konvensjonsteksten bruker begrepet telekommunikasjon. Begrepsbruken i konvensjonen gjenspeiler den terminologien som ble benyttet på det tidspunkt den ble vedtatt. I de senere år har betegnelsen elektronisk kommunikasjon erstattet begrepet telekommunikasjon.

Den tradisjonelle rettshjelpssituasjonen omfatter tilfeller der den som skal kontrolleres, befinner seg på den anmodede medlemsstats område, og hvor kommunikasjonen foregår via et telekommunikasjonssystem på denne stats område. Konvensjonen omhandler ikke bare den tradisjonelle rettshjelpssituasjonen, men gir regler med et langt videre anvendelsesområde.

Som følge av den teknologiske utviklingen på telemarkedet, har antallet situasjoner hvor det kan være behov for bistand til kommunikasjonskontroll, økt de senere årene. Konvensjonen dekker også situasjoner hvor den som skal kontrolleres, befinner seg på den anmodende stats område, men hvor staten selv ikke er i stand til å foreta kommunikasjonskontroll. Dette kan skyldes at den som skal kontrolleres, befinner seg ved grensen til en annen stat og kommuniserer via et mobiltelefonnett på en annen medlemsstats område.

En annen forklaring kan være at kommunikasjonen skjer via satellittbaserte kommunikasjonssystemer på området til en stat som ikke har en jordstasjon. En jordstasjon er utstyr som gjør det mulig å fange opp signaler til eller fra en satellitt. En stat som har en slik jordstasjon kan fange opp satellittbasert telekommunikasjon som sendes eller mottas innen store og vidstrakte geografiske områder – også utenfor eget område. En stat som favnes av satellittens dekningsområde, men som ikke har en jordstasjon, vil derimot teknisk sett ikke kunne kontrollere telekommunikasjon som sendes fra eller mottas på eget område.

Konvensjonen regulerer også slike tilfeller. Årsakene er de samme som nevnt ovenfor; den som skal kontrolleres befinner seg i en annen stat eller på grensen til den stat som foretar kommunikasjonskontrollen, og kommunikasjonen foregår via et mobiltelefonnett på denne stats område. Videre, dersom kommunikasjonen foregår via et satellittsystem, er det som nevnt teknisk mulig for en stat som har en jordstasjon å foreta kommunikasjonskontroll av telekommunikasjon som sendes fra eller mottas på en fremmed stats område. Dette kan gjøres uten at det bes om rettslig eller teknisk bistand fra vedkommende stat. Konvensjonen gir også regler for denne situasjonen.

Det foreslås enkelte endringer i lov og forskrift for å oppfylle forpliktelsene i artikkel 17-20.

11.2 Gjeldende rett om adgangen til å benytte tvangsmidler for straffesak i fremmed stat

Norsk påtalemyndighet kan sende og motta anmodninger om bistand til kommunikasjonskontroll til og fra andre land. Når det i forbindelse med en straffesak her i landet er behov for å foreta kommunikasjonskontroll i utlandet, kan påtalemyndigheten anmode om bistand fra myndighetene i landet kontrollen skal foregå. Dersom det er hjemmel for å begjære bruk av et bestemt tvangsmiddel i Norge, er det også hjemmel til å be om at tvangsmiddelet gjennomføres i utlandet. En slik anmodning forutsetter at det foreligger en beslutning om å benytte tvangsmiddel etter straffeprosessloven §§ 216 a eller 216 b. Straffeprosessloven kapittel 16 a og 16 b gir hjemmel for kommunikasjonskontroll. Kommunikasjonsavlytting er hjemlet i § 216 a, mens andre former for kommunikasjonskontroll, som avbryting av samtaler, stengning av kommunikasjonsanlegg og uttak av trafikkdata, er hjemlet i § 216 b. Kontrollen gjelder uavhengig av hvilke tekniske hjelpemidler som benyttes i kommunikasjonen.

Bistand i forbindelse med kommunikasjonskontroll er ikke direkte regulert i 1959-konvensjonen eller Schengen-konvensjonen. Det beror derfor i stor grad på vedkommende stats nasjonale rett og velvilje om slike anmodninger skal etterkommes.

Norske myndigheter kan etter gjeldende rett bistå myndighetene i en annen stat som ledd i etterforskningen av en straffesak i å foreta kommunikasjonskontroll her i landet. I utgangspunktet kan straffeprosesslovens tvangsmidler bare anvendes i straffesaker her i riket. Etter utleveringsloven § 24 kan likevel visse tvangsmidler, anvendes til bruk for straffesak i fremmed stat. Dette gjelder blant annet kommunikasjonskontroll, jf. straffeprosessloven kapittel 16 a. Norske myndigheter kan således yte bistand til kommunikasjonskontroll innenfor de rammene som trekkes opp i utleveringsloven § 24.

Etter § 24 første ledd skal de nevnte tvangsmidler kunne anvendes ”på samme måte som i saker om lovbrudd av tilsvarende art som forfølges her i riket”. I dette ligger at betingelsene for å kunne anvende de nevnte tvangsmidlene må være oppfylt. Det er norsk straffeprosesslov som er avgjørende for i hvilken utstrekning tvangsmidler kan anvendes.

Etter utleveringsloven § 24 annet ledd skal begjæring om bruk av tvangsmidler inneholde opplysninger om arten av og tiden og stedet for den straffbare handlingen. Begjæringen kan bare etterkommes dersom det godtgjøres at det foreligger beslutning om bruk av tvangsmidler utferdiget i samsvar med

vedkommende stats lovgivning. Etter tredje ledd er det et krav om dobbel straffbarhet. Det innebærer at begjæringen bare kan etterkommes dersom handlingen som forfølgningen gjelder, eller tilsvarende handling, er straffbar etter norsk lov. Det er gjort unntak for kravet om dobbelt straffbarhet for begjæringer fra Danmark, Finland, Island eller Sverige. Anmodning skal her bare nektes dersom handlingen forfølgningen gjelder, er et politisk lovbrudd. For begjæring om overlevering av en ettersøkt person til straffeforfølgning etter lov om pågrep og overlevering mellom de nordiske stater (lov om nordisk arrestordre) er det likevel ikke anledning til å nekte å etterkomme begjæringen på sistnevnte grunnlag. Videre skal begjæringen avslås dersom handlingen ikke kan begrunne utlevering etter utleveringsloven §§ 4 til 6 (militære lovbrudd, politiske lovbrudd eller alvorlig fare for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller politiske forhold ellers). Sistnevnte begrensning gjelder ikke for stater tilsluttet Schengen-samarbeidet.

En begjæring om bistand til tvangsmiddelbruk fremsettes overfor departementet, med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, jf. utleveringsloven § 24 annet ledd. Departementet kan avslå begjæringen dersom vilkårene i § 24 annet ledd ikke er oppfylt, eller det klart fremgår at begjæringen ikke vil bli etterkommet. Hvis begjæringen ikke blir avslått av departementet, sendes saken til påtalemyndigheten. Beslutning om bruk av tvangsmidler treffes av retten ved kjennelse.

Har retten endelig avgjort at lovens vilkår for bruk av tvangsmidler er oppfylt, skal påtalemyndigheten snarest mulig sende sakens dokumenter til departementet, som avgjør om begjæringen skal etterkommes, jf. utleveringsloven § 18 første ledd. Som hovedregel skal det altså skje både en rettslig og en administrativ prøving. Selv om retten er kommet til at det er rettslig adgang til bruk av tvangsmidler, har departementet en diskresjonær adgang til å avslå begjæringen. Etter overenskomst med fremmed stat kan det likevel avtales at saken med bindende virkning skal kunne avgjøres av annen myndighet enn departementet. I praksis foretas det imidlertid ingen administrativ behandling av denne typen saker. I pkt. 17.3 foreslås § 24 endret slik at man går bort fra administrativ prøving.

Hvis en begjæring om bistand med kommunikasjonskontroll etterkommes, gjennomføres kommunikasjonskontrollen av norske myndigheter, på samme måte som i en nasjonal sak. Materialet lagres og sendes deretter over til den anmodende staten.

11.3 Kompetent myndighet (artikkel 17)

Artikkel 17 regulerer hvilke myndigheter som har kompetanse til å fremsette og motta anmodninger etter bestemmelsene om kommunikasjonskontroll. Det fremgår at der hvor den myndighet som har slik kompetanse ikke er en

”rettshåndhevende myndighet” jf. artikkel 24 nr. 1 (jf. 1959-konvensjonen artikkel 24), er det anledning til å utpeke en eller flere myndigheter til dette formålet i medhold av artikkel 24 nr. 1, bokstav e.

Som tidligere nevnt har Norge erklært at domstolene, statsadvokatene og politimestrene er å anse som ”rettshåndhevende myndigheter”. Departementet vil anse det som naturlig at det er statsadvokatene som er rett adressat og avsender av anmodninger om kommunikasjonskontroll, og at det er statsadvokaten som avgjør om slike anmodninger skal fremmes eller etterkommes, herunder innhenter nødvendig rettslig beslutning mv. Det vises for øvrig til merknadene til forslaget til forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker i pkt. 20.1.

Departementet ber om høringsinstansenes syn.

11.4 Rettslig hjelp til avlytting av telekommunikasjon (artikkel 18)

11.4.1 Nærmere om innholdet i artikkel 18

2000-konvensjonen artikkel 18 regulerer ulike former for anmodning om avlytting av elektronisk kommunikasjon. Bestemmelsen gir regler om i hvilke tilfeller det kan anmodes om kommunikasjonskontroll, hva anmodningen skal inneholde og når statene plikter å etterkomme anmodningen.

Tradisjonell rettslig bistand til kommunikasjonskontroll foregår ved at en stat anmoder en annen stat om å gjennomføre en beslutning gitt av kompetente myndigheter i den anmodende stat om å foreta kommunikasjonskontroll overfor en person som befinner seg i den anmodede stat. Den anmodede staten beslutter i tråd med sine nasjonale rettsregler om anmodningen skal aksepteres. Dersom anmodningen gjelder avlytting gjennomføres kommunikasjonskontrollen av den anmodede staten ved at avlyttingen tas opp, eller det tas utskrift av avlytting. Utskriften eller opptaket sendes så over til den anmodende staten. Ved kontroll av trafikkdata vil opplysninger bli sendt til myndighetene i den anmodede stat, som videreformidler disse til den anmodende stat.

Artikkel 18 bygger delvis på en annen ordning. For det første skal kommunikasjonskontrollen som utgangspunktet skje gjennom såkalt umiddelbar overføring. For det andre inneholder artikkel 18 ulike regler beroende på hvor den personen som skal kontrolleres, befinner seg. Den viktigste forskjellen fra tradisjonell rettslig bistand er at anmodninger som gjelder en person som befinner seg på området til den anmodende stat eller i en tredjestat, skal behandles etter en forenklet prosedyre.

Umiddelbar overføring er nærmere definert i artikkel 18 nr. 1 bokstav a. Umiddelbar overføring betyr at den kompetente myndigheten i den anmodende

staten selv lytter til og eventuelt gjør opptak av kommunikasjonen. Den anmodede stat er ikke involvert i selve den praktisk eller tekniske gjennomføringen av kommunikasjonskontrollen, slik de er ved tradisjonell rettslig bistand. Det understrekes at hovedregelen om umiddelbar overføring bare har betydning for de tekniske og praktiske sidene ved gjennomføring av kommunikasjonskontrollen og ikke den rettslige prosedyren. Ved anmodning om kommunikasjonskontroll etter artikkel 18 er det myndighetene i den anmodede stat som etter anmodning avgjør om det i det enkelte tilfellet skal gis bistand. Beslutningen om å akseptere en anmodning om rettslig bistand til fremmed stat formidles deretter til den aktuelle eier eller tilbyder av kommunikasjonsnett eller tjeneste. Eier eller tilbyder tilrettelegger så for at kommunikasjonskontrollen kan skje ved umiddelbar overføring til den anmodende stat. Artikkel 18 innebærer således ikke at norske tilbydere av nett eller tjeneste vil måtte tilrettelegge for umiddelbar overføring av kommunikasjon til fremmed stat uten at norske myndigheter først har vært involvert.

Bestemmelsen benytter uttrykket "umiddelbar overføring av teleddelelser". Dette gjelder helt klart innholdet i meddelelsen. Men ettersom konvensjonen er ment også å omfatte uttak av trafikkdata, vil også denne formen for kommunikasjonskontroll måtte anses å være omfattet.

Hovedregelen om umiddelbar overføring gjelder uavhengig av på hvilket område den som skal kontrolleres befinner seg. Opptak og påfølgende overføring av kommunikasjon, som er gjeldende praksis i dag, skal bare finne sted unntaksvis dersom umiddelbar overføring ikke er mulig, jf. nr. 1 bokstav b. Artikkel 18 nr. 7 åpner imidlertid for at en statspart kan erklære at den ikke vil foreta slik mellomlagring når grunnen til at øyeblikkelig overføring ikke er mulig, skyldes forhold på den anmodende statens side.

Som nevnt foreskriver artikkel 18 ulike regler for anmodning av kommunikasjonskontroll beroende på hvor personen som skal avlyttes befinner seg. Dersom personen som skal kontrolleres befinner seg i den anmodende stat eller i en tredjestat, foreskriver artikkel 18 nr. 5 bokstav a som nevnt en forenklet prosedyre. I slike tilfeller er staten uten videre forpliktet til å etterkomme anmodning om kommunikasjonskontroll etter å ha mottatt opplysningene som er nevnt nr. 3. Bistand til kommunikasjonskontroll etter denne forenklede prosedyren vil bli omtalt som teknisk bistand. Ved teknisk bistand gjennomføres kommunikasjonskontrollen på bakgrunn av en beslutning fra den anmodende staten og med hjemmel i denne statens rettsregler. Den anmodede stat kan kun foreta en begrenset prøving av anmodningen. Den anmodende staten skal således ikke foreta en vurdering av om den ville truffet det ønskede tiltaket i en tilsvarende nasjonal sak, slik den kan ved tradisjonell rettslig bistand. Bakgrunnen for det er at kommunikasjonskontrollen prinsipielt ikke berører den anmodede medlemsstat eller personer på statens område. En forutsetning for denne forenklede prosedyren er at kommunikasjonskontrollen kan skje ved

direkte overføring. Dersom slik overføring ikke er mulig, skal bistanden gjennomføres i form av opptak og påfølgende meddelelse, jf. nr. 6. I slike tilfeller kan den anmodende stat sette samme vilkår som ved en tilsvarende nasjonal sak. Bakgrunnen for dette er den selvstendige innsats som opptak og påfølgende overføring krever av de nasjonale myndigheter. Artikkel 18 nr. 7 åpner for at en statspart kan erklære at den ikke vil foreta slik mellomlagring når grunnen til at øyeblikkelig overføring ikke er mulig, skyldes forhold på den anmodende statens side.

Når det gjelder avlytting av personer som befinner seg i en tredjestat, jf. bokstav c, følger det dessuten av artikkel 20 nr. 2 at relevant myndighet i vedkommende land skal varsles, og at denne kan motsette seg kommunikasjonskontroll dersom den ikke kunne vært foretatt etter dette landets rett.

Dersom anmodning om kommunikasjonskontroll gjelder en person som befinner seg i den anmodende stat, kan den anmodende stat stille de samme vilkår for å etterkomme anmodningen som når den treffer beslutning om kommunikasjonskontroll i en tilsvarende sak etter nasjonal rett, jf. nr. 5 bokstav b. I disse tilfellene dreier det seg derfor om tradisjonell rettshjelp. Avgjørelsen om hvorvidt kommunikasjonskontroll kan skje treffes således innenfor rammen av de materielle og prosessuelle reglene i den anmodende stat. Bakgrunnen er at kommunikasjonskontrollen i dette tilfellet berører den anmodende medlemsstat og personer på dens område. Følgelig, dersom en slik anmodning blir rettet mot Norge, vil det være norske rettsregler som avgjør om og i hvilke utstrekning kommunikasjonskontroll kan foretas. Beslutningen treffes videre på den måte som foreskrives av norske prosessregler. Dette gjelder både der kommunikasjonskontrollen skjer etter hovedregelen om umiddelbar overføring og der kontrollen skjer gjennom opptak og påfølgende meddelelse.

En medlemsstat er unntaksvis forpliktet til å etterkomme en begjæring om å besørge avskrift av opptaket, jf. nr. 8. Den anmodende staten kan bare fremsette en slik begjæring dersom den har særlige grunner for å gjøre det. Den anmodende staten skal vurdere en slik begjæring i samsvar med nasjonal rett og praksis.

Artikkel 18 inneholder forøvrig bestemmelser om hva en anmodning om rettslig bistand til kommunikasjonskontroll skal inneholde (nr. 3 og 4).

Etter nr. 3 skal anmodningen inneholde opplysninger om hvilken myndighet som har gitt ordre om kommunikasjonskontroll (bokstav a), bekreftelse på at det foreligger en lovmessig beslutning om kommunikasjonskontroll (bokstav b), opplysninger som muliggjør identifikasjon av den kommunikasjonskontrollen gjelder (bokstav c), angivelse av den straffbare handlingen (bokstav d), angivelse av den forventede varigheten av kommunikasjonskontrollen (bokstav e) og tekniske data (bokstav f). Nr. 4 supplerer nr. 3 i tilfeller der den som skal

kontrolleres, befinner seg på den anmodede stats territorium. En slik anmodning skal, foruten opplysningene nevnt i nr. 3, inneholde en redegjørelse for sakens konkrete omstendigheter. Kravet må sees i sammenheng med nr. 5 bokstav b om at den anmodede stat bare plikter å etterkomme anmodningen dersom tiltaket kunne vært truffet i en tilsvarende nasjonal sak. Opplysningene i nr. 4 skal muliggjøre en slik vurdering. De supplerende krav i nr. 4 gjelder også der øyeblikkelig overføring ikke er mulig, og den anmodende staten selv skal stå for kommunikasjonskontrollen, jf. nr. 6. Medlemsstater som mottar informasjon som nevnt i nr. 3 og 4, skal behandle opplysningen fortrolig i samsvar med nasjonal rett, jf. nr. 9.

11.4.2 Reservasjoner

Å bistå andre stater med kommunikasjonskontroll, især avlytting og opptak er svært ressurskrevende. Slik departementet ser det, bør forholdene legges til rette for at bistand i størst mulig grad kan skje ved umiddelbar overføring, slik at den anmodende staten selv gjennomfører kommunikasjonskontrollen. Artikkel 18 nr. 7 åpner for at en statspart kan erklære at den ikke vil foreta mellomlagring når grunnen til at umiddelbar overføring ikke er mulig, skyldes forhold på den anmodende statens side. Etter departementets vurdering bør Norge avgi en slik erklæring. Dette vil innebære at tilsvarende begrensninger kan gjøres gjeldende overfor Norge. Det understrekes at det rent teknisk er mulig å gjennomføre kommunikasjonskontrollen ved umiddelbar overføring.

Departementet ber om høringsinstansenes syn.

11.4.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

11.4.3.1 Kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg på norsk territorium

Når den som skal kontrolleres, befinner seg på norsk territorium, gjelder plikten til å bistå med avlytting bare i saker hvor slik kontroll kunne blitt foretatt etter norsk rett, og forutsatt at tilsvarende tiltak ville blitt truffet i en nasjonal sak (nr. 5 bokstav b). Norske myndigheter kan altså stille samme betingelser som i en tilsvarende nasjonal sak. Slik bistand er det hjemmel til å gi i utleveringsloven § 24 nr. 1.

Hovedregelen etter konvensjonen er at bistand til kommunikasjonskontroll skal skje ved umiddelbar overføring ved at den anmodende myndighet selv lytter til og eventuelt spiller av kommunikasjonen. Dette avviker fra måten slik bistand gjennomføres på i dag. Hvordan bistand til kommunikasjonskontroll skal gjennomføres er imidlertid ikke nærmere regulert i utleveringsloven § 24. Etter departementets syn vil direkte overføring derfor måtte anses å ligge innenfor de

rammene som følger av utleveringsloven § 24 første ledd. Endringer i utleveringsloven § 24 er således ikke nødvendig.

Det kan reises spørsmål om tilbyder av nett eller tjeneste vil kunne anses forpliktet til å yte bistand til umiddelbar overføring på bakgrunn av straffeprosessloven § 216 a eller § 216 b slik som bestemmelsene lyder i dag.

Politiets adgang til å pålegge tilbyder av telenett eller – tjeneste å bistå til gjennomføring av kommunikasjonskontroll følger av straffeprosessloven § 216 a fjerde ledd og § 216 b tredje ledd, jf § 216 fjerde ledd. Politiets kompetanse favner vidt og omfatter ”bistand som er nødvendig ved gjennomføring av avlyttingen”. Bistand til umiddelbar overføring vil måtte anses nødvendig for å oppfylle Norges folkerettslige forpliktelser. Umiddelbar overføring var imidlertid ikke en form for bistand som var i bruk da bestemmelsen ble vedtatt, og bestemmelsen var således ikke tiltenkt å omfatte den form for bistand. Etter departementets syn er det viktig at det foreligger klar lovhjemmel for at politiet har adgang til å pålegge teletilbyder å yte bistand til direkte overføring. Det skyldes først og fremst at spørsmålet berører omfanget av tilbyderes tilretteleggingsplikt (se nedenfor punkt 11.4.3.4). Dette kan sikres ved å presisere i straffeprosessloven § 216 a fjerde ledd at politiet har adgang til å pålegge eier eller tilbyder av nett eller tjeneste å yte bistand til umiddelbar overføring til fremmed stat. Straffeprosessloven § 216 a fjerde ledd gjelder tilsvarende ved kommunikasjonskontroll etter § 216 b, jf. § 216 b tredje ledd. En presisering i § 216 a fjerde ledd vil således, uten ytterligere endringer i § 216 b, gi politiet kompetanse til å pålegge eier eller tilbyder av nett eller tjeneste til å yte bistand til umiddelbar overføring av trafikkdata.

Adgangen til å gi pålegg om å yte bistand til direkte overføring bør imidlertid begrenses til kun å omfatte stater som Norge har et nært samarbeide med. Dette kan gjøres ved å begrense adgangen til å gi slikt pålegg til å gjelde i forhold til stater som Norge er folkerettslig forpliktet til å yte rettslig hjelp til kommunikasjonsavlytting ved direkte overføring.

Nytt § 216 a fjerde ledd kan for eksempel lyde slik ved at det føyes til ett nytt tredje og fjerde punktum:

Tillatelsen kan gis uten hensyn til hvem som eier eller tilbyr det nett eller den tjeneste som brukes ved samtalen eller kommunikasjonen. Politiet kan pålegge eier eller tilbyder av nett eller tjeneste å yte den bistand som er nødvendig ved gjennomføringen av avlyttingen. *Dersom kommunikasjonsavlytting er besluttet som ledd i rettslig bistand til fremmed stat, jf. utleveringsloven § 24, kan politiet pålegge eier eller tilbyder av nett eller tjeneste å bistå slik at kontrollen kan skje ved umiddelbar overføring til den fremmede staten. Tredje punktum gjelder likevel bare i den utstrekning slik bistand er nødvendig for å oppfylle forpliktelser i henhold til overenskomst med fremmed stat som Norge er part i.*

En slik presisering vil også sikre at den tilretteleggingsplikt som tilbyder av telenett og tjenester har til å tilrettelegge for kommunikasjonskontroll også omfatter tilrettelegging for at kommunikasjonskontroll, som skjer som ledd i rettslig samarbeid kan gjennomføres ved umiddelbar overføring, se punkt 11.4.3.4 nedenfor.

Uleveringsloven § 24 oppstiller dessuten begrensninger for når en begjæring om bruk av tvangsmidler kan etterkommes. Av utleveringsloven § 24 nr. 2 følger det at dersom ikke annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, kan begjæring bare etterkommes dersom det godtgjøres at det foreligger beslutning om bruk av tvangsmidler, utferdiget i samsvar med vedkommendes stats lovgivning. I tillegg følger det av nr. 3 at en begjæring ikke kan etterkommes dersom den handlingen forfølgningen gjelder, eller en tilsvarende handling, ikke er straffbar etter norsk lov, eller den etter bestemmelsene i §§ 4 til 6 ikke kan begrunne utlevering. Sistnevnte begrensning er ikke forenelig med artikkel 18. Ettersom det allerede er gjort unntak fra begrensningen for stater som er tilsluttet Schengen-samarbeidet, krever en gjennomføring av forpliktelsene etter artikkel 18 at unntaket også gjøres gjeldende for de stater som er tilsluttet 2000-konvensjonen, men som ikke er tilsluttet Schengen-samarbeidet. Dette gjelder kun Storbritannia og Irland, som begge er tilsluttet EU.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at uleveringsloven § 24 nr. 3 andre punktum endres slik:

”Første punktum andre alternativ gjelder ikke for stater tilsluttet Schengensamarbeidet *eller EU*”.

Departementet foreslår videre å gi utfyllende bestemmelser i forskrift. Forskriften bør for det første gjenspeile at norske myndigheter har en plikt til å etterkomme anmodninger dersom den kunne ha gjennomført tilsvarende tiltak i en tilsvarende sak etter nasjonal rett, jf. artikkel 18 nr. 5 bokstav b. Hovedregelen etter artikkel 18 om at rettslig bistand til kommunikasjonskontroll skal skje gjennom direkte overføring bør videre fremgå. Opptak og etterfølgende overføring skal kun skje dersom umiddelbar overføring ikke er mulig. Dersom det avgis erklæring om at opptak og etterfølgende overføring bare skal skje dersom grunnen til at umiddelbar overføring ikke er mulig skyldes forhold hos den anmodede stat, bør dette også gjenspeiles i forskriften. Videre bør det fremgå av forskriften hva en anmodning skal inneholde. Dessuten bør det presiseres at retten skal prøve om de vilkår som følger av forskriftsbestemmelsen er oppfylt.

Departementet foreslår at følgende bestemmelse, som i sitt innhold svarer til de vilkår som følger av artikkel 18, inntas i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker, jf. nærmere pkt. 20:

§ 20 Anmodning om kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg i Norge

Rettslig hjelp til kommunikasjonskontroll skal i den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat skje ved umiddelbar overføring. Ved kommunikasjonsavlytting innebærer umiddelbar overføring at den anmodende stat selv lytter til og eventuelt spiller av kommunikasjonen. Ved uttak av trafikkdata innebærer umiddelbar overføring at opplysningene overføres direkte til den anmodende stat.

Dersom umiddelbar overføring ikke er mulig og dette ikke skyldes forhold hos den anmodende stat, skal avlyttingen skje gjennom opptak og påfølgende overføring av meddelelsen.

Anmodning som nevnt i første ledd skal inneholde følgende:

- a) opplysning om hvilken myndighet som fremsetter anmodningen,*
- b) bekreftelse på at det foreligger en lovmessig beslutning om kommunikasjonskontroll i forbindelse med etterforskningen av en straffesak,*
- c) opplysninger som gjør det mulig å identifisere den som skal kontrolleres,*
- d) angivelse av den straffbare handling som er under etterforskning,*
- e) den ønskede varigheten av kommunikasjonskontrollen,*
- f) om mulig, tekniske data, især det relevante nummeret for tilslutning til nettet, og*
- g) en kortfattet redegjørelse for sakens omstendigheter.*

Den som behandler anmodningen kan be den anmodende stat om utfyllende opplysninger dersom det er nødvendig for å avgjøre om den ville ha truffet det ønskede tiltaket i en tilsvarende sak etter norsk rett.

Når retten prøver om det er rettslig adgang til å gi rettslig hjelp til kommunikasjonskontroll, prøver den også om vilkårene etter denne bestemmelsen er oppfylt.

11.4.3.2 Teknisk bistand til kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg i den anmodende stat eller i tredjestat

Den forenklede prosedyre som foreskrives i artikkel 18 gjelder bare for det tilfellet at det bes om teknisk bistand til avlytting av en person som befinner seg i den anmodende stat eller i en tredjestat. Denne prosedyren avviker fra det som følger av utleveringsloven § 24. Den vesentligste forskjellen er at det er den anmodende statens rettsregler og ikke norske rettsregler som vil være avgjørende for hvorvidt det er adgang til å gjennomføre kommunikasjonskontrollen. Samtidig er det en forutsetning for denne forenklede prosedyren at kommunikasjonskontrollen skjer ved umiddelbar overføring. Dette innebærer at bistanden er av ren teknisk karakter. Norske myndigheter vil ikke delta aktivt ved selve gjennomføringen av tvangsmiddelet, slik tilfellet er ved tradisjonell rettslig bistand. Kontrollen berører heller ikke personer i Norge. En slik forenklet prosedyre må forstås som et utslag av

prinsippet om gjensidig anerkjennelse som er førende for det strafferettslige samarbeidet i EU.

Departementet mener at det ikke er betenkelig at en person kan bli utsatt for etterforskningsmetoder som samsvarer med de lover som gjelder i det land vedkommende oppholder seg, selv om forpliktelsen innebærer at norske myndigheter vil kunne måtte bistå også i tilfeller hvor kontrollen er mer inngripende enn det norsk rett gir anledning til i en tilsvarende straffesak i Norge. Den som kontrolleres har ingen berettiget forventning om å bli beskyttet av norske regler på området ettersom vedkommende ikke befinner seg i Norge.

Det fins i dag ingen bestemmelser i lov eller forskrift om denne formen for rettslig hjelp. Det vil av den grunn være nødvendig med nærmere regulering i lov og forskrift.

Gjennomføring av plikten til å yte teknisk bistand reiser for det første spørsmål om hvem som skal treffe beslutning om at anmodning om slik kommunikasjonskontroll kan etterkommes. Etter straffeprosessloven § 216 a og b treffes beslutning om kommunikasjonsavlytting og andre former for kontroll av kommunikasjonsanlegg av retten. Dette gjelder også der kommunikasjonskontrollen besluttet som ledd i rettslig bistand til fremmed stat, jf. utleveringsloven § 24.

Det bør vurderes om den forenklete prøvingen som skal skje ved ren teknisk bistand heller bør legges til påtalemyndigheten. Etter departementets syn tilsier de særlige hensyn som gjør seg gjeldende ved anmodning om teknisk bistand at det er mest nærliggende å velge en slik løsning. For det første foreligger det allerede en lovlig beslutning om kommunikasjonskontroll fra en rettslig myndighet i den anmodende stat. For det andre er noe av formålet med en slik forenklet prøving å sikre en mer effektiv saksgang ved at rettslige beslutninger truffet i en medlemsstat kan anerkjennes som grunnlag for å be om rettslig hjelp fra en annen medlemsstat, uten at det foretas en ny fullstendig rettslig prøving i den anmodende stat.

Etter departementets syn vil det være hensiktsmessig å regulere dette i straffeprosessloven 216 a gjennom et nytt femte ledd og i straffeprosessloven § 216 b gjennom et nytt fjerde ledd. Det bør fremgå av bestemmelsene at påtalemyndighetens adgang til å treffe beslutning om teknisk bistand bare gjelder i tilfeller hvor den som skal avlyttes ikke oppholder seg i riket. Det bør også fremgå at beslutning om å yte teknisk bistand bare kan treffes dersom kommunikasjonskontrollen kan skje ved umiddelbar overføring.

Et nytt femte ledd i straffeprosessloven § 216 a kan for eksempel lyde slik:

Påtalemyndigheten kan i den utstrekning det er nødvendig for å oppfylle forpliktelser i henhold til overenskomst som Norge er part i, treffe beslutning om at det skal gis teknisk bistand til gjennomføring av beslutning fra kompetent rettslig myndighet i fremmed stat om kommunikasjonsavlytting, som skal foretas som ledd i etterforskning av en straffesak i denne stat. Dette gjelder bare dersom kontrollen retter seg mot personer som ikke oppholder seg i Norge og kontrollen kan skje ved umiddelbar overføring. Tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende. Utfyllende vilkår for å etterkomme anmodning fra fremmed stat om teknisk bistand til kommunikasjonskontroll etter denne bestemmelse og krav til beslutningens innhold fastslås av Kongen.

Et nytt fjerde ledd i straffeprosessloven § 216 b kan for eksempel lyde slik:

§ 216 a fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende ved anmodning fra fremmed stat om rettslig hjelp til kommunikasjonskontroll som nevnt i annet ledd bokstav a.

Forskriften bør som nevnt angi de øvrige vilkårene for at anmodning om teknisk bistand skal etterkommes. Det bør kreves at teknisk bistand er nødvendig for at den anmodende stat skal kunne foreta kommunikasjonskontroll av meddelelser til eller fra den aktuelle elektroniske kommunikasjonsadresse og at kontrollen kan skje i betryggende former. Dessuten bør den aktuelle forskriftsbestemmelsen inneholde en henvisning til definisjonen av umiddelbar overføring inntatt i forslaget til § 20.

Kravene til hvilke opplysninger en anmodning om teknisk bistand skal inneholde bør også fremgå av forskriften. Forskriften bør i tillegg fastslå hvilke opplysninger som skal fremgå av en beslutning om å tillate teknisk bistand. Etter departementets syn bør beslutningen angi den aktuelle elektroniske kommunikasjonsadresse som skal kontrolleres og tidsrommet for kontrollen. Følgende bestemmelse, foreslås inntatt i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker, jf. nærmere pkt. 20:

§ 21 Anmodning og beslutning om teknisk bistand til kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg i den anmodende stat eller tredjestat

Teknisk bistand til fremmed stat etter straffeprosessloven §§ 216 a femte ledd og 216 b fjerde ledd kan gis dersom den anmodende stat ikke kan avlytte den aktuelle elektroniske kommunikasjonsadresse uten teknisk bistand fra annen stat og avlyttingen kan skje i betryggende former.

Anmodning om teknisk bistand etter denne bestemmelsen skal inneholde opplysninger som angitt i § 20 tredje ledd bokstav a til f.

Beslutningen om å etterkomme anmodning om teknisk bistand skal inneholde opplysninger om den elektroniske kommunikasjonsadresse som skal avlyttes og angi det tidsrom som avlytting kan skje.

Umiddelbar overføring i henhold til straffeprosessloven § 216 a femte ledd skal forstås på samme måte som i forskriftens § 20 første ledd.

11.4.3.3 Plikt til å besørge avskrift av opptak

Unntaksvis er norske myndigheter forpliktet til å besørge avskrift av opptaket, jf. nr. 8. Dette gjelder der kommunikasjonskontrollen skjer ved opptak og påfølgende overføring. Departementet foreslår at plikten til å besørge utskrift reguleres i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker, eksempelvis med følgende formulering:

§ 22 Plikt til å besørge avskrift

Dersom anmodning om kommunikasjonskontroll etterkommes og gjennomføringen skjer gjennom opptak og påfølgende overføring, skal påtalemyndigheten ved begjæring fra fremmed stat, og i den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat, besørge avskrift av opptaket.

11.4.3.4 Tilretteleggingsplikt

Gjennomføring av konvensjonsforpliktelsen forutsetter at tilbyder av kommunikasjonsnett og -tjenester tilrettelegger nett og tjenester slik at det kan ytes bistand til kommunikasjonskontroll som nevnt ovenfor. Etter lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) § 2-8 første ledd har tilbyder av elektronisk kommunikasjonsnett som anvendes til offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste og tilbyder av slik tjeneste plikt til å tilrettelegge nett og tjeneste for kommunikasjonskontroll som gjennomføres av politiet etter reglene i straffeprosessloven kapittel 16a. Både selve innholdet i kommunikasjonen og trafikkdata vedrørende kommunikasjonen omfattes. Tilretteleggingsplikten omfatter også tilrettelegging for oppfylling av utleveringspålegg etter straffeprosessloven § 210 når utleveringspålegget gjelder informasjon om sluttbruker og elektronisk kommunikasjon.

Det kan reises spørsmål om tilretteleggingsplikten pr. i dag omfatter en plikt til å tilrettelegge for kommunikasjonsavlytting når kontrollen skjer ved såkalt umiddelbar overføring, ved at den fremmede stats myndigheter selv lytter til og eventuelt spiller av den aktuelle meddelelsen eller ved at opplysninger om trafikkdata sendes direkte til en utpekt ekomtilbyder i den anmodende stat. Dette gjelder både når umiddelbar overføring skjer som ledd i tradisjonelt rettslig samarbeid og ved teknisk bistand som omtalt i punkt 11.4.3.2.

Omfanget av tilretteleggingsplikten fremgår ikke av ekomloven § 2-8 direkte. I bestemmelsen er det vist til at tilretteleggingsplikten omfatter "lovbestemt tilgang til informasjon". Omfanget av tilretteleggingsplikten vil således avhenge av om tilgangen til informasjon er lovbestemt. Ettersom det pr. i dag ikke eksisterer noen lovbestemmelser om umiddelbar overføring, vil tilretteleggingsplikten etter departementets syn ikke omfatte tilrettelegging for umiddelbar overføring til fremmed stat.

For å oppfylle forpliktelsene etter konvensjonen er det derfor nødvendig å utvide omfanget av tilretteleggingsplikten til også å omfatte umiddelbar overføring til fremmed stat. Gjennom de endringer som er foreslått i straffeprosessloven § 216 a og b ovenfor i punkt 11.4.3.1 og 11.4.3.2 vil kommunikasjonskontroll som skjer ved umiddelbar overføring, måtte anses som "lovbestemt tilgang til informasjon om sluttbruker og elektronisk kommunikasjon", jf. ekomloven § 2-8 første ledd og således være omfattet av tilretteleggingsplikten. Det er etter departementets syn ikke nødvendig å foreta endringer i ekomloven § 2-8 for å sikre at tilretteleggingsplikten også omfatter umiddelbar overføring til fremmed stat.

Vi ber om høringsinstansenes syn på departementets vurderinger og forslag under pkt. 11.4.3.

11.5 Kommunikasjonskontroll av telekommunikasjon på en stats eget område gjennom tjenestetilbydere (artikkel 19)

11.5.1 Konvensjonsforpliktelsen

2000-konvensjonen artikkel 19 regulerer kontroll av telekommunikasjon som sendes fra eller mottas på en stats eget territorium, og hvor denne staten teknisk sett ikke selv er i stand til å foreta kommunikasjonskontroll. Forklaringen på at en slik situasjon oppstår er at den som skal kontrolleres benytter satellittbasert telekommunikasjon, samtidig som den aktuelle staten ikke er i stand til å fange opp slik kommunikasjon. Tilgang til slik kommunikasjon krever at det anvendes en jordstasjon som gir tilgang til all kommunikasjon som skjer innenfor satellittens dekningsområde. En stat som har en slik jordstasjon vil kunne fange opp telekommunikasjon som sendes eller mottas innenfor store geografiske områder. En stat som ikke har en slik jordstasjon men som befinner seg innenfor en satellitts dekningsområde, vil derimot teknisk sett ikke være i stand til å kontrollere kommunikasjon som sendes fra eller mottas på eget territorium.

I slike situasjoner er det to mulige løsninger for å kunne gi vedkommende stat muligheter til å gjennomføre kommunikasjonskontroll. For det første vil vedkommende stat for hvert enkelt tilfelle kunne anmode en annen stat som har en slik jordstasjon om rettslig eller teknisk bistand til å gjennomføre kommunikasjonskontrollen. Slik rettslig eller teknisk bistand er regulert i artikkel 18.

En mer permanent løsning er å installere en fjerntilkobling til en jordstasjon i en annen stat, som kan bestyres ved hjelp av en fjernkontroll. En slik fjernkontroll kan overlates til en utpekt tilbyder av nett eller tjeneste, som leverer tjenester på vedkommende stats område mot at tilbyderen forplikter seg til å utføre de kompetente myndighetenes lovlige beslutning om kommunikasjonskontroll. Det må understrekes at det eksisterer tekniske løsninger som gjør det mulig å

begrense muligheten til å foreta kommunikasjonskontroll ved bruk av fjernkontroll til kommunikasjon som overføres eller mottas på området til den stat som gjør bruk av fjernkontrollen.

En slik permanent løsning er regulert i artikkel 19. Bestemmelsen tar i utgangspunktet sikte på å håndtere kommunikasjon som formidles via et satellittsystem, men kan i fremtiden tenkes å komme til anvendelse også på annen teknologi.

Artikkel 19 nr. 1 pålegger medlemsstater som har slike jordstasjoner på sitt territorium, å tillate andre medlemsstater å opprette en fjerntilkobling til disse stasjonene, for å gjøre telesystemene direkte tilgjengelig for andre medlemsstater for lovlig avlytting av personer som befinner seg i sistnevnte medlemsstat. Telekommunikasjonssystemene vil gjøres tilgjengelige ved at det installeres utstyr for fjernbetjening.

Bestemmelsen legger til rette for at nasjonale tvangsmiddelbeslutninger skal kunne sendes direkte til en tilbyder av elektronisk kommunikasjonsnett eller tjeneste, som har fjerntilgang til den kommunikasjonen som skal kontrolleres via en jordstasjon i en annen stat. Den ordning som det legges opp til i artikkel 19 krever således ikke at det i det enkelte tilfelle anmodes om rettslig eller teknisk bistand fra myndighetene i den staten hvor jordstasjonen er lokalisert.

I nr. 2 gis det begrensinger for adgangen til å ta i bruk slikt fjernutstyr. For det første kan fjernbetjeningen kun anvendes for å kontrollere kommunikasjon som avsendes fra eller mottas på statens eget område. Dersom det skal foretas kommunikasjonskontroll av kommunikasjon som sendes fra eller mottas på området til den staten hvor jordstasjonen er lokalisert eller til en tredjestat, gjelder bestemmelsene i artikkel 18. Nr. 2 begrenser dessuten bruken av slikt utstyr til kommunikasjonskontroll som er besluttet som ledd i etterforskning av en straffesak i henhold til rettsreglene i den staten som skal ta i bruk fjernutstyret.

I henhold til artikkel 19 nr. 3 kan en medlemsstat benytte fjernbetjeningen til å foreta kommunikasjonskontroll av kommunikasjon som avsendes fra eller mottas på eget område på vegne av en annen medlemsstat som ledd i rettslig bistand til denne staten etter artikkel 18.

I nr. 4 presiseres det at installeringen av slikt fjernbetjeningsutstyr ikke er til hinder for at en medlemsstat anmoder medlemsstaten der jordstasjonen er lokalisert, om kommunikasjonskontroll etter artikkel 18. Dersom en stat har utstyr for fjernbetjening, kunne det uten en slik presisering hevdes at staten i prinsippet ikke kunne fremsette en anmodning om rettslig bistand etter artikkel 18 nr. 2 bokstav b ettersom den ikke lengre "har bruk for teknisk assistanse". I tilfeller hvor det antas at den som skal kontrolleres vil reise rundt i flere

medlemsstater, inklusive i den staten som ønsker å foreta kommunikasjonskontroll, vil det praktisk sett være enklest å rette én enkelt forespørsel om bistand etter artikkel 18. Gjennom presiseringen i nr. 4 sikrer man at den enkelte medlemsstat ikke frarøves denne muligheten.

Artikkel 19 inneholder imidlertid ingen helhetlig regulering av alle de praktiske og tekniske spørsmål gjennomføring av bestemmelsen reiser. For å skape best mulige betingelser for å gjennomføre artikkel 19, ga Rådet i forbindelse med vedtakelse av konvensjonen en erklæring hvor det blant annet uttrykkes at medlemsstatene skal konsultere hverandre innenfor Rådets rammer om alle praktiske og tekniske aspekter vedrørende gjennomføringen av artikkel 19. Det ble også understreket at det skal tas hensyn til forpliktelsene i artikkel 4 og 5 i Europa-parlamentets og Rådets direktiv 97/66/EF av 15. desember 1997 om behandling av personopplysninger og beskyttelse av privatlivets fred innenfor telesektoren.

11.5.2 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Det finnes i dag flere jordstasjoner lokalisert i Norge. Den viktigste i forbindelse med kommunikasjonskontroll er lokalisert på Eik i Rogaland. Denne jordstasjonen benyttes bl.a. til håndtering av kommunikasjon som gjennomføres via satellittene til Inmarsat. Dette inkluderer også kommunikasjon fra GSM-systemer ombord i fly og på skip. Det finnes også jordstasjoner bl.a. i Nittedal og på Svalbard. Sistnevnte benyttes i første rekke til nedlesning av værdata og andre måledata fra ulike observasjonssatellitter.

Norge vil, dersom konvensjonen ratifiseres, være forpliktet til å sikre at det ikke foreligger rettslige hindringer for at andre medlemsstater skal gjøre telekommunikasjonssystemene direkte tilgjengelige via fjerntilkobling for lovlig kommunikasjonskontroll gjennom en utpekt tjenesteleverandør i den stat kontrollen skal finne sted.

Det finnes i dag ingen lovbestemmelser som regulerer den form for bistand som artikkel 19 omhandler. Eier av jordstasjon har etter dagens regelverk ikke plikt til å tilrettelegge for at andre medlemsstater kan opprette en fjernbetjening til jordstasjonen. Etter departementets syn vil lovregulering være nødvendig for å sikre gjennomføring av forpliktelsen etter artikkel 19.

Hvordan dette skal reguleres, avhenger imidlertid noe av de tekniske og praktiske løsningene som blir valgt. Det er som nevnt forutsatt av rådet at medlemsstatene skal komme frem til praktiske og tekniske løsninger som ivaretar nettets integritet. Så lenge disse spørsmålene ikke er løst, vil det ikke være mulig å vedta den nødvendige reguleringen for å gjennomføre den løsning som følger av artikkel 19. Dette er etter departementets syn heller ikke nødvendig for å kunne ratifisere konvensjonen. Konvensjonen pålegger statene

en plikt til å tillate at en medlemsstat installerer utstyr for fjernbetjening. En forutsetning for at medlemsstatene skal være forpliktet til å tillate dette, må etter departementets syn være at statene er enig om de praktiske og tekniske løsningene.

Inntil disse spørsmålene er løst, er det etter departementets syn tilstrekkelig å vedta en lovbestemmelse som gir hjemmel for Kongen til å treffe de nødvendige reguleringer for å gjennomføre forpliktelsene etter artikkel 19 i forskrift så snart de praktiske og tekniske løsningene er på plass. Det kan i en slik bestemmelse presiseres at en slik forskrift må ivareta nettets integritet i tilstrekkelig grad.

Så lenge de nevnte hensyn ivaretas, foreligger det etter departementets syn ingen prinsipielle innvendinger mot å slutte seg til en bestemmelse som gir en stat anledning til å foreta kommunikasjonskontroll som avsendes fra eller mottas på eget territorium uten å måtte be om rettslig eller teknisk bistand i det enkelte tilfelle, slik artikkel 19 legger opp til. For det første er bruk av myndighet på eget området innenfor kjernen av den enkelte stats suverenitet. Det vil derfor ikke være et anliggende for andre stater å overprøve deres beslutninger slik ordningen med tradisjonell rettslig bistand gjør, med mindre det strider mot folkerettslige forpliktelser som den aktuelle staten er bundet av. Det kan i den sammenheng legges til at samtlige medlemsstater er part i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, og er stater som Norge har et nært samarbeid med.

Etter departementets syn innebærer en gjennomføring av artikkel 19 ingen endring i de tradisjonelle rettshjelpsreglene. Tradisjonell rettslig hjelp dreier seg om bistand fra fremmed stat til å utøve tvangsmyndighet på denne statens territorium. Artikkel 19 regulerer derimot bistand til å kunne gjennomføre tvangsmyndighet på eget territorium. Artikkel 19 tar således sikte på å regulere en situasjon som har oppstått som følge av moderne teknologi og som reguleringen av tradisjonell rettslig bistand ikke har tatt høyde for.

Ettersom det finnes en jordstasjon på Svalbard bør det etter departementets syn vurderes å gjøres unntak for denne for å sikre at opplysninger ikke kan bli brukt i krigsøyemed i strid med Svalbardtraktaten artikkel 9. Selv om jordstasjonen på Svalbard pr. i dag i første rekke benyttes til nedlesning av værdata og andre måledata fra ulike observasjonssatellitter, kan jordstasjonen på Svalbard i prinsippet benyttes til å kommunisere med kommunikasjonssatellitter.

11.6 Kontroll av telekommunikasjon uten teknisk assistanse fra en annen medlemsstat (artikkel 20)

11.6.1 Konvensjonsforpliktelsen

2000-konvensjonen artikkel 20 regulerer kontroll av elektronisk kommunikasjon på en annen medlemsstats territorium, uten teknisk assistanse fra denne staten. Som nevnt innledningsvis under punkt 11.1 vil en stat som følge av den teknologiske utviklingen på egen hånd kunne ha mulighet til å kontrollere kommunikasjon som sendes fra eller mottas på området til en annen stat. For det første er dette mulig dersom kommunikasjonen skjer via tradisjonelle nettverk for mobiltelefon, som for eksempel GSM. For det andre er slik kontroll mulig dersom det benyttes satellittbasert kommunikasjon og vedkommende stat har jordstasjon.

Etter denne bestemmelsen er en stat i utgangspunktet forpliktet til å varsle en annen medlemsstat dersom det foretas kommunikasjonskontroll uten teknisk assistanse av en person som oppholder seg i vedkommende stat, jf. nr. 2. Staten kan avgi erklæring om at varsel etter artikkel 20 ikke er nødvendig, jf. nr. 7.

Bestemmelsen er begrenset til kommunikasjonskontroll som er besluttet som ledd i etterforskningen av en straffesak som bærer visse kjennetegn, jf. nr. 1. Etterforskningen må være foranlediget av en straffbar handling, og satt i verk med det formål å identifisere, pågripe, sikte, iretteføre eller dømme gjerningspersonen. Denne presiseringen av bestemmelsens anvendelsesområde er særegen for artikkel 20, og har ingen implikasjoner for de øvrige bestemmelsene i konvensjonen.

I nr. 2 gis det videre regler om når varsel skal gis. Bestemmelsen skiller mellom varsling før og etter gjennomføringen av kommunikasjonskontrollen. Varsel skal gis forut for kontrollen dersom vedkommende stat er kjent med at den kontrollen gjelder befinner seg på den andre statens territorium når beslutning om å foreta kommunikasjonskontroll treffes, jf. nr. 2 bokstav a. I øvrige tilfeller skal varsel fremsettes så snart staten blir kjent med at den kontrollen gjelder, befinner seg på territoriet til en annen medlemsstat, jf. nr. 2 bokstav b.

Nr. 3 lister opp hvilke opplysninger et slikt varsel skal inneholde. I varselet skal det oppgis hvilken myndighet som har gitt ordre om kontroll (bokstav a), bekreftelse på at det foreligger en lovmessig beslutning om kontroll (bokstav b), opplysninger som muliggjør identifikasjon av den kontrollen gjelder (bokstav c), angivelse av den straffbare handlingen (bokstav d) og angivelse av den forventede varigheten av kontrollen (bokstav e). Opplysningene skal undergis fortrolig behandling i den varslede medlemsstat i tråd med deres nasjonale rett, jf. nr. 5. Dersom den stat som foretar kommunikasjonskontroll mener at opplysningene er av svært sensitiv karakter, kan de overføres til den kompetente myndighet gjennom en særlig myndighet, dersom dette er avtalt, jf. nr. 6.

I nr. 4 gis det regler for hvordan den varslede stat skal forholde seg dersom de mottar et varsel om kommunikasjonskontroll etter artikkel 20. Den varslede medlemsstaten skal omgående, og senest innen 96 timer, gi svar til den varslende medlemsstat, jf. nr. 4.

Dersom den varslede stat har mulighet til å svare innen 96 timer har den to muligheter: Den kan for det første akseptere at kommunikasjonskontrollen gjennomføres eller fortsettes, jf. bokstav a) punkt i. I denne forbindelse kan staten stille de samme betingelser for å gi samtykke som den ville stilt i en tilsvarende nasjonal sak. Dette tilsvarer den prosedyren som følger av artikkel 18 nr. 5.

Alternativt kan den varslede staten kreve at kommunikasjonskontrollen ikke gjennomføres eller stanses. Dette kan bare gjøres dersom slik kontroll ikke er tillatt i henhold til statens nasjonale rett eller av de grunner som nevnt i 1959-konvensjonen artikkel 2 (politiske lovbrudd, fiskale lovbrudd eller anmodninger som vil krenke bistanndets selvstendighet, utgjør fare for dets sikkerhet, strider mot rettordenen (ordre public) eller andre vesentlige interesser), jf. bokstav a punkt ii. Dersom den varslede medlemsstaten stiller et slikt krav, skal den grunngi beslutningen skriftlig. I slike tilfeller kan staten samtidig kreve at kommunikasjon som har blitt kontrollert mens vedkommende har befunnet seg på statens territorium, ikke anvendes eller bare anvendes på nærmere bestemte vilkår, jf. bokstav a punkt iii.

Dersom den varslede staten ikke har mulighet til å svare innen 96 timer, kan den kreve at den opprinnelige fristen forlenges med en periode på maksimum åtte dager. Hensikten med fristutsettelsen må være å gjennomføre interne prosedyrer etter nasjonal rett, jf. nr. 4 bokstav a punkt iv. Den varslede medlemsstaten skal gi en skriftlig begrunnelse for bakgrunnen for fristforlengelsen, og fristen må godkjennes av den avlyttende medlemsstat. Den varslede staten skal underrette den varslende staten om grunnene til at svarfristen forlenges.

Nr. 4 bokstav b angir hvordan den varslende stat skal forholde seg inntil den varslede stat har gitt svar enten inntil utløpet av fristen på 96 timer eller en eventuelt utsatt frist. Inntil den varslede medlemsstaten har truffet beslutning om hvorvidt kommunikasjonskontroll skal tillates, kan den avlyttede medlemsstat fortsette avlyttingen. Materialet som har fremkommet ved avlyttingen kan imidlertid ikke brukes, med mindre noe annet er avtalt mellom de berørte medlemsstater, eller det er påkrevd for å treffe hastetiltak for å hindre en overhengende og alvorlig trussel mot offentlig sikkerhet, jf. nr. 4 bokstav b punkt ii. I den forklarende rapporten gis det uttrykk for at "trussel mot offentlig sikkerhet" ikke bør tolkes for restriktivt. I rapporten nevnes trussel mot liv, alvorlige narkotikaforbrytelser og andre lignende alvorlige forbrytelser som

eksempler på handlinger som kan utgjøre en overhengende eller alvorlig trussel mot offentlig sikkerhet.

Den varslede medlemsstat kan også anmode om en kort redegjørelse for sakens omstendigheter for å kunne avgjøre om det ville blitt gitt tillatelse til kommunikasjonskontroll i en tilsvarende nasjonal sak, jf. nr. 4 bokstav c.

Bestemmelsen pålegger medlemsstatene å treffe de nødvendige tiltak for å sikre at det kan gis et svar innen 96 timer, jf. nr. 4 bokstav d. Blant annet skal det utpekes kontaktpunkter som skal være i tjeneste døgnet rundt. Disse kontaktpunktene må oppgis i den erklæringen som skal gis etter artikkel 24 nr. 1 bokstav e.

11.6.2 Erklæringer

I dag foretar norske myndigheter slik kommunikasjonskontroll uten at det gis varsel til den stat hvor den personen som skal avlyttes befinner seg. Norske myndigheter mottar heller ikke varsel fra fremmede stater som foretar overvåkning av personer som befinner seg i Norge.

Etter artikkel 20 nr. 7 har statene anledning til å avgi erklæring om varsel om kommunikasjonskontroll ikke er nødvendig der kontrollen skjer uten rettslig eller teknisk bistand.

Departementet ber for det første om høringsinstansenes syn på om det bør avgis erklæring etter artikkel 20 nr. 7 om at norske myndigheter i utgangspunktet ikke trenger å motta varsel fra stater som ønsker å foreta kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg på norsk territorium dersom dette skjer uten rettslig eller teknisk bistand fra norske myndigheter. Det bør vurderes om unntak fra varslingsplikten bare skal gjelde overfor stater som har avgitt tilsvarende erklæring. En slik erklæring kan eventuelt nyanseres ved at varsel bare er nødvendig ved langvarig kommunikasjonskontroll og ikke ved korte grensepasseringer.

En ordning med varsling vil kunne tenkes å skape betydelig merarbeid. Både varsling til andre stater og behandling av varsel som mottas vil kreve en del ressurser. Samtidig vil det blant annet ved kontroll av kommunikasjon via mobiltelefon være praktisk vanskelig å holde oversikt over om en person befinner seg innenfor eller utenfor norsk territorium. Dette gjelder særlig ved kortvarige forflytninger i grenseområdene, men også i tilfeller hvor den personen som skal avlyttes har en elektronisk kommunikasjonsadresse i Norge men oppholder seg i et annet land. Fra et praktisk ståsted vil det således kunne være ønskelig å unngå varslingsplikt.

Konsekvensene av å erklære at varsel ikke er nødvendig vil være at personer som befinner seg på norsk territorium vil kunne bli utsatt for kommunikasjonskontroll i større utstrekning enn det som følger av norsk rett. Men heller ikke dette innebærer noen endring fra det som er realiteten i dag.

Dersom slik erklæring ikke blir avgitt, vil det være nødvendig å oppgi et kontaktpunkt som skal være tilgjengelig hele døgnet. Det bes om høringsinstansenes syn på hvem som eventuelt bør være kontaktpunkt.

11.6.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Ettersom det finnes jordstasjoner som gir tilgang til satellittbasert telekommunikasjon i Norge, har norske myndigheter mulighet til på egen hånd å avlytte personer som befinner seg utenfor norsk territorium. Videre har norske myndigheter adgang til å foreta kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg nær grensen til Norge, og som benytter norsk mobiltelefonnett. Norsk politi kan foreta kommunikasjonskontroll når vilkårene i straffeprosessloven kapittel 16 a er oppfylt. Det kan gis adgang til kommunikasjonskontroll etter straffeprosessloven § 216 a uavhengig av hvor den som skal kontrolleres befinner seg

Straffeprosessloven foreskriver heller ikke noen plikt for norske myndigheter til å varsle eller innhente tillatelse fra myndighetene i staten hvor personen som kontrolleres, oppholder seg. Slik varslingsplikt skjer heller ikke i praksis. Konvensjonen pålegger imidlertid statene en varslingsplikt. Som nevnt, foreslår departementet at Kongen gis myndighet til å gi nærmere regler om kommunikasjonskontroll i forbindelse med straffesak i utlandet. Slik vi ser det, bør varslingsplikten gjennomføres i forskrifts form. Følgende bestemmelser foreslås inntatt i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker, jf. nærmere pkt. 20:

§ 23 Varslingsplikt ved avlytting uten rettslig eller teknisk bistand

Ved kommunikasjonskontroll uten teknisk bistand av personer som har en elektronisk kommunikasjonsadresse som benyttes på området til en fremmed stat, skal vedkommende stat varsles. Plikten til å varsle gjelder bare i den utstrekning en slik plikt følger av overenskomst med fremmed stat som Norge er part i.

Varsel skal gis

- a) forut for kommunikasjonskontrollen i tilfeller der den som foretar kontrollen er kjent med at den som kontrollen er rettet mot befinner seg i den annen stat*
- b) umiddelbart etter at den som foretar kontrollen er kjent med at den kontrollen gjelder befinner seg i den annen stat*

Varsel om kommunikasjonskontroll etter denne bestemmelse skal inneholde de opplysninger som følger av § 20 tredje ledd bokstav a, b og d. I tillegg skal varsel angi den forventede varigheten av kommunikasjonskontrollen og den straffbare handling som er under etterforskning.

Kommunikasjonskontroll som er påbegynt kan fortsette inntil den stat som er varslet har gitt samtykke til videre kommunikasjonskontroll eller krever at kontrollen skal stanses. I sistnevnte tilfelle kan det materialet som allerede er fremkommet ikke benyttes med mindre annet er avtalt med den aktuelle stat eller for å treffe hastetiltak for å hindre en overhengende og alvorlig trussel mot den offentlige sikkerhet. Den varslede staten skal underrettes om slik bruk og grunnene for det.

Varsel etter denne bestemmelse skal ikke gis til en stat som har avgitt erklæring om at slikt varsel ikke er nødvendig.

Det finnes i dag ingen lovbestemmelser eller forskrifter som regulerer hvordan norske myndigheter skal forholde seg ved varsel fra annen stat om kontroll av kommunikasjon fra personer som befinner seg i Norge i tilfeller hvor det ikke er behov for teknisk bistand.

I den utstrekning Norge ikke skulle avgi en slik erklæring om at varsel etter artikkel 20 ikke er nødvendig eller man skulle avgi en nyansert erklæring, vil det være behov for nærmere regler som gjennomfører artikkel 20. Slike regler kan eventuelt bli gjennomført i forskrift.

Vi ber om høringsinstansenes syn på departementets vurdering og forslag.

11.7 Ansvar for teleoperatørens kostnader (artikkel 21)

2000-konvensjonen artikkel 21 fastsetter at kostnader som teleoperatører eller tjenesteytere pådrar seg når de bistår med å gjennomføre anmodninger etter artikkel 18, skal bæres av den anmodende medlemsstat. I forbindelse med den bistand som pålegges å yte politiet, dekker det offentlige bare delvis de utgifter og omkostninger som påløper eieren eller tilbyderer av det nett eller den tjeneste som er brukt. Gjennomføringen av konvensjonsforpliktelsene kan ikke utelukke at tilbydere av nett og telekommunikasjon vil bli påført merkostnader ved uttak av kommunikasjon.

Konvensjonen løser imidlertid ikke spørsmålet om hvordan refusjon for merkostnader i forbindelse med uttak av telekommunikasjon skal skje. Departementet ser for seg at gjeldende regler for dekning av kostnader knyttet til norske myndigheters gjennomføring av kommunikasjonskontroll og uthenting av trafikkdata anvendes tilsvarende. Tilbydernes driftskostnader/uthentingskostnader dekkes av politiet i henhold til avtaler jf. ekomloven § 2-8, andre ledd.

Artikkel 21 nevner heller ikke noe om teleoperatørens kostnader i forbindelse med teleavlytting som skjer via norsk jordstasjon. Som nevnt ovenfor i punkt 11.5.1 er dette spørsmålet heller ikke løst i artikkel 19. Dette spørsmålet bør reguleres i forskrift.

12 Informasjon om bankkonti, transaksjoner mv.

12.1 Innledning

2001-protokollen artikkel 1 til 4 inneholder bestemmelser om rettslig bistand med informasjon om bankkonto. Bestemmelsene anses som viktige for å bekjempe grov økonomisk kriminalitet og annen organisert kriminalitet. Bestemmelsene kan dessuten ha betydning i kampen mot terrorisme. Departementet har vurdert behovet for lovendring. Etter gjeldende rett er det allerede hjemmel til å yte den form for rettslig bistand som foreskrives i artikkel 1 til 4. Departementet mener likevel at det nærmere kravet til innholdet i anmodninger etter disse bestemmelsene bør nedfelles i en forskrift. Det bes om høringsinstansenes syn på dette.

12.2 Informasjon om bankkonto og banktransaksjoner (artikkel 1 og 2)

12.2.1 Nærmere om innholdet i forpliktelsene etter artikkel 1 og 2

Artikkel 1 regulerer anmodninger om opplysninger om en fysisk eller juridisk person som er under etterforskning i den anmodende stat og som er innehaver av eller kontrollerer en eller flere bankkonti. Den anmodende stat har plikt til å skaffe til veie alle opplysninger om de identifiserte kontiene. På bakgrunn av disse opplysningene har den anmodende stat anledning til å begjære informasjon om banktransaksjoner på en eller flere av disse bankkontiene etter artikkel 2 eller overvåkning av bankkontiene etter artikkel 3.

Begjæringen kan også gjelde konto som personen har fullmakt over. Forutsetningen er at dette begjæres særskilt og at informasjonen kan skaffes til veie innen rimelig tid, jf. artikkel 1 nr. 1 andre ledd.

Bestemmelsene innebærer at medlemsstatene er forpliktet til å innføre regler som muliggjør at informasjon om bankkonto kan utgis i den utstrekning som foreskrives. Bestemmelsen etablerer imidlertid ingen nye forpliktelser for statene til å lagre opplysninger. Plikten til å gi opplysninger gjelder således bare i den utstrekning opplysningene finnes i den banken hvor den aktuelle bankkontoen er etablert, jf. artikkel 1 nr. 2. Det er også opp til statene selv å avgjøre hvordan informasjonen skal kunne innhentes. Statene har dessuten rett til å stille de samme vilkår for innhenting av opplysninger som ved husransaking og beslag, jf. artikkel 1 nr. 5.

Artikkel 1 nr. 4. inneholder dessuten visse krav til innholdet i en anmodning etter artikkel 1. Formålet med disse kravene er å begrense søknaden til visse banker og konti slik at man i størst mulig utstrekning unngår såkalt fisking, dvs.

bredt anlagte og uspesifiserte anmodninger. Det stilles krav om at den anmodede stat i anmodning skal begrunne hvorfor det er sannsynlig at informasjonen har betydning for etterforskningen av det aktuelle lovbruddet, på hvilket grunnlag den antar at banker i den anmodede staten har slike konti og i den utstrekning det er mulig, hvilke banker som kan være innblandet, samt gi all informasjon som kan forenkle behandlingen av anmodningen.

Forpliktelsene etter artikkel 1 er dessuten begrenset til etterforskning av de lovbrudd som er angitt eller henvist til i artikkel 1 nr. 3. Dette omfatter for det første straffbare handlinger som har en strafferamme på minst fire års fengsel i den anmodende staten og minst to år i den anmodede. For det andre gjelder bestemmelsen straffbare handlinger som er nevnt i Europolkonvensjonen artikkel 2 og tilleggene til denne. For det tredje gjelder bestemmelsen straffbare handlinger som, i den utstrekning de ikke omfattes av Europolkonvensjonen, fremgår av 1995-konvensjonen om beskyttelse av det europeiske fellesskapets finansielle interesser og tilleggsprotokoll av 1996 og 1997 til denne.

Artikkel 1 nr. 6, som åpner for at bestemmelsens anvendelsesområde kan utvides ved beslutning av EUs ministerråd, vil ikke gjelde for Norge, jf. tilsutningsavtalens artikkel 1 nr. 2.

Artikkel 2 regulerer anmodninger om detaljert informasjon om spesifiserte bankkonti og om banktransaksjoner til og fra den aktuelle kontoen som foretas innenfor et spesifisert tidsrom. Bestemmelsen er en videreutvikling av den ordning som ble etablert ved 1959-konvensjonen.

Anmodningen kan gjelde enhver konto som har sammenheng med etterforskningen i den anmodende staten og er ikke begrenset til konto som tilhører den person som er gjenstand for etterforskning. For at det skal være mulig å spore en kjede av transaksjoner mellom ulike konti skal den informasjon som utgis også omfatte detaljert informasjon om både de kontiene som transaksjonen overføres til og de kontiene transaksjonen overføres fra. Den anmodende staten har deretter anledning til å anmode om opplysninger om de andre kontiene etter en forenklet prosedyre, som følger av artikkel 6. Begrensninger i forhold til den informasjon som skal utleveres om sendende og mottagende konto kan følge av Europarådets personvernkonvensjon (Convention for the Protection of Individuals with regard to the Automatic Processing of Personal Data) 28. januar 1981 nr. 108. Konvensjonen er ratifisert av Norge, og trådte i kraft 1. oktober 1985.

På samme måte som etter artikkel 1 etablerer artikkel 2 ingen nye plikter for bankene til å lagre informasjon, jf. artikkel 2 nr. 2.

En anmodning om rettslig bistand med informasjon om banktransaksjoner skal oppgi hvorfor informasjonen har betydning for etterforskningen, jf. 3 nr. 3.

Den anmodede stat har også ved denne form for rettslig bistand anledning til å stille samme vilkår som ved husransaking og beslag.

12.2.2 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Etter norsk rett kan påtalemyndigheten som ledd i etterforskning innhente opplysninger som nevnt i artikkel 1 fra banker og andre kredittinstitusjoner med hjemmel i straffeprosessloven § 210 tredje ledd. Det følger av denne bestemmelsen sammenholdt med straffeprosessloven § 230 annet ledd at påtalemyndigheten kan pålegge vitner som har taushetsplikt etter sparebankloven § 21, forretningsbankloven § 18, forsikringsloven § 1-6, finansieringsvirksomhetsloven § 3-14, verdipapirhandelloven § 10-9 eller verdipapirregisterloven § 8-1 å utlevere dokumenter eller andre ting som antas å ha betydning som bevis, og som omfattes av forklaringsplikten for politiet. Dersom sterke allmenne hensyn tilsier at utlevering skjer, kan pålegg om utlevering også gis i tilfeller hvor det ikke er åpnet etterforskning i straffesak.

Gjeldende rett muliggjør videre rettslig bistand til fremmed stat med informasjon om bankkonto. Hjemmel for slik bistand er gitt i utleveringsloven § 24 første ledd. Adgangen til rettslig bistand er ikke begrenset til bestemte straffbare handlinger. Det er således adgang til å gi opplysninger om bankkonto i forbindelse med samtlige av de lovbrudd som omfattes av artikkel 1. Forpliktelsene etter artikkel 1 og artikkel 2 utløser således ikke behov for lovendring.

Departementet foreslår imidlertid at de opplysninger som en anmodning om rettslig bistand etter artikkel 1 og 2 skal inneholde nedfelles i forskrift. Vi foreslår at opplysninger om hva anmodning etter artikkel 1 og 2 skal inneholde reguleres i samme forskriftsbestemmelse som anmodninger om overvåkning av transaksjoner etter artikkel 3. Forslag til en slik bestemmelse følger nedenfor under punkt 12.3.

12.3 Overvåkning av banktransaksjoner (artikkel 3)

Artikkel 3 regulerer anmodning om overvåkning av transaksjoner som foretas til eller fra en eller flere bankkonti innenfor en bestemt angitt tidsperiode. Medlemsstatene er således forpliktet til å sørge for at det er mulig å foreta slik overvåkning. Det er imidlertid opp til statene å avgjøre hvordan dette skal skje og på hvilke vilkår det skal kunne foretas overvåkning.

Bestemmelsen krever ikke at overvåkningen skal skje fortløpende. Dette fremgår av den forklarende rapporten. Overvåkningen kan således skje med et visst etterslep, dvs. etter at transaksjonen har funnet sted. Det er den anmodede

stat som selv avgjør om overvåkningen skal skje fortløpende eller med et slikt etterslep.

Etter departementets syn krever bestemmelsen ingen lovendring. Etter norsk rett er det riktignok ikke anledning til å kreve fortløpende overvåkning av transaksjoner til eller fra en bankkonto. Innenfor rammene av straffeprosessloven § 210 tredje ledd er det likevel anledning til å overvåke transaksjoner som allerede er foretatt. Det kan bes om opplysningene i kort tid etter at transaksjonen har funnet sted, slik at overvåkning kan skje med et visst etterslep. Som nevnt vil overvåkning som skjer med et slikt etterslep være i samsvar med den forpliktelse som følger av bestemmelsen.

Departementet foreslår imidlertid at kravene til hva en anmodning skal inneholde reguleres i forskrift. Det ansees hensiktsmessig å regulere kravene til anmodning etter artikkel 1-3 i en felles bestemmelse, eksempelvis gjennom følgende formulering:

§ 24 Anmodning om informasjon om bankkonto og transaksjoner samt overvåkning av transaksjoner

Anmodning som gjelder informasjon om bankkonto eller transaksjoner, eller overvåkning av transaksjoner skal angi hvorfor den anmodende myndighet mener det er sannsynlig at den informasjonen det er anmodet om har betydning for straffeforfølgningen av den straffbare handlingen.

Anmodning om informasjon om bankkonto skal i tillegg angi grunnen til at den antar at banken i den anmodende staten har de relevante kontoene samt angi all tilgjengelig informasjon som kan forenkle behandlingene av anmodningen.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

12.4 Konfidensialitet

Artikkel 4 har regler om konfidensialitet. Bestemmelsen skal sikre at den berørte kontoinnehaver eller andre tredjepersoner ikke blir informert om at det gis eller har blitt gitt bistand til en stat i medhold av artiklene 1 til 3.

Departementet mener at det ikke vil være behov for ytterligere lovregulering for å sikre at konvensjonens krav om konfidensialitet overholdes. Departementet ser for seg at dette best reguleres gjennom bankenes interne reglement. Vi ber om høringsinstansenes syn på dette.

13 Kontrollerte leveranser

13.1 Innledning

2000-konvensjonen artikkel 12 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 18 har tilnærmet likelydende regler om kontrollerte leveranser. Med kontrollerte leveranser menes fremgangsmåten for å tillate ulovlige eller mistenkelige forsendelser av varer eller penger, eller erstatninger for disse, å passere ut av, gjennom eller inn på medlemslandenes territorier etter kunnskap om leveransene, og under overvåkning av vedkommende lands myndigheter.

2000-konvensjonen artikkel 15 og 16 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 21 og 22 har bestemmelser om tjenestemenns strafferettslige og erstatningsmessige ansvar og vern, som også kommer til anvendelse ved kontrollerte leveranser, jf. nærmere nedenfor pkt. 13.3.

2000-konvensjonen artikkel 12, 15 og 16 er Schengen-relevante, jf. artikkel 2 og dermed allerede bindende for Norge.

13.2 Nærmere om innholdet i Annen tilleggsprotokoll artikkel 18

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 18 plikter statene å sørge for at kontrollerte leveranser kan tillates på deres territorium, innenfor rammen av etterforskning av straffbare handlinger som kan medføre utlevering. Beslutning om å gjennomføre kontrollerte leveranser treffes i hvert enkelt tilfelle av de kompetente myndigheter i den anmodede stat i samsvar med denne stats nasjonale rett.

Kontrollerte leveranser skal gjennomføres i samsvar med den anmodede stats prosedyrer. Myndigheten til å handle og til å lede operasjonene samt føre kontroll med dem, skal være tillagt de kompetente myndigheter i den anmodede stat.

Etter artikkel 18 nr. 4 skal statspartene angi de myndigheter som er kompetente ved anvendelsen av bestemmelsen.

13.3 Tjenestemenns rettslige ansvar og vern

13.3.1 Tjenestemenns strafferettslige ansvar og vern

Annen tilleggsprotokoll artikkel 21 har bestemmelser om tjenestemenns strafferettslige ansvar og vern i forbindelse med de ulike typene operasjoner som er regulert i artiklene 17 til 20. Utgangspunktet etter artikkel 21 er at tjenestemenn fra en annen medlemsstat enn den medlemsstat som operasjonen finner sted i skal likestilles med denne statens egne tjenestemenn, med hensyn

til straffbare handlinger som de blir utsatt for eller begår selv. De berørte parter kan gjøre avtale om at artikkel 21 ikke skal gjelde (denne muligheten foreligger ikke i 2000-konvensjonen artikkel 15).

13.3.2 Tjenestemenns erstatningsansvar

Annen tilleggsprotokoll artikkel 22 har bestemmelser om statenes erstatningsmessige ansvar for sine tjenestemenn i forbindelse med de ulike typene operasjoner som er regulert i artiklene 17 til 20. Dersom en stats tjenestemenn utfører oppdrag i en annen stat, skal den førstnevnte stat ha ansvaret for skade de forvolder i forbindelse med oppdraget. Ansvarer skal avstemmes i samsvar med nasjonal rett i den stat på hvis territorium tjenestemennene utfører oppdraget.

Den stat hvis tjenestemenn har forvoldt skade på en person på en annen stats territorium, skal gi denne stat full refusjon for de beløp den har utbetalt i skadeserstatning til skadelidte eller deres rettsetterfølgere.

Statene skal for øvrig avstå fra å kreve erstatning for skader den er blitt påført av en annen stat i tilfelle som nevnt ovenfor, med unntak av rettigheter den har overfor en tredjemann eller i medhold av refusjonsretten som nevnt i forrige avsnitt.

13.4 Reservasjon

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 33 nr. 2 er det adgang til å reservere seg mot anvendelsen av artikkel 18. Ved signeringen av Annen tilleggsprotokoll benyttet Norge seg av denne reservasjonsadgangen. Justisdepartementet foreslår imidlertid at Norge opphever sitt forbehold mot Annen tilleggsprotokoll artikkel 18. Bakgrunnen for dette er at departementet finner det hensiktsmessig at Norge kan benytte seg av muligheten som artikkelen åpner for. Eventuelle operasjoner som nevnt i artikkel 18 vil i Norge bli gjennomført i henhold til norsk regelverk, og en finner det på denne bakgrunn ikke betenkelig å oppheve forbeholdet.

13.5 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Kontrollerte leveranser er ikke lovregulert i Norge. Som nevnt skal beslutninger om å gjennomføre kontrollerte leveranser etter artikkel 18 treffes i hvert enkelt tilfelle av den kompetente myndighet i den anmodede stat i samsvar med denne stats nasjonale rett, samt gjennomføres i samsvar med nasjonale prosedyrer i den anmodede stat. Myndigheten til å handle, lede operasjonene og føre kontroll med dem, skal være tillagt kompetente myndigheter i denne stat. Dette tilsier etter departementets oppfatning at det ikke kreves noen lovendring for å implementere bestemmelsen.

Når det gjelder reglene om tjenestemenns strafferettslige og erstatningsrettslige ansvar etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 20 og 21 vises det til pkt. 14.3 nedenfor. Forslaget om å regulere politisamarbeid generelt vil også omfatte politisamarbeid i forbindelse med kontrollerte leveranser og lovendringen som foreslås antas å dekke konvensjonsforpliktelsene etter artikkel 20 og 21.

14 Felles etterforskningsgrupper

14.1 Innholdet i forpliktelsene

2000-konvensjonen artikkel 13 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 20 har tilnærmet likelydende regler om felles etterforskningsgrupper. Bestemmelsene åpner for at det for bestemte formål og for et begrenset tidsrom kan opprettes en felles etterforskningsgruppe for å etterforske straffesaker i en eller flere av de stater som deltar i samarbeidet.

Gruppens sammensetning mv. fastsettes ved avtale. Av merknadene til 2000-konvensjonen artikkel 13 fremgår det at gruppens medlemmer ikke er begrenset til kun å omfatte polititjenestemenn. Selv om det antas at dette vil være det mest vanlige, vil gruppen i mange tilfeller også bestå av representanter fra påtalemyndigheten, dommere og andre personer. Statene kan også avtale at andre enn representanter for de kompetente myndigheter i de medlemsstater som oppretter den felles etterforskningsgruppen, kan delta i gruppens virksomhet. Det kreves imidlertid at de berørte medlemsstaters nasjonale rett eller bestemmelser som i eventuelle rettslige instrumenter får anvendelse på forholdet dem imellom, tillater det. De rettigheter som tillegges medlemmene av gruppen i medhold av denne artikkelen får ikke anvendelse på disse personene, med mindre noe annet uttrykkelig er avtalt.

Artiklene oppstiller enkelte generelle vilkår som skal gjelde for etterforskningsgruppen. For det første skal gruppens leder være en representant for vedkommende myndighet i den medlemsstat som gruppen er virksom. Lederen skal handle innenfor rammen av sin kompetanse etter nasjonal rett. For det andre skal gruppen utføre sine operasjoner i samsvar med nasjonal rett i den stat den er virksom i. Gruppens medlemmer skal utføre sine oppgaver under ledelse av gruppens leder, men det skal tas hensyn til de vilkår som er fastlagt av deres egne myndigheter i avtalen om opprettelse av gruppen. I tillegg skal den stat gruppen er virksom i, treffe de organisatoriske tiltak som er nødvendig for at gruppen skal kunne utøve sin virksomhet.

Videre oppstilles det en rett for medlemmer som kommer fra andre stater enn den stat gruppen er virksom i (utlånte medlemmer), til å overvære utøvelse av etterforskningsskritt. Gruppens leder kan treffe annen beslutning når særlige grunner tilsier det og dette er i samsvar med nasjonal rett i den medlemsstat

gruppen er virksom i. Likeledes kan utlånte medlemmer av gruppen gis adgang til å foreta visse etterforskningsskritt i samsvar med nasjonal rett i den stat hvor gruppen er virksom. Dette må imidlertid godkjennes av kompetent myndighet i begge stater. Dersom gruppen har behov for det, kan den be et utlånt medlem av gruppen om å anmode kompetente myndigheter i det utlånte medlemmets hjemstat om å foreta etterforskningsskritt i denne stat. Etterforskningsskrittene skal i den aktuelle medlemsstaten vurderes i henhold til de vilkår som ville få anvendelse dersom det ble anmodet om dem i forbindelse med en innenlandsk etterforskning.

Den felles etterforskningsgruppen kan også anmode om hjelp fra en annen medlemsstat som ikke er medlem av gruppen. Anmodningen skal fremsette av kompetente myndigheter i den stat gruppen er virksom i.

I tillegg reguleres behandling og utlevering av opplysninger. Et medlem kan gi gruppen opplysninger som er tilgjengelige i den medlemsstat vedkommende er utlånt fra, til bruk for den straffeprosessuelle etterforskningen gruppen foretar. Slike opplysninger kan bare gis i samsvar med den nasjonale rett vedkommende er underlagt og innen rammen av dens kompetanse. Videre fremgår det at opplysninger som et medlem eller et utlånt medlem rettmessig har fremskaffet i forbindelse med sin deltakelse i en felles etterforskningsgruppe, og som på annen måte ikke er tilgjengelig for vedkommende myndigheter i de berørte medlemsstatene, kan brukes til fire formål. Herunder (1) det formål gruppen er opprettet for, (2) med forbehold for forutgående samtykke fra den medlemsstat der opplysningene er blitt tilgjengelig, for å avdekke, etterforske og påtale andre straffbare handlinger, (3) for å forebygge en overhengende og alvorlig trussel mot den offentlige sikkerhet og, uten at anvendelsen av foregående formål berøres, dersom straffeprosessuell etterforskning skulle innledes på senere tidspunkt, og (4) for andre formål i den utstrekning dette er avtalt mellom statene som opprettet gruppen.

Endelig fremgår det at artiklene ikke skal berøre andre eksisterende bestemmelser eller ordninger vedrørende opprettelse av felles etterforskningsgrupper eller deres virksomhet.

2000-konvensjonen artikkel 15 og 16 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 21 og 22 om tjenestemennenes strafferettslige og erstatningsmessige ansvar, gjelder også for felles etterforskningsgrupper. Det vises til pkt. 13.3 og 14.3.

14.2 Reservasjon

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 33 nr. 2 er det adgang til å reservere seg mot anvendelsen av artikkel 20. Ved signeringen av Annen tilleggsprotokoll benyttet Norge seg av denne reservasjonsadgangen. Justisdepartementet foreslår imidlertid at Norge opphever sitt forbehold mot Annen tilleggsprotokoll

artikkel 20. Bakgrunnen for dette er at departementet finner det hensiktsmessig at Norge kan benytte seg av muligheten som artikkelen åpner for. Eventuelle operasjoner som nevnt i artikkel 20 vil i Norge bli gjennomført i henhold til norsk regelverk, og en finner det på denne bakgrunn ikke betenkelig å oppheve forbeholdet.

14.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Annen tilleggsprotokoll artikkel 20, 21 og 22 samt 2000-konvensjonen artikkel 13, 15 og 16 anses i utgangspunktet ikke å kreve lovendring, da virksomheten etter disse enten skal gjennomføres i henhold til nasjonal rett i den stat gruppen er virksom eller kan reguleres gjennom avtale statene imellom. Dette gjelder bestemmelsene om opprettelse av en felles etterforskningsgruppe, hvordan gruppen organisatorisk skal virke, utlånte medlemmers rett til å overvære utøvelse av etterforskningsskritt (herunder forholdet til taushetsplikten), anmodning om bistand fra andre, anmodning om at andre skal foreta etterforskningsskritt i egen stat, behandling og utlevering av opplysninger samt bestemmelsene om erstatningsrettslig ansvar. Selv om bestemmelsene ikke krever lovendring, kan det imidlertid være grunn til å regulere rammene for slike etterforskningsgrupper nærmere. Slik regulering kan foretas i forskrift.

Spørsmålet om hvorvidt implementering av 2000-konvensjonen artikkel 13 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 20 krever lovendring, knytter seg særlig til bestemmelsene om at utlånte medlemmer skal kunne gis adgang til å foreta etterforskningsskritt på norsk territorium, samt utlånte medlemmers strafferettslige vern og ansvar, jf. 2000-konvensjonen artikkel 15 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 21.

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 20 og 2000-konvensjonen artikkel 13 kan utlånte medlemmer av gruppen gis adgang til å foreta visse etterforskningsskritt i samsvar med nasjonal rett i den stat gruppen er virksom i. Kravet er at dette er blitt godkjent av de kompetente myndigheter i den stat gruppen er virksom i, og i den stat som lånte ut medlemmet. Enkelte etterforskningsskritt, herunder for eksempel bruk av tvangsmidler, krever at vedkommende innehar politimyndighet. Dette innebærer at gruppens utlånte medlemmer i disse tilfellene må tildeles politimyndighet.

Departementet antar at utlånte medlemmer vil ha begrenset behov for norsk politimyndighet. Den praktiske situasjon er trolig at etterforskningsskritt, herunder bruk av tvangsmidler, vil bli gjennomført av norske polititjenestemenn og at utenlandske tjenestemenn har en mer passiv rolle, jf. artikkelens regler om rett til tilstedeværelse. Utøvelse av selvstendig etterforskningsskritt som er av en slik art at det krever norsk politimyndighet, er formentlig ikke særlig aktuell. På den annen side åpner konvensjonen for at utlånte medlemmer kan foreta handlinger som krever politimyndighet, og man kan heller ikke se bort fra at det

i enkelte situasjoner kan være nødvendig at utlånte medlemmer kan bistå norske tjenestemenn, selv om dette i utgangspunktet ikke var planlagt.

Politilovens regler om tildeling av politimyndighet synes å dekke de situasjoner som er beskrevet ovenfor, jf. politiloven § 20 tredje ledd. Etter denne bestemmelsen kan politimyndighet unntaksvis gis til andre. Det fremgår imidlertid av forarbeidene til denne bestemmelsen at begrenset politimyndighet kan gis til personer som ikke er ansatt i politiet, jf. Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) pkt. 6.4.1. Videre heter det blant annet at begrenset politimyndighet "... brukes hvor noen har et oppdrag hvor offentlige interesser tilsier at vedkommende utstyres med politimyndighet på et begrenset område. Det er i praksis i første rekke i forbindelse med oppsyn i utmark og på sjøen at dette benyttes."

Problemstillingen vedrørende begrenset politimyndighet synes ikke å ha blitt vurdert i forhold til utenlandske tjenestemenn, herunder utenlandske polititjenestemenn.

Etter departementets syn bør det derfor fastsettes en egen lovbestemmelse om internasjonalt politisamarbeid, som blant annet omfatter deltakelse i felles etterforskningsgrupper. En slik bestemmelse bør imidlertid ikke begrenses til deltakelse i slike grupper, men gjelde også for annet politisamarbeid slik som kontrollerte leveranser og hemmelig undersøkelser, jf. pkt. 13.5 og 15.3. Norge er dessuten i ferd med å inngå en avtale med EU om forsterket politisamarbeid (Prüm-avtalen) og en nordisk avtale om samtjenestegjøring. En mer generell bestemmelse bør også ivareta eventuelle fremtidige behov.

Etter 2000-konvensjonen artikkel 15 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 21 skal utlånte medlemmer underlegges samme strafferettslige vern og ansvar som norske medlemmer av gruppen. Dette fremstår som naturlig da de vil være undergitt norsk lovgivning når de befinner seg på norsk territorium.

Straffeloven §§ 127, 128 og 326 har som formål å verne offentlig tjenestemenn under utøvelse av tjenestehandlinger. Straffeloven § 128 gjelder også for utenlandske tjenestemenn, mens Kongen kan beslutte at straffeloven §§ 127 og 326 også kan gjelde for utenlandske tjenestemenn. Forskriftshjemmelen gjelder bare ved gjensidighet.

Straffeloven 2005 § 155 viderefører §§ 127 og 128 i gjeldende straffelov. Kongen er gitt hjemmel til å beslutte at bestemmelsen også skal gjelde for utenlandske tjenestemenn ved gjensidighet. Gjeldende straffelov § 326 er videreført i straffeloven 2005 § 156. Det gis ingen hjemmel for Kongen til å beslutte at denne skal gjelde for utenlandske tjenestemenn.

Politiloven § 20a annet ledd fastslår at utenlandske polititjenestemenn som foretar tjenestehandlinger etter første ledd (grensekryssende observasjon og

forfølgelse) skal anses som offentlig tjenestemann i forhold til straffelovens bestemmelser. Departementet vil foreslå at samme regel gjøres gjeldende for utenlandske tjenestemenn som deltar i felles etterforskningsgrupper eller politioperasjoner eller på annen måte utøver tjenestehandlinger i Norge.

På bakgrunn av det ovennevnte foreslår departementet at politiloven § 20a endres til en mer generell bestemmelse om internasjonalt samarbeid, herunder også om adgangen til å fortsette observasjon og forfølgelse. Nærmere regler om vilkår for og gjennomføringen av internasjonalt samarbeid kan reguleres i forskrift. Politiloven § 20a foreslås endret slik:

§ 20a Internasjonalt samarbeid

Utenlandsk tjenestemann kan delta i felles etterforskningsgrupper, felles politioperasjoner, eller på annen måte utføre tjenestehandlinger i Norge i den grad det følger av overenskomst med fremmed stat. Tilsvarende gjelder for adgangen til å fortsette observasjon og forfølgelse på norsk territorium.

Det kan gis politimyndighet til utenlandsk tjenestemann som nevnt i første ledd.

Utenlandsk tjenestemann som nevnt i første ledd er å anse som offentlig tjenestemann i forhold til straffelovens bestemmelser.

Kongen kan gi nærmere regler om vilkår for og gjennomføringen av internasjonalt samarbeid som nevnt i første ledd, herunder særlig om vilkårene for adgangen til å fortsette observasjon og forfølgelse som nevnt i første ledd annet punktum.

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslagene.

15 Hemmelige undersøkelser

15.1 Innholdet i forpliktelsene

Hemmelig undersøkelser er regulert i 2000-konvensjonen artikkel 14 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 19. Bestemmelsene er tilnærmet likelydende og regulerer statenes gjensidige bistand ved gjennomføring av straffeprosessuelle undersøkelser foretatt av tjenestemenn som opptrer under hemmelig eller falsk identitet.

Kompetent myndighet i den anmodede stat skal i hvert enkelt tilfelle avgjøre hvordan anmodningen skal besvares. Det nærmere innholdet av undersøkelsene (varighet, vilkår og berørte tjenestemanns rettsstilling) avtales i hvert enkelt tilfelle. Det skal tas behørig hensyn til nasjonal rett og nasjonale prosedyrer. Hemmelige undersøkelser skal gjennomføres i samsvar med nasjonal rett og prosedyrer i den medlemsstat der undersøkelsene finner sted.

Medlemsstatene skal samarbeide for å sikre at den hemmelige undersøkelsen forberedes og overvåkes, og treffe nødvendige tiltak angående sikkerheten til de tjenestemenn som opptrer under hemmelig eller falsk identitet.

I følge merknadene til 2000-konvensjonen artikkel 14 kan statene avtale at "undercover"-agenten både kan operere på den anmodede og den anmodende stats territorium. De skal kunne brukes særskilt til å infiltrere kriminelle miljøer for å skaffe informasjon, samt å være til hjelp med å identifisere eller arrestere medlemmer av slike miljøer.

2000-konvensjonen artikkel 15 og 16 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 21 og 22 om tjenestemennenes strafferettslige og erstatningmessige ansvar gjelder også for hemmelige undersøkelser. Det vises til pkt. 13.3.

15.2 Reservasjon

Etter 2000-konvensjonen artikkel 14 nr. 4 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 33 nr. 2 er det adgang til å ta reservasjon mot anvendelsen av bestemmelsene om hemmelige undersøkelser. Ved signeringen av Annen tilleggsprotokoll benyttet Norge seg av reservasjonsadgangen etter artikkel 33. Justisdepartementet foreslår at Norge opphever sitt forbehold mot Annen tilleggsprotokoll artikkel 19, samtidig foreslås det at det ikke tas forhold mot 2000-konvensjonen artikkel 14. Bakgrunnen for dette er at departementet finner det hensiktsmessig at Norge kan benytte seg av muligheten som artiklene åpner for. Eventuelle operasjoner som nevnt i Annen tilleggsprotokoll artikkel 19 og 2000-konvensjonen artikkel 14 vil i Norge bli gjennomført i henhold til norsk regelverk, og en finner det på denne bakgrunn ikke betenkelig å oppheve forbeholdet.

15.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Hemmelig undersøkelser, herunder spaning og infiltrasjon, er etterforskningsmetoder som ikke er særskilt lovregulert i norsk rett. Som det fremgår av bestemmelsene i de ovennevnte artiklene skal det tas hensyn til nasjonal rett og prosedyrer når det avgjøres hvordan en anmodning om hemmelig undersøkelse skal besvares og ved den nærmere avtale om innholdet av undersøkelsene. Likeledes skal gjennomføringen av undersøkelsene skje i samsvar med nasjonal rett og prosedyrer i den stat hvor undersøkelsen foregår. Dette tilsier i utgangspunktet at implementeringen av bestemmelsene ikke krever lovendring.

Artiklene oppstiller imidlertid, i gitte situasjoner, de samme krav i forhold til politimyndighet og strafferettslig vern og ansvar som nevnt ovenfor. Det vises i denne sammenheng til pkt. 14.3. Lovendringene som foreslås der synes tilstrekkelig for å tilfredsstille konvensjonsforpliktelsene også etter 2000-

konvensjonen artikkel 14 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 19. Forslaget om å regulere politisamarbeid generelt, vil også omfatte politisamarbeid i forbindelse med hemmelig undersøkelser.

Vi ber om høringsinstansenes syn.

16 Observasjon over landegrensene

16.1 Innholdet i forpliktelsene

Annen tilleggsprotokoll artikkel 17 regulerer observasjon over landegrensene. Bestemmelsen åpner for at polititjenestemenn fra en stat på gitte vilkår kan fortsette observasjon av en mistenkt person (og enkelte andre) på en annen stats territorium. Observasjonen må skje som ledd i etterforskningen av en straffesak, og den person som holdes under oppsikt må enten mistenkes for å ha tatt del i en straffbar handling som kan medføre utlevering, eller det må være god grunn til å tro at observasjon av vedkommende vil føre til identifisering/lokalisering av en slik person.

Schengen-konvensjonen har en tilsvarende bestemmelse i artikkel 40. Norge har gjennomført denne i politiloven § 20a. Artikkel 17 går imidlertid noe lenger enn Schengen-konvensjonen bl.a. ved at den i enkelte tilfeller tillater observasjon også av andre enn den mistenkte selv, jf. over.

Det er i utgangspunktet et krav etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 17 at det er gitt tillatelse til å foreta grenseoverskridende observasjon på grunnlag av en anmodning om gjensidig bistand, som er fremsatt på forhånd. Observasjonen skal på begjæring overlates til polititjenestemenn i den anmodede stat.

Dersom forhåndstillatelse ikke lar seg innhente av særlig presserende årsaker, kan polititjenestemennene likevel fortsette observasjonen når vedkommende som holdes under oppsikt er mistenkt for straffbare forhold som angitt i artikkel 17 nr. 6. Det kreves i slike tilfeller at den stat på hvis territorium observasjonen fortsetter, umiddelbart underrettes om grensepasseringen, samt at det fremlegges en anmodning om tillatelse til operasjonen. Observasjonen skal innstilles når den anmodede stat krever det, eller dersom det ikke foreligger en tillatelse fem timer etter at grensen ble passert.

Artikkel 17 nr. 3 oppstiller en del alminnelige vilkår for observasjon over landegrensene, herunder blant annet at tjenestemenn skal overholde bestemmelsene i artikkel 17 og lovgivningen i den stat på hvis territorium de opererer, videre at tjenestemenn som foretar observasjonen skal ha rett til å bære tjenestevåpen med mindre den anmodede stat uttrykkelig motsetter seg dette, samt at tjenestemenn som foretar observasjonen verken skal anholde eller pågripe den som holdes under oppsikt.

Annen tilleggsprotokoll artikkel 21 og 22 hvor det oppstilles regler angående tjenestemennenes strafferettslige og erstatningmessige ansvar gjelder også for observasjon over landegrensene. Det vises til pkt. 13.3.

16.2 Reservasjon

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 33 nr. 2 er det adgang til å reservere seg mot anvendelsen av artikkel 17. Ved signeringen av Annen tilleggsprotokoll benyttet Norge seg av denne reservasjonsadgangen. Justisdepartementet foreslår imidlertid at Norge opphever sitt forbehold mot artikkel 17. Bakgrunnen for dette er at departementet finner det hensiktsmessig at Norge kan benytte seg av muligheten som artikkelen åpner for. Eventuelle operasjoner som nevnt i artikkel 17 vil i Norge bli gjennomført i henhold til norsk regelverk, og en finner det på denne bakgrunn ikke betenkelig å oppheve forbeholdet.

16.3 Gjeldende rett og vurdering av behovet for lovendring

Observasjon over landegrensene er i dag regulert i politiloven § 20a. Slik departementet vurderer det dekker de foreslåtte endringene i politiloven § 20a forpliktelsene etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 17, jf. pkt. 14.3. De nærmere vilkårene for adgangen til å fortsette observasjon over landegrensene kan reguleres i forskrift.

Departementet ber om høringsinstansenes syn.

17 Andre lovendringsforslag

17.1 Plikten til å etterkomme rettsanmodninger, avslagsgrunner mv.

Norske myndigheter har i kraft av folkerettslige avtaler en utstrakt plikt til å etterkomme anmodninger om rettslig bistand i straffesaker fra utenlandske myndigheter. Etter 1959-konvensjonen plikter statene å yte hverandre størst mulig bistand ved forfølgningen av straffbare handlinger som hører under jurisdiksjonen til de rettshåndhevende myndigheter i den anmodende stat, jf. særlig artikkel 1 nr. 1 og artikkel 2 nr. 1.

Plikten til å yte bistand etter 1959-konvensjonen ligger også til grunn for 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll, som bygger på og videreutvikler 1959-konvensjonen. I tillegg går 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll noe lenger i å pålegge forpliktelser til å etterkomme anmodninger om enkelte særskilte former for bistand, for eksempel med avhør ved video- og telefonkonferanse, avlytting av telekommunikasjon samt ulike former for politisamarbeid.

For å bidra til effektiv kriminalitetsbekjempelse på tvers av landegrenser yter også norske myndigheter rettslig bistand til utenlandske myndigheter i størst mulig grad, uavhengig av våre konvensjonsforpliktelser.

Departementet vil foreslå å regulere *plikten til å etterkomme rettsanmodninger* fra utlandet i loven. En slik regulering er viktig for å tydeliggjøre utgangspunktet om at norske myndigheter har en plikt til å yte rettslig bistand i straffesaker. Departementet foreslår derfor at det i utleveringsloven inntas en ny bestemmelse for eksempel som § 23a der det presiseres at en anmodning om rettslig bistand fra utenlandsk myndighet så vidt mulig skal etterkommes.

Det kan foreligge grunner til at en anmodning helt eller delvis ikke kan eller skal etterkommes. Etter hvert som det i større grad legges opp til at rettsanmodninger sendes direkte mellom rettshåndhevende myndigheter er det viktig at det eksisterer rimelig klare og tilgjengelige regler for når rettsanmodninger ikke skal etterkommes. Departementet vil derfor foreslå at de viktigste og mest praktiske avslagsgrunnene reguleres i loven.

Den oppregningen av obligatoriske og fakultative avslagsgrunner som foreslås er ikke ment å være uttømmende. Det kan tenkes en rekke andre grunner til at en rettsanmodning ikke kan etterkommes, for eksempel at det foreligger praktiske hindringer eller at det ikke er hjemmel i norsk rett for å iverksette det begjærte etterforskningsskritt.

I strid med vesentlige interesser. 1959-konvensjonen artikkel 2 oppstiller ulike fundamentale avslagsgrunner, herunder der gjennomføringen av anmodningen ville krenke den anmodede stats selvstendighet, medføre fare for dens sikkerhet, eller stride mot rettsordenen (ordre public) eller andre vesentlige interesser. Med bakgrunn i denne bestemmelsen vil departementet foreslå at det presiseres i loven at rettsanmodninger skal avslås dersom gjennomføringen vil krenke nevnte interesser.

Politiske lovbrudd. Departementet vil foreslå at det i loven presiseres at det er adgang til å avslå anmodninger som gjelder handlinger som ikke kan begrunne utlevering etter utleveringsloven § 5 (politiske lovbrudd), likevel slik at dette ikke gjelder for stater som er tilsluttet Schengen-samarbeidet eller EU, jf. prinsippet i utleveringsloven § 24 nr. 3. Rettsutviklingen innen EU og Norden på utleveringsområdet går i retning av å avskaffe politiske lovbrudd som nektingsgrunn, jf. både nordisk og europeisk arrestordre. Departementet anser det som naturlig at reglene om rettslig bistand i straffesaker harmoneres med de forpliktelsene som følger av samarbeidet om utlevering i Norden og EU, og ønsker derfor at politiske lovbrudd ikke gjøres til avslagsgrunn i saker om rettslig bistand.

Militære lovbrudd. Selv om det er svært lite praktisk med anmodninger om bistand til forfølgelse av militære lovbrudd, bør det etter departementets mening være adgang til å avslå slike anmodninger, med mindre forholdet er straffbart også etter ikke-militær straffelovgivning, jf. henvisningen til utleveringsloven § 4. Det vises i denne sammenheng til at 1959-konvensjonen ikke kommer til anvendelse på militære forbrytelser som ikke også er straffbare etter borgelig lov, jf. artikkel 1.

Dobbelt straffeforfølgning. Norge har avgitt erklæring til 1959-konvensjonen artikkel 2 om at bistand også kan nektes dersom den person anmodningen gjelder allerede er under strafforfølgning i Norge eller i en tredjestat for det forhold som anmodningen omhandler. Det samme gjelder dersom vedkommende i Norge eller i en tredjestat allerede er domfelt, frifunnet eller saken er henlagt, for det samme forholdet.

Norges reservasjon til 1959-konvensjonen tar sikte på å ivareta de samme hensyn som Schengen-konvensjonen artikkel 54, som inneholder et forbud mot dobbel strafforfølgning. Bestemmelsen lyder i uoffisiell norsk oversettelse:

« En person som det er avsagt rettskraftig dom mot i en konvensjonspart, kan ikke av en annen konvensjonspart forfølges rettslig for de samme forhold, forutsatt at straffen, i tilfelle domfellelse er fullbyrdet, er under fullbyrding eller ikke lenger kan fullbyrdes i henhold til lovgivningen i den konvensjonspart der dommen ble avsagt. »

Ifølge rettspraksis fra EF-domstolen gjelder prinsippet om « ne bis in idem » – slik det er nedfelt i Schengen-konvensjonen artikkel 54 – ikke bare der det foreligger rettskraftig dom, men også i de tilfellene der det foreligger en annen endelig avgjørelse fra en rettshåndhevende myndighet som hindrer videre strafforfølgning.

Selv om det å yte rettslig bistand i en straffesak vedrørende et forhold som allerede er avgjort på en slik måte at videre strafforfølgning er avskåret, ikke nødvendigvis kommer i konflikt med prinsippet i Schengen-konvensjonen artikkel 54, vil det i mange tilfeller harmonere dårlig med forbudet mot dobbel straffeforfølgning å gi slik bistand. Departementet foreslår derfor at det også gjøres til en fakultativ avslagsgrunn at det i Norge eller i en stat som er tilknyttet Schengen-samarbeidet er avsagt dom eller foreligger annen avgjørelse som avskjærer videre straffeforfølgning for det forhold begjæringen gjelder.

Norske avgjørelser som avskjærer videre strafforfølgning framgår av STRASAK. Departementet legger imidlertid til grunn at den myndighet som har saken til behandling ikke er forpliktet til å undersøke om det foreligger en dom eller annen avgjørelse i utlandet som avskjærer videre strafforfølgning. Det er bare når påtalemyndigheten eller domstolene har informasjon om at det foreligger en

slik dom eller avgjørelse, at spørsmålet om å avslå anmodningen må vurderes nærmere. Departementet foreslår derfor at det fastsettes i lovteksten at begjæringen kan avslås dersom den fullbyrdende myndighet *har kjennskap til* at det i Norge eller i en stat som er tilknyttet Schengen-samarbeidet eller EU er avsagt dom eller foreligger annen avgjørelse som avskjærer videre straffeforfølgning for det forhold begjæringen gjelder.

At det foreligger avgjørelse som avskjærer videre straffeforfølgning er foreslått som en *fakultativ* avslagsgrunn. I vurderingen av om anmodningen likevel bør etterkommes kan det blant annet legges vekt på straffens lengde og hvorvidt straffen er fullbyrdet.

Andre grunner. Departementet foreslår videre at loven gir adgang til å avslå en anmodning dersom det for øvrig foreligger tungtveiende grunner for at begjæringen ikke bør etterkommes. Dette alternativet kan for eksempel være aktuelt i tilfeller hvor det foreligger endelige dommer fra stater som ikke er med i Schengen-samarbeidet. Tilsvarende hvis det i Norge er gitt amnesti for det forhold anmodningen gjelder eller den gjelder straffeforfølgelse av et forhold begått av en person som på grunn av sin alder ikke kan holdes strafferettslig ansvarlig.

Dobbelt straffbarhet. For rettsanmodninger som omfatter bruk av tvangsmidler følger det av utleveringsloven § 24 tredje ledd at begjæringen ikke kan etterkommes dersom den handling forfølgningen gjelder, eller en tilsvarende handling, ikke er straffbar etter norsk lov. Både 1959-konvensjonen artikkel 5 nr. 1 bokstav a) og Schengen-konvensjonen artikkel 51 bokstav a) legger opp til at det ikke skal stilles vilkår om dobbel straffbarhet utenfor tvangsmiddeltilfellene. Det er også på det rene at kravet til dobbelt straffbarhet etter norsk rett ikke gjelder for anmodninger som ikke omfatter bruk av tvangsmidler. Departementet ser ikke noen grunn til å endre på dette og foreslår at regelen presiseres i loven.

Ny § 23a i utleveringsloven kan lyde slik:

1. *En begjæring om rettslig bistand fra utenlandsk myndighet i forbindelse med straffesak i fremmed stat som er fremsatt overfor departementet eller i samsvar med overenskomst med vedkommende stat, skal så vidt mulig etterkommes.*
2. *Begjæringen skal avslås dersom gjennomføringen ville krenke Norges suverenitet, medføre fare for rikets sikkerhet eller stride mot rettsordenen eller andre vesentlige interesser.*
3. *Begjæringen kan også avslås dersom*
 - a) *den gjelder en handling som etter bestemmelsene i §§ 4 og 5 ikke kan begrunne utlevering*
 - b) *den fullbyrdende myndighet har kjennskap til at det i Norge eller i en stat som er tilknyttet Schengensamarbeidet eller EU er avsagt dom eller*

foreligger annen avgjørelse som avskjærer videre straffeforfølgning for det forhold begjæringen gjelder

- c) det foreligger tungtveiende grunner for at begjæringen ikke bør etterkommes*
- 4. *Tredje ledd bokstav a) gjelder ikke anmodning fra en stat som er tilsuttet Schengensamarbeidet eller EU.*
- 5. *Det er ikke til hinder for gjennomføringen av anmodningen at handlingen som anmodningen gjelder ikke er straffbar etter norsk rett. Dette gjelder likevel ikke anmodninger som involverer bruk av tvangsmidler, jf. § 24 tredje ledd.*

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

17.2 Kompetanse til å utferdige rettsanmodninger

Domstolenes kompetanse til å utferdige rettsanmodninger om bevisopptak til utlandet er regulert i domstoloven § 47 og fremsendelsesmåten i § 48.

Bestemmelsene gjelder for rettsanmodninger både i straffesaker og sivile saker. Domstoloven § 47 første ledd fastslår at den rett som har en sak til behandling kan beslutte at bevisopptak skal søkes foretatt ved utenlandsk myndighet.

Dersom ikke saken står for noen rett, kan slik beslutning etter søknad treffes av tingretten på det sted hvor søker bor, eller hvor det er verneting for saken. Før retten treffer sin beslutning skal partene ha anledning til å uttale seg, jf. annet ledd.

Slik departementet ser det passer domstolovens regler bedre på rettsanmodninger i sivile saker enn på rettsanmodninger i straffesaker. I praksis utferdiges rettsanmodninger i straffesaker av påtalemyndigheten, som så fremsender anmodningen enten via Justisdepartementet, eller dersom det er grunnlag for det, direkte til utenlandsk rettshåndhevende myndighet. Retten kobles normalt bare inn i de sakene der det er behov for en rettslig beslutning, for eksempel om bruk av tvangsmiddel. Også i slike tilfeller er det påtalemyndigheten som utferdiger rettsanmodningen, hvor den rettslige beslutningen vedlegges.

Denne praksisen er hensiktsmessig og det er ikke tvilsomt at påtalemyndigheten etter gjeldende rett har kompetanse til å utferdige rettsanmodninger om bevisopptak til utlandet, uten rettens medvirkning. Dette har støtte i fast og langvarig praksis, og det er også forutsatt i påtaleinstruksen § 6-3 tredje ledd som bestemmer at "[a]nmodning om bevisopptak m.v. ved utenlandsk domstol som er utferdiget av påtalemyndigheten, skal sendes til Justisdepartementet hvis ikke overenskomst med vedkommende fremmede stat gir adgang til annen fremgangsmåte."

Departementet vil i forbindelse med det videre arbeidet med oppfølgingen av herværende høringsbrev vurdere å foreslå at påtalemyndighetens kompetanse til

å beslutte å fremme rettsanmodninger om bevisopptak til utlandet kodifiseres i loven. Det antas at det også vil være hensiktsmessig med en forskriftshjemmel slik at det bl.a. kan gis nærmere regler om utforming av rettsanmodninger, kompetanseregler innen påtalemyndigheten mv.

En bestemmelse om dette kan eventuelt tas inn i straffeprosessloven eller utleveringsloven kapittel V, og kan lyde slik:

Påtalemyndigheten kan beslutte å fremme anmodning til utenlandsk myndighet om bistand til bevisopptak. Slik anmodning sendes via Justisdepartementet, hvis ikke annet er bestemt ved overenskomst med fremmed stat.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om rettsanmodninger etter denne bestemmelsen.

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

17.3 Saksbehandlingen etter utleveringsloven § 24

Utleveringsloven § 24 inneholder regler om rettsanmodninger fra fremmed stat som omfatter bruk av tvangsmidler, og fjerde ledd inneholder saksbehandlingsregler for slike anmodninger. Etter denne bestemmelsen skal departementet straks kunne avslå begjæringen dersom den ikke fyller de vilkår som stilles til slike anmodninger hva gjelder formkrav og fremsendelsesmåte, eller dersom departementet finner det klart at anmodningen ikke vil bli etterkommet. Dersom anmodningen ikke blir avslått straks, sendes den til påtalemyndigheten, som fremmer den for retten.

Etter fjerde ledd fjerde punktum kan rettens avgjørelse påkjæres innen 3 dager, og saken skal så sendes Justisdepartementet for endelig avgjørelse. Saksbehandlingen er med andre ord tilnærmet lik den som gjelder for utleveringssaker, der det skal foretas både en rettslig og en administrativ prøving. Det kan avtales i overenskomst med fremmed stat at saken skal avgjøres av annen myndighet enn departementet, jf. femte punktum.

Departementet kan ikke se noen avgjørende grunn for at det skal foretas en administrativ prøving i tillegg til den rettslige behandlingen, i saker etter § 24. De anmodninger som omfattes av § 24 skiller seg vesentlig fra utleveringssaker, som er langt mer inngripende for den det gjelder. Det vises for øvrig til at også når det gjelder utlevering er det en tendens at land Norge har et nært samarbeid med går bort fra denne tosporede beslutningsprosedyren med både rettslig og administrativ prøving, til en ren rettslig prosess.

Etter departementets syn fremstår prosessen § 24 foreskriver som unødvendig tungvint og ressurskrevende. Departementet foreslår derfor at henvisningen i §

24 fjerde ledd fjerde punktum til § 18 første ledd og hele femte punktum strykes, slik at det kun foretas en rettslig prøving av disse sakene.

Vi ber om høringsinstansenes syn på forslaget.

18 Forbehold og erklæringer

18.1 Endringer i gjeldende forbehold til 1959-konvensjonen

Forbehold og erklæringer som er gitt til 1959-konvensjonen kan få virkning også for anvendelsen av Annen tilleggsprotokoll og 2000-konvensjonen. På denne bakgrunn har departementet gjennomgått eksisterende forbehold til 1959-konvensjonen, og departementet har følgende forslag til endringer:

Artikkel 7 – forkynnelse av dokumenter:

Norge har avgitt erklæring til 1959-konvensjonen artikkel 7 om at anmodninger om forkynning på annen måte enn ved frivillig overlevering, alltid kan avslås.

Departementet foreslår at forbeholdet endres slik at det korresponderer med de oversettelseskrav som gjelder etter forskrift 1969-09-12-5 om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge, jf. også Norges erklæring til Haag-konvensjonen om forkynning av 15. november 1965, som lyder slik:

“... requests for service will only be complied with when the document to be served is written in Norwegian, Danish or Swedish, or if the request is accompanied by a translation into one of these languages, unless the document is meant to be delivered only to an addressee who accepts it voluntarily. However, the Ministry of Justice may also in other cases permit the service of documents if it is convinced that the addressee understands the language used in the document”

Artikkel 11 – Midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med tanke på bevisopptak:

Forbeholdet som er tatt mot 1959-konvensjonen artikkel 11 foreslås opphevet, jf. pkt. 9.2.2.

18.2 Forbehold og erklæringer til 2000-konvensjonen

18.2.1 Forbehold

Det følger av artikkel 25 at det ikke kan tas andre forbehold til 2000-konvensjonen enn de som er uttrykkelig hjemlet i konvensjonens bestemmelser.

Følgende bestemmelser åpner for forbehold:

Artikkel 6 nr. 7 – Forbehold mot anvendelsen av artikkel 6 nr. 5 og/eller nr. 6 om direkte fremsendelse av anmodninger mellom hhv. politi- og tollmyndigheter og forvaltningsmyndigheter:

Departementet vil ikke foreslå at Norge benytter seg av denne reservasjonsadgangen.

Artikkel 9 nr. 6 – Forbehold om at midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med sikte på etterforskning er betinget av samtykke fra den som skal overføres:

Departementet foreslår som nevnt i pkt. 9.2.4 at Norge avgir erklæring om at overføring til Norge etter artikkel 9 forutsetter samtykke fra den som skal overføres.

Artikkel 10 nr. 9 – Forbehold mot anvendelsen av videokonferansebestemmelsen til avhør av siktede/tiltalte:

Departementet foreslår at det avgis erklæring om at Norge ikke vil etterkomme anmodninger om videoavhør av personer med status som siktet/tiltalt, jf. pkt. 10.3.

Artikkel 14 nr. 4 – Forbehold mot artikkel 14 om hemmelige undersøkelser i sin helhet:

Som det fremkommer av pkt. 15.2 foreslår departementet at det ikke tas forbehold etter denne bestemmelsen.

Artikkel 18 nr. 7 – Forbehold mot mellomlagring av avlyttet kommunikasjon:

Departementet foreslår at det tas forbehold etter denne bestemmelsen jf. pkt. 11.4.2.

18.2.2 Erklæringer

Artikkel 20 nr. 7 – Erklæring om behovet for varsel om avlytting

Departementet ber om høringsinstansenes vurdering av behovet for erklæring til artikkel 20 nr. 7 jf. pkt. 11.6.2.

Artikkel 24 – Erklæring om kompetente myndigheter:

Etter 2000-konvensjonen artikkel 24 skal statene avgi erklæring om hvilke myndigheter som i tillegg til de som allerede er angitt som kompetente etter 1959-konvensjonen, er kompetente med hensyn til anvendelsen av 2000-konvensjonen. Det er tidligere avgitt erklæring til 1959-konvensjonen om at det er domstolene, statsadvokatene og politimestrene som er rettshåndhevende myndigheter, jf. erklæring til 1959-konvensjonen artikkel 24. Departementet foreslår å videreføre ordningen og det er derfor ikke behov for noen ny erklæring om dette etter 2000-konvensjonen.

I tillegg til en generell erklæring om rettshåndhevende myndigheter skal det avgis erklæring om sentralmyndighet, samt erklæringer som eventuelt begrenser eller utvider kompetansen for særkilte typer anmodninger, jf. artikkel 24(1) bokstav a) til e).

Artikkel 24(1) bokstav a) og d):

Anmodninger til eller fra forvaltningsmyndigheter slik som regulert i artikkel 3(1) er ikke aktuelt for Norges del, og det vil derfor ikke bli avgitt erklæring etter disse bestemmelsene.

Artikkel 24(1) bokstav b):

Det vil bli avgitt erklæring etter artikkel 24(1) bokstav b) om at Justisdepartementet er sentralmyndighet etter artikkel 6(2)a og 6(8).

Artikkel 24(1) bokstav c):

Etter artikkel 6 nr. 5 er det anledning for politi- eller tollmyndighet til å sende og motta anmodninger om bistand etter artikkel 12 (kontrollerte overleveringer), 13 (felles etterforskningsgrupper) og 14 (hemmelig etterforskning). Dersom politi- eller tollmyndighet skal ha slik kompetanse etter konvensjonen, må det avgis erklæring om hvilke konkrete myndigheter dette gjelder, jf. artikkel 24(1) bokstav c). De myndigheter som er erklært som rettshåndhevende myndigheter, vil i alle tilfeller ha kompetanse til å fremme slike anmodninger.

Departementet ber om høringsinstansenes vurdering av hvorvidt det er behov for at politi- og tollmyndigheter (utover politimestrene) har slik kompetanse, og i så fall hvilke.

Artikkel 24(1) bokstav e):

Etter artikkel 24(1) bokstav e) kan det avgis erklæring om hvilke myndigheter som eventuelt i tillegg til de "rettshåndhevende myndigheter" er kompetente til å sende og motta anmodninger om avlytting av telekommunikasjon. Det vises til pkt. 11.3.

18.3 Forbehold og erklæringer til Annen tilleggsprotokoll

18.3.1 Forbehold

Artikkel 33 – forbehold mot artiklene 16 til 20:

Etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 33 kan det tas helt eller delvis forbehold mot følgende bestemmelser: artikkel 16 (postforkynning), artikkel 17 (observasjon over landegrensene), artikkel 18 (kontrollerte leveranser), artikkel 19 (hemmelige undersøkelser), artikkel 20 (felles etterforskningsgrupper). Som det fremkommer av pkt. 13.4, 14.2, 15.2 og 16.2 foreslår departementet at Norge opphever sine forbehold mot artiklene 17-20.

Departementet vil imidlertid foreslå at Norge reserverer seg mot anvendelsen av artikkel 16. Det vises til at bakgrunnen for at man i straffesaker har åpnet for postforkynning direkte fra utlandet i hovedsak er at dette har vært et element i det nære og tillitsbaserte samarbeidet på justisfeltet som Schengen-samarbeidet innebærer. Departementet vurderer det som mer betenkelig å åpne for postforkynning fra alle land som er tilsluttet Annen tilleggsprotokoll. Departementet bemerker samtidig at et forbehold mot denne bestemmelsen vil få den virkning at andre land kan påberope seg gjensidighet jf. artikkel 33 nr. 4, med andre ord at adgangen til postforkynning fra Norge til utlandet i medhold av Annen tilleggsprotokoll i utgangspunktet vil være avskåret.

Artikkel 4 nr. 8 – Forbehold om anvendelsen av nærmere angitte vilkår for å etterkomme anmodninger:

Etter artikkel 4 nr. 8 kan det stilles forskjellige vilkår for å etterkomme anmodninger som sendes direkte mellom rettshåndhevende myndigheter, herunder at det skal sendes kopi av anmodningen til sentralmyndigheten og at direkte fremsendelse kun aksepteres i hastetilfeller mv. Departementet vil ikke foreslå at Norge oppstiller slike vilkår.

Artikkel 4. nr. 9 – Forbehold om vilkår for å etterkomme anmodninger som er fremsendt elektronisk eller ved andre telekommunikasjonsmidler:

Som nevnt under pkt. 5.2 vil departementet foreslå at det stilles som vilkår for å etterkomme anmodninger som fremsendes per telefaks, e-post eller ved andre telekommunikasjonsmidler etter Annen tilleggsprotokoll, at anmodningen i tillegg sendes med ordinær post.

Artikkel 9 nr. 9 – Forbehold mot anvendelsen av videokonferansebestemmelsene til avhør av siktede/tiltalte:

Som nevnt ovenfor i pkt. 10.3 avga Norge allerede ved signeringen av Annen tilleggsprotokoll erklæring om at Norge ikke vil etterkomme anmodninger om videoavhør av personer med status som siktet/tiltalt. Departementet foreslår at erklæringen opprettholdes.

Artikkel 13 nr. 7 – Forbehold om samtykke for midlertidig overføring av frihetsberøvede personer med sikte på etterforskning:

Departementet foreslår som nevnt i pkt. 9.2.4 at Norge tar forbehold om at overføring til Norge etter artikkel 13 forutsetter samtykke fra den som skal overføres.

18.3.2 Erklæringer

Artikkel 4 nr. 6 – Erklæring om kompetent myndighet til å motta anmodninger om kopier av straffedommer mv.:

Departementet vil foreslå at det avgis erklæring om at Kriminalpolitisen og vedkommende politimester er rett adressat for anmodninger etter denne bestemmelsen.

Artikkel 6 – Erklæring om hvilke myndigheter som anses som rettshåndhevende myndigheter:

Departementet vil foreslå å opprettholde erklæringen avgitt til 1959-konvensjonen, jf. merknadene til 2000-konvensjonen artikkel 24 ovenfor i pkt. 18.2.2.

Artikkel 11 nr. 4 – Erklæring om ikke å være bundet av vilkår for bruk av opplysninger formidlet etter artikkel 11, uten forhåndsvarsel:

Departementet vil ikke foreslå at Norge avgir erklæring etter denne bestemmelsen.

Artikkel 26 nr. 5 – Erklæring om bruk av personopplysninger:

Artikkel 26 nr. 5 gir adgang for partene til å avgi erklæring om at personopplysninger som er oversendt til en annen part som ledd i gjennomføringen av en anmodning, ikke skal brukes til andre formål enn de er innhenter for uten at det innhentes samtykke på forhånd. Departementet ber om høringsinstansenes syn på om det bør avgis slik erklæring.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på forslagene til Norges forbehold og erklæringer.

19 Sammenstilling av forslag til lovendringer

19.1 Forslag til endringer i domstolloven

§ 46 foreslås endret slik:

Første ledd:

Retsanmodninger fra utenlandske domstoler eller andre utenlandske myndigheter skal bare etterkommes, naar de blir sendt gjennom vedkommende norske regjeringsdepartement, hvis ikke andet er bestemt av Kongen *eller følger av overenskomst med fremmed stat.*

Fjerde ledd annet punktum foreslås opphevet.

§ 48 første ledd siste punktum:

Anmodningen sendes gjennom vedkommende regjeringsdepartement, hvis ikke andet er bestemt av Kongen *eller følger av overenskomst med fremmed stat.*

§ 164 foreslås erstattet med følgende bestemmelser:

Kongen kan bestemme at det som skal forkynnes kan meddeles per telefaks eller ved andre kommunikasjonsmidler til den som skal utføre forkynnelsen, og fastsette nærmere regler for dette. Det kan også bestemmes at meddelelsen kan sendes via annen myndighet. Første og annet punktum gjelder også for dokumenter som meddeles fra utenlandsk myndighet og som skal forkynnes i Norge.

19.2 Forslag til endringer i utleveringsloven

Ny § 23a (kapittel V):

1. *En begjæring om rettslig bistand fra utenlandsk myndighet i forbindelse med straffesak i fremmed stat som er fremsatt overfor departementet eller i samsvar med overenskomst med vedkommende stat, skal så vidt mulig etterkommes.*
2. *Begjæringen skal avslås dersom gjennomføringen ville krenke Norges suverenitet, medføre fare for rikets sikkerhet eller stride mot rettsordenen eller andre vesentlige interesser.*
3. *Begjæringen kan også avslås dersom*
 - a) *den gjelder en handling som etter bestemmelsene i §§ 4 og 5 ikke kan begrunne utlevering*

- b) *den fullbyrdende myndighet har kjennskap til at det i Norge eller i en stat som er tilknyttet Schengensamarbeidet eller EU er avsagt dom eller foreligger annen avgjørelse som avskjærer videre straffeforfølgning for det forhold begjæringen gjelder*
 - c) *det foreligger tungtveiende grunner for at begjæringen ikke bør etterkommes*
4. *Tredje ledd bokstav a) gjelder ikke anmodning fra en stat som er tilsuttet Schengensamarbeidet eller EU*
 5. *Det er ikke til hinder for gjennomføringen av anmodningen at handlingen som anmodningen gjelder ikke er straffbar etter norsk rett. Dette gjelder likevel ikke anmodninger som involverer bruk av tvangsmidler, jf. § 24 tredje ledd.*

§ 24 foreslås endret slik:

Første ledd:

Til bruk for straffesak i fremmed stat kan det på begjæring bestemmes at tvangsmidler som nevnt i straffeprosessloven kapitler 15, 15 a, 15 b, 16, 16 a, 16 b og 17, skal kunne anvendes på samme måte som i saker om lovbrudd av tilsvarende art som forfølges her i riket. *Det kan også bestemmes at ting som kan beslaglegges eller inndras i medhold av straffeprosessloven kapittel 16 skal overføres til fremmed stat for det formål at tingen skal tilbakeleveres til rette eier. Tilsvarende kan det bestemmes at det skal gis avkall på ting som er midlertidig overlevert fremmed stat.*

Tredje ledd:

Begjæringen kan ikke etterkommes dersom den handling forfølgningen gjelder, eller en tilsvarende handling, ikke er straffbar etter norsk lov, eller dersom den etter bestemmelsene i §§ 4-6 ikke kan begrunne utlevering. Første punktum, andre alternativ gjelder ikke for stater tilsluttet Schengen-samarbeidet *eller EU*. Ved begjæring fra Danmark, Finland, Island eller Sverige gjelder første punktum første alternativ bare når den handlingen forfølgningen gjelder, er et politisk lovbrudd.

Fjerde ledd:

Departementet kan straks avslå begjæringen dersom den ikke fyller vilkårene i annet ledd, eller det klart framgår at den ikke vil bli etterkommet. Blir begjæringen ikke avslått etter denne bestemmelse, sendes saken til påtalemyndigheten. Når retten prøver om det er rettslig adgang til bruk av tvangsmidler, prøver den også om vilkårene etter denne paragraf er til stede. *Reglene i § 17 tredje ledd gjelder tilsvarende.*

Fjerde ledd femte punktum foreslås opphevet.

Ny § 24a kan lyde slik:

1. *Til bruk for straffesak i fremmed stat kan utenlandsk domstol eller annen myndighet som er kompetent etter vedkommende lands lovgivning, på begjæring, avhøre vitner og sakkyndige som befinner seg i Norge ved fjernavhør. Begjæringen fremsettes overfor departementet, med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat.*
2. *Fjernavhør etter denne bestemmelsen gjennomføres ved norsk domstol. Innkallelse av den som skal avgi forklaring skjer etter reglene i straffeprosessloven. For plikten til å møte som vitne eller sakkyndig gjelder straffeprosessloven §§ 108, 109 og 143 tredje ledd tilsvarende. Tredje punktum gjelder ikke for fjernavhør ved hjelp av telefon.*
3. *Avhøret kan gjennomføres i henhold til lovgivningen i den stat som har fremsatt begjæringen, så lenge en slik fremgangsmåte ikke er forbudt etter norsk rett. En dommer skal være tilstede under hele avhøret og føre kontroll med utspørringen.*
4. *For vitnet og den sakkyndiges adgang og plikt til å forklare seg mv. gjelder bestemmelsene i straffeprosessloven kapittel 10 og 11 tilsvarende så langt de passer. Den som avhøres kan også nekte å avgi forklaring i den utstrekning dette følger av den anmodende stats lovgivning. Fjernavhør ved hjelp av telefon kan bare skje dersom vitnet eller den sakkyndige samtykker.*
5. *For straffansvar for falsk forklaring gjelder straffeloven §§ 163 til 167 tilsvarende.*
6. *Kongen kan gi forskrifter om fjernavhør etter denne bestemmelsen, herunder regler om blant annet føring av referat, bruk av tolk og dommerens kontroll med avhøret mv.*

§ 25 foreslås endret slik:

1. *Til bruk for straffesak her i landet eller i fremmed stat kan det bestemmes at en person som her i landet er frihetsberøvet på grunn av straffbar handling, skal midlertidig overføres til en fremmed stat for å avhøres som vitne eller fremstilles til konfrontasjon. Overføring som nevnt i første punktum, kan også skje med vedkommendes samtykke for å bistå ved andre etterforskningsskritt eller i forbindelse med fornyet prøving av dom.*
2. *Begjæring om overføring etter nr. 1 fremsendes via departementet med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat. Begjæringen skal inneholde opplysninger om arten av den straffbare handling.*
3. *Begjæring om midlertidig overføring til bruk for straffesak i fremmed stat skal ikke etterkommes dersom den handling forfølgningen gjelder eller en tilsvarende handling, ikke er straffbar etter norsk lov, eller dersom den etter bestemmelsene i §§ 4-6 ikke kan begrunne utlevering. Overføring til fremmed stat skal ikke skje dersom vedkommendes nærvær er nødvendig her i riket av hensyn til en straffesak, eller dersom andre sterke grunner*

taler mot overføring. Det skal særlig tas hensyn til om overføringen er egnet til å forlenge den tid personen ville være berøvet friheten. *Første punktum gjelder ikke for begjæringer fra Danmark, Finland, Island eller Sverige.*

4. Dersom vedkommende ikke samtykker i overføring etter nr. 1 første punktum, avgjør retten ved kjennelse om det er lovlig adgang til overføring. Er vedkommende under strafforfølgning her i riket, hører saken inn under den domstol som behandler straffesaken. *Reglene i § 17 tredje ledd gjelder tilsvarende. Dersom vedkommende skriftlig samtykker til midlertidig overføring, avgjør den stedlige statsadvokat om overføring skal skje.* Før det treffes avgjørelse om overføring til utlandet, skal det innhentes uttalelse fra fengsels- eller anstaltsmyndigheten såfremt vedkommende soner straff eller er anbrakt i anstalt.
5. Overføring kan bare skje på vilkår av at vedkommende person sendes tilbake så snart som mulig, eventuelt innen nærmere fastsatt frist, og at han under oppholdet i den fremmede stat ikke blir satt under rettsforfølgning, straffet eller utlevert for handling han har begått før overføringen.

Ny § 25a kan lyde slik:

1. *En person som i utlandet er berøvet friheten på grunn av straffbar handling kan overføres midlertidig til Norge for å avhøres som vitne eller bistå ved andre etterforskningskritt. Det samme gjelder ved fornyet prøving av dom.*
2. *Begjæring om overføring etter nr. 1 fremsendes via departementet med mindre annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat. Den stedlige statsadvokat avgjør om overføring til Norge skal skje.*
3. *Personen som overføres skal holdes i fengslig forvaring, med mindre vedkommende utenlandske myndighet anmoder om at fengslingen skal opphøre. Det er et vilkår for fengsling at det godtgjøres å foreligge beslutning om bruk av fengslig forvaring i samsvar med vedkommende stats lovgivning.*
4. *Personen som er overført skal under oppholdet her i riket ikke bli satt under rettsforfølgning, straffet eller utlevert for handling han har begått før overføringen. Vedkommende skal tilbakeføres til den fremmede stat så snart som mulig eller innen en nærmere fastsatt frist.*

En ny bestemmelse om påtalemyndighetens kompetanse til å fremme rettsanmodninger kan lyde slik:

Påtalemyndigheten kan beslutte å fremme anmodning til utenlandsk myndighet om bistand til bevisopptak. Slik anmodning sendes via Justisdepartementet, hvis ikke annet er bestemt ved overenskomst med fremmed stat.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om rettsanmodninger etter denne bestemmelsen.

19.3 Forslag til endringer straffeprosessloven

§216 a foreslås endret ved at det i fjerde ledd tilføyes et nytt tredje og fjerde punktum, samt ved at det i bestemmelsen tilføyes et nytt femte ledd, slik:

Fjerde ledd:

Tillatelsen kan gis uten hensyn til hvem som eier eller tilbyr det nett eller den tjeneste som brukes ved samtalen eller kommunikasjonen. Politiet kan pålegge eier eller tilbyder av nett eller tjeneste å yte den bistand som er nødvendig ved gjennomføringen av avlyttingen. *Dersom kommunikasjonsavlytting er besluttet som ledd i rettslig bistand til fremmed stat, jf. utleveringsloven § 24, kan politiet pålegge eier eller tilbyder av nett eller tjeneste å bistå slik at kontrollen kan skje ved umiddelbar overføring til den fremmede staten. Tredje punktum gjelder likevel bare i den utstrekning slik bistand er nødvendig for å oppfylle forpliktelser i henhold til overenskomst med fremmed stat som Norge er part i.*

Femte ledd:

Påtalemyndigheten kan i den utstrekning det er nødvendig for å oppfylle forpliktelser i henhold til overenskomst som Norge er part i, treffe beslutning om at det skal gis teknisk bistand til gjennomføring av beslutning fra kompetent rettslig myndighet i fremmed stat om kommunikasjonsavlytting, som skal foretas som ledd i etterforskning av en straffesak i denne stat. Dette gjelder bare dersom kontrollen retter seg mot personer som ikke oppholder seg i Norge og kontrollen kan skje ved umiddelbar overføring. Tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende. Utfyllende vilkår for å etterkomme anmodning fra fremmed stat om teknisk bistand til kommunikasjonskontroll etter denne bestemmelse og krav til beslutningens innhold fastslås av Kongen.

§ 216 b foreslås endret ved at det tilføyes et nytt fjerde ledd:

§ 216 a fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende ved anmodning fra fremmed stat om rettslig hjelp til kommunikasjonskontroll som nevnt i annet ledd bokstav a.

19.4 Forslag til endringer i politiloven

§ 20a foreslås endret slik:

§ 20a *Internasjonalt samarbeid*

Utenlandsk tjenestemann kan delta i felles etterforskningsgrupper, felles politioperasjoner, eller på annen måte utføre tjenestehandlinger i Norge i den grad

det følger av overenskomst med fremmed stat. Tilsvarende gjelder for adgangen til å fortsette observasjon og forfølgelse på norsk territorium.

Det kan gis politimyndighet til utenlandsk tjenestemann som nevnt i første ledd.

Utenlandsk tjenestemann som nevnt i første ledd er å anse som offentlig tjenestemann i forhold til straffelovens bestemmelser.

Kongen kan gi nærmere regler om vilkår for og gjennomføringen av internasjonalt samarbeid som nevnt i første ledd, herunder særlig om vilkårene for adgangen til å fortsette observasjon og forfølgelse som nevnt i første ledd annet punktum.

20 Forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker

20.1 Innledning

Som nevnt ønsker departementet å gi nærmere regler om rettsanmodninger i en egen forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker. En del av de forskriftsbestemmelsene som foreslås gjennomfører Norges forpliktelser etter 2000-konvensjonen, 2001-protokollen og Annen tilleggsprotokoll, mens andre har mer karakter av utfyllende og presiserende regler på området.

Departementet vil i det videre arbeidet med oppfølgingen av høringsbrevet vurdere om enkelte av de bestemmelser som er foreslått inntatt i forskriften i stedet eller i tillegg bør reguleres i loven. Vi ber om høringsinstansenes syn på dette spørsmålet.

Det er som tidligere nevnt ikke gitt forskrifter om gjensidig hjelp i straffesaker utover de som er regulert i påtaleinstruksens kapittel 6. Påtaleinstruksens regler gjelder kun for påtalemyndigheten. Den nye forskriften vil gjelde både for påtalemyndigheten og domstolene. Forslaget til forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker legger opp til at bestemmelsene om rettsanmodninger i påtaleinstruksens flyttes ut av denne og inn i den nye forskriften.

Det er ikke intensjonen å lage en uttømmende forskrift. Forskriften må sees i sammenheng lovgivningen og Norges folkerettslige forpliktelser på området. Det foreligger en rekke avtaler med internasjonale forpliktelser om gjensidig hjelp i straffesaker, jf. pkt. 3.2. Forskriften ville bli svært omstendelig og lite oversiktelig dersom man skulle forsøke å ta høyde for alle de ulike rettslige situasjoner som følger av internasjonale avtaler på området. Det foreslås derfor at det i enkelte av bestemmelsene henvises til det som er bestemt i overenskomst med fremmed stat. Det forutsettes at aktørene setter seg inn i Norges folkerettslige avtaler som regulerer den enkelte situasjon. De fleste av avtalene er omtalt og/eller inntatt i Justisdepartementets rundskriv G-19/2001. Rundskrivet vil bli oppdatert i forbindelse med at instrumentene som omhandles i dette høringsnotatet blir gjeldende for Norge.

Anvendelsesområde mv.: Anvendelsesområdet for forskriften foreslås regulert i § 1, hvor det blant annet foreslås presisert at saker om overføring av straffeforfølgning og utlevering/overlevering av lovbrytere ikke omfattes av forskriften.

Rettsåndhevende myndigheter: Som nevnt i pkt. 18 foreslår departementet at Norges erklæring til 1959-konvensjonen artikkel 24 om at det er domstolene, statsadvokatene og politimestrene som i Norge anses som "rettshåndhevende myndigheter" etter konvensjonen opprettholdes. Departementet foreslår at det også i forskriften inntas en egen bestemmelse som klargjør dette, jf. forslaget til § 2. De myndigheter som den enkelte stat har definert som rettshåndhevende myndigheter vil ha adgang til å sende rettsanmodninger direkte i den utstrekning dette er bestemt.

Kompetanseforhold: Norges erklæring om hvilke myndigheter som anses som rettshåndhevende myndigheter etter konvensjonen regulerer ikke spørsmålene om hvilken norsk myndighet som er *kompetent etter norsk rett* i det enkelte tilfellet til å beslutte å etterkomme eller utstede rettsanmodninger. Disse spørsmål henger imidlertid selvsagt nært sammen idet det er naturlig at anmodninger sendes direkte til eller fra den myndighet som også har den nødvendige kompetanse.

Det er et spørsmål på hvilket nivå i påtalemyndigheten avgjørelser om å utstede og etterkomme rettsanmodninger skal treffes. I dag finnes kun spredt regulering av dette spørsmålet. Det er i de fleste tilfellene statsadvokatene som er kompetent til å utstede og fremme rettsanmodninger om bevisopptak, jf. rundskriv G-19/2001 s. 17. Men også politiet utsteder rettsanmodninger til utlandet, for eksempel anmodninger om forkynning av dokumenter, anmodninger om opplysninger fra utenlandske rettslige registre og rettsanmodninger innen Norden. Politiet har også en viss adgang til å etterkomme anmodninger fra utlandet, jf. for eksempel påtaleinstruksen § 6-4 tredje ledd.

Dersom kompetansespørsmålet skal reguleres nærmere vil departementet foreslå at det inntas bestemmelser om dette i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker, jf. utkastet til forskrift §§ 7 og 11, se nærmere nedenfor pkt. 20.6. Departementet foreslår i utkastet at kompetansen i utgangspunktet legges til statsadvokaten, jf. retningslinjene i G-19/2001. Dette vil også gjøre det relativt enkelt for utenlandske myndigheter å komme i kontakt med rett myndighet, samt kunne bidra til at behandlingen av rettsanmodninger får den nødvendige prioritet. Departementet ser imidlertid at det kan reises spørsmål ved om det er nødvendig at statsadvokaten behandler rettsanmodninger, tatt i betraktning at dette er saker som gjennomgående ikke reiser vanskelige spørsmål.

Uansett bør politimesteren i mange tilfeller ha kompetanse til å utstede og etterkomme anmodninger, for eksempel om bevisopptak fra de nordiske land, samt anmodninger om forkynning av dokumenter og registeropplysninger. Når departementet foreslår å legge kompetansen til politimesteren og ikke politiet, skyldes det et ønske om samsvar mellom den interne kompetanse og hva som etter Norges erklæring er "rettshåndhevende myndigheter".

Departementet ber om høringsinstansenes innspill på hvorvidt det er behov for regulering av den interne kompetansefordelingen i påtalemyndigheten når det gjelder behandlingen av rettsanmodninger, samt på hvilke nivå i påtalemyndigheten beslutningsmyndigheten skal legges. Vi ber samtidig om en vurdering av hvorledes eventuelle kompetanseregler i forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker best kan harmoniseres med kompetansereglene i påtaleinstruksen, jf. særlig § 6-4 tredje ledd.

20.2 Rettsanmodninger fra utlandet til Norge

Oversendelse mv.: Departementet foreslår å regulere oversendelse og retur av rettsanmodninger fra utlandet i forskriften § 3. Det presiseres at rettsanmodninger fra utenlandske myndigheter kan etterkommes etter direkte fremsendelse til norske rettshåndhevende myndigheter i den utstrekning det er hjemlet i overenskomst med vedkommende stat. De mest sentrale bestemmelsene som hjemler direkte oversendelse tas inn i forskriften. Oppramsingen er ikke uttømmende og bestemmelsen tar derfor også høyde for eventuelle nye overenskomster på området.

Dersom det ikke foreligger noen overenskomst om direkte oversendelse skal anmodningen bare etterkommes når den er fremsendt via Justisdepartementet. Rettsanmodningen returneres samme vei som den er fremsendt, med mindre noe annet er bestemt.

Det foreslås også enkelte bestemmelser om hvordan den myndighet som mottar anmodningen skal forholde seg ved feilsending mv.

Elektronisk fremsendelse: Videre foreslås i § 4 en bestemmelse om at rettsanmodninger kan etterkommes etter elektronisk fremsendelse fra utlandet, i den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat. Den myndighet som mottar anmodningen til behandling skal foreta rimelige undersøkelser for å sikre at dokumentene er fremsendt av kompetent myndighet i den anmodende stat, samt at det mottatte dokumentet tilsvarende det fremsendte dokumentet. Dersom det anses å være nødvendig kan den myndighet som har saken til behandling be Justisdepartementet om bistand til å få bekreftet anmodningens ekthet. Det foreslås også en henvisning til forskrift 1969-09-12 nr. 05 om forkynning av utenlandske dokumenter i Norge, som etter de endringer som foreslås i høringsnotatet i visse tilfeller åpner for forkynning av dokumenter som

er oversendt norske myndigheter per telefaks eller ved andre elektroniske kommunikasjonsmidler. Det vises i denne sammenheng til pkt. 5.

Frister mv.: Departementet foreslår at det i forskriften § 5 presiseres at rettsanmodninger fra utenlandsk myndighet skal behandles så raskt som mulig, samt at dersom det fra utenlandsk myndighet er angitt en tidsfrist og det antas at anmodningen ikke vil kunne gjennomføres innen fristen, skal den anmodende myndighet underrettes om når anmodningen kan forventes gjennomført og om årsaken til at den ikke vil kunne utføres innen fristen.

Ufullstendige anmodninger: Det foreslås også en bestemmelse i § 6 om hvordan norske myndigheter skal forholde seg til ufullstendige anmodninger mv.

Kompetanse til å etterkomme rettsanmodninger mv: I § 7 foreslås regler om kompetanse til å treffe beslutning om å etterkomme rettsanmodninger fra utlandet. Om bakgrunnen for forslaget vises det til det som er sagt ovenfor i pkt. 20.1.

I annet ledd foreslås en bestemmelse om at dersom påtalemyndigheten finner at anmodningen helt eller delvis ikke kan etterkommes skal anmodende myndighet underrettes om dette så raskt som mulig, med en begrunnelse for avslaget.

Gjennomføringen av rettsanmodninger: I § 8 foreslås en bestemmelse om gjennomføringen av rettsanmodninger. Utgangspunktet er at anmodningen gjennomføres i samsvar med reglene i domstollosen § 46 tredje ledd. Etter denne bestemmelsen skal rettsanmodninger utføres i samsvar med norsk lov, men en eventuell begjæring om særskilt fremgangsmåte skal etterkommes dersom den ikke er forbudt etter norsk rett.

Det følger av Annen tilleggsprotokoll artikkel 2, som supplerer artikkel 4 i 1959-konvensjonen, at anmodninger om *tilstedeværelse av offentlige tjenestemenn* og interesserte privatpersoner som nevnt i 1959-konvensjonen artikkel 4 ikke bør avslås dersom tilstedeværelsen av slike personer vil bidra til at gjennomføringen av anmodningen om bistand bedre ivaretar den anmodende stats behov, slik at man unngår behovet for supplerende rettsanmodninger. Departementet foreslår en bestemmelse om at i den grad domstollosen § 46 ikke er til hinder for det skal den myndighet som har saken til behandling, på begjæring, gi utenlandsk myndighet anledning til å være tilstede under gjennomføringen av anmodningen samt adgang til å stille spørsmål. For anmodninger om kun gjelder *politiavhør* foreslås en henvisning til påtaleinstruksen § 6-4.

20.3 Rettsanmodninger fra Norge til utlandet

Oversendelse til utlandet: Departementet foreslår å regulere oversendelse av rettsanmodninger til utlandet i forskriften § 9. Etter samme system som for oversendelse av anmodninger fra utlandet presiserer forslaget at rettsanmodninger skal oversendes direkte til vedkommende myndighet i utlandet i den grad dette er hjemlet i 1959-konvensjonen artikkel 15, Annen tilleggsprotokoll artikkel 4, 2000-konvensjonen artikkel 6 eller Nordisk overenskomst 26. april 1974 artikkel 1.

Det samme gjelder dersom det for øvrig er hjemlet i overenskomst med vedkommende stat. I mangel av slik overenskomst eller dersom særlige grunner taler for det oversendes anmodningen via Justisdepartementet.

Elektronisk fremsendelse: I § 10 foreslås en bestemmelse om elektronisk fremsendelse av rettsanmodninger mv. Norske myndigheter bør kunne benytte seg av de muligheter som 2000-konvensjonen og Annen tilleggsprotokoll åpner for med hensyn til elektronisk fremsendelse av rettsanmodninger. Departementet foreslår derfor en bestemmelse om at i den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat kan rettsanmodninger fremsendes ved bruk av telefaks, e-post eller andre elektroniske kommunikasjonsmidler.

Det foreslås også presisert at den myndighet som har utferdiget anmodningen på begjæring fra anmodende myndighet må kunne legge frem en utskrift eller original av rettsanmodningen. Dette stilles det blant annet krav om etter Annen tilleggsprotokoll artikkel 4 nr. 9.

Kompetanse til å utferdige rettsanmodninger: Nærmere regler om kompetanse til å utferdige rettsanmodninger foreslås gitt i forskriften § 11. For domstolenes del foreslås kun en henvisning til domstolovens regler. Det presiseres således at beslutning om å fremme anmodning om bevisopptak i utlandet kan treffes av retten etter reglene i domstoloven §§ 47 flg. Når det gjelder forslaget til intern kompetansefordeling i påtalemyndigheten vises det som er sagt ovenfor i pkt. 20.1.

Utforming av rettsanmodninger: Departementet foreslår at det gis regler om utforming av rettsanmodninger i § 12, herunder hvilke opplysninger som skal med i anmodningen, vedlegg, krav til oversettelse mv.

Bevisopptak ved norsk utenriksstasjon: Påtaleinstruksen § 6-1 om avhør og bevisopptak ved norsk utenriksstasjon foreslås flyttet fra påtaleinstruksen og inn i den nye forskriften om gjensidig hjelp i straffesaker § 13. Departementet foreslår ingen endringer i ordlyden.

20.4 Avhør ved video- og telefonkonferanse

Departementet vil foreslå enkelte bestemmelser som gjennomfører og presiserer regelverket når det gjelder anmodninger om fjernavhør fra utlandet. Når det gjelder bakgrunnen for forslagene vises det til gjennomgangen ovenfor i pkt. 10.

Departementet vil i tillegg foreslå en bestemmelse som regulerer anmodninger om fjernavhør fra norske myndigheter. Det foreslås at det i forskriften bestemmes at slike anmodninger, i tillegg til opplysningene nevnt i § 12, skal angi hvorfor det ikke er ønskelig eller mulig for den som skal avhøres å møte personlig, samt navnet på den rettshåndhevende myndighet og navnet til de personer som skal foreta avhøret, jf. kravene i 2000-konvensjonen artikkel 10 nr. 3 og Annen tilleggsprotokoll artikkel 9 nr. 3.

20.5 Kommunikasjonskontroll, informasjon om bankkonti mv.

Departementet vil foreslå enkelte forskriftsbestemmelser som gjennomfører og presiserer regelverket når det gjelder anmodninger om kommunikasjonskontroll og informasjon om bankkonti mv, jf. §§ 20 til 24. Når det gjelder bakgrunnen for forslagene vises det til gjennomgangen ovenfor i pkt. 11 og 12.

20.6 Forslag til forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker

Forslag til forskrift om gjensidig hjelp i straffesaker gitt i medhold av domstoloven §§ 46, 48, 190, straffeprosessloven § 62, samt utleveringsloven § 28:

I Generelle bestemmelser

§ 1 Anvendelsesområde mv.

Denne forskriften gir utfyllende regler om norske myndigheters behandling av saker om gjensidig hjelp i straffesaker. Med gjensidig hjelp i straffesaker menes anmodninger fra utlandet til Norge eller fra Norge til utlandet om rettslig bistand i form av forkynning av dokumenter, bevisopptak mv.

Saker om overføring av straffeforfølgning og utlevering eller overlevering av lovbrøyttere omfattes ikke av forskriften.

§ 2 Rettshåndhevende myndigheter

Med norske rettshåndhevende myndigheter forstås i denne forskriften domstolene, statsadvokatene og politimestrene.

II Rettsanmodninger fra utlandet til Norge

§ 3 Oversendelse mv.

Rettsanmodninger i straffesaker kan etterkommes etter direkte fremsendelse til norske rettshåndhevende myndigheter i den grad det er adgang til dette etter overenskomst med vedkommende stat, herunder i den utstrekning det følger av:

- a) Den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker 20. april 1959 artikkel 15,
- b) Annen tilleggsprotokoll til Den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker artikkel 4,
- c) Konvensjon av 29. mai 2000 om gjensidig hjelp i straffesaker mellom Den europeiske unions medlemsstater artikkel 6 eller
- d) Nordisk overenskomst 26. april 1974 artikkel 1

I andre tilfeller skal anmodninger bare etterkommes når de er fremsendt via Justisdepartementet.

Dersom en domstol eller påtalemyndighet mottar en anmodning direkte som skulle vært sent via Justisdepartementet eller ikke er rett myndighet for å utføre anmodningen, skal anmodningen så snart som mulig oversendes Justisdepartementet eller vedkommende rette myndighet. Det bør samtidig sendes underretning til anmodende myndighet om at saken er oversendt annen myndighet.

Rettsanmodningen returneres samme vei som den er fremsendt, med mindre noe annet er bestemt.

§ 4 Elektronisk fremsendelse

I den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat kan rettsanmodninger etterkommes etter fremsendelse fra utenlandsk myndighet ved bruk av telefaks, e-post eller andre elektroniske kommunikasjonsmidler. Rettsanmodninger fra land som ikke deltar i Schengen-samarbeidet eller er medlem av EU, skal bekreftes ved at anmodningen også sendes med ordinær post.

Den myndighet som mottar anmodningen til behandling foretar rimelige undersøkelser for å sikre at dokumentene er fremsendt av kompetent myndighet i den anmodende stat, samt at det mottatte dokumentet tilsvarer det fremsendte dokumentet. Dersom det er nødvendig kan den myndighet som har saken til behandling be Justisdepartementet om bistand til å få bekreftet anmodningens ekthet.

For anmodninger om forkynning av dokumenter gjelder forskrift 1969-09-12 nr. 05 om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge.

§ 5 Frister mv.

Rettsanmodninger fra utenlandsk myndighet skal behandles så raskt som mulig.

Er det fra utenlandsk myndighet angitt en tidsfrist, og det antas at anmodningen ikke vil kunne gjennomføres innen fristen, skal den myndighet som har saken til behandling snarest underrette den anmodende myndighet om

når anmodningen kan forventes gjennomført og om årsaken til at den ikke vil kunne utføres innen fristen.

§ 6 Ufullstendige anmodninger mv.

Dersom en rettsanmodning fra utenlandsk myndighet er ufullstendig eller det er behov for ytterligere informasjon for å kunne gjennomføre anmodningen, skal den myndighet som har saken til behandling underrette anmodende myndighet om dette og gi vedkommende myndighet anledning til å rette eller supplere anmodningen.

Dersom anmodningen kun kan etterkommes delvis eller på spesielle vilkår, skal den anmodende myndighet underrettes om årsaken til dette, samt gis anledning til å uttale seg eller endre eller supplere anmodningen.

§ 7 Kompetanse til å etterkomme rettsanmodning fra utlandet mv.

Beslutning om å etterkomme en rettsanmodning fra utlandet treffes av statsadvokaten, med mindre noe annet er bestemt. Beslutning om å etterkomme rettsanmodning fra et annet nordisk land, samt anmodning om forkynning av dokumenter eller utskrift av registeropplysninger kan treffes av politimesteren.

Dersom påtalemyndigheten finner at anmodningen helt eller delvis ikke kan etterkommes skal anmodende myndighet underrettes om dette så raskt som mulig, med en begrunnelse for avslaget.

§ 8 Gjennomføringen av rettsanmodninger

Anmodningen gjennomføres i samsvar med reglene i domstolloven § 46 tredje ledd, med mindre noe annet er bestemt.

I den grad domstolloven § 46 ikke er til hinder for det skal den myndighet som har saken til behandling, på begjæring, gi utenlandsk myndighet anledning til å være tilstede under gjennomføringen av anmodningen samt adgang til å stille spørsmål. Ved anmodning om politiavhør gjelder påtaleinstruksen § 6-4.

III Rettsanmodninger fra Norge til utlandet

§ 9 Oversendelse

Rettsanmodninger skal oversendes direkte til rette myndighet i utlandet i den grad det er adgang til dette etter overenskomst med vedkommende stat, herunder i den utstrekning det følger av:

- a) Den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker 20. april 1959 artikkel 15,
- b) Annen tilleggsprotokoll til Den europeiske konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker artikkel 4,
- c) Konvensjon av 29. mai 2000 om gjensidig hjelp i straffesaker mellom Den europeiske unions medlemsstater artikkel 6 eller
- d) Nordisk overenskomst 26. april 1974 artikkel 1

Hastesaker som etter bestemmelsene nevnt i bokstavene a) til c) kan fremsendes via Interpol, sendes via Kriminalpolitisen.

I mangel av overenskomst med fremmed stat eller dersom særlige grunner taler for det oversendes anmodningen via Justisdepartementet.

§ 10 Elektronisk fremsendelse mv.

I den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat kan rettsanmodninger fremsendes ved bruk av telefaks, e-post eller andre elektroniske kommunikasjonsmidler.

Den myndighet som har utferdiget anmodningen må på begjæring fra anmodende myndighet kunne legge frem en utskrift eller original av rettsanmodningen.

§ 11 Kompetanse til å utferdige rettsanmodninger mv.

Beslutning om å fremme anmodning om bevisopptak i utlandet treffes av retten etter reglene i domstoloven §§ 47 flg.

Rettsanmodninger til fremmed stat som fremmes av påtalemyndigheten, utferdiges av statsadvokaten. Rettsanmodninger til andre nordiske land kan utferdiges av politimesteren. Det samme gjelder rettsanmodninger som kun gjelder forkynning av dokumenter eller anmodning om utskrift av registeropplysninger.

§ 12 Utforming av rettsanmodninger mv.

En rettsanmodning til fremmed stat skal inneholde:

- a) opplysning om hvilken myndighet som fremsetter anmodningen
- b) konkretisering av den bistand som ønskes
- c) en henvisning til eventuelle konvensjoner eller avtaler som regulerer forholdet og hvilke bestemmelser som eventuelt forplikter mottaker til å gjennomføre anmodningen
- d) personalia, statsborgerskap og adresse på den person som straffesaken i Norge gjelder

Rettsanmodninger om bevisopptak skal i tillegg inneholde:

- e) angivelse av det straffbare forholdet og grunnlaget for dette
- f) bakgrunnen for anmodningen
- g) angivelse av kontaktperson i Norge, med kontaktopplysninger

For anmodninger som involverer bruk av tvangsmidler skal det også, i den grad dette kreves av den anmodende stat, vedlegges beslutning truffet av kompetent norsk myndighet om bruk av tilsvarende tvangsmiddel.

Saksdokumenter vedlegges kun dersom det er av betydning for sakens opplysning. Det bør i anmodningen ikke henvises til andre dokumenter enn de som vedlegges.

Dersom det er ønskelig at representanter fra norske myndigheter og eventuelt forsvarer skal være tilstede under gjennomføringen av rettsanmodningen i den fremmede stat, må det anmodes særskilt om dette.

Rettsanmodningen med eventuelle vedlegg må være utferdiget på eller oversatt til det offisielle språk i den anmodede stat, med mindre annet fremgår av overenskomst med fremmed stat. Rettsanmodninger til de andre nordiske land kan fremmes på norsk, dansk eller svensk.

For øvrig iakttas krav til utforming av rettsanmodninger som følger av eller er gitt i medhold av overenskomst med fremmed stat.

§ 13 Avhør og bevisopptak ved norsk utenriksstasjon

Begjæring fra påtalemyndigheten om avhør i utlandet ved norsk utenriksstasjon, jf. straffeprosessloven § 231, kan sendes direkte til vedkommende utenriksstasjon.

Til bruk for avhøret bør det utarbeides en kortfattet fremstilling av saken. Det må opplyses hvilke personer som ønskes avhørt og hva de ønskes avhørt om. Dersom det i saksfremstillingen henvises til andre saksdokumenter, skal kopi av disse legges ved.

I sak om forbrytelse eller forseelse i sjøfartsforhold eller om straffbar handling foretatt om bord på norsk skip bør det som regel anmodes om at forklaringen om mulig avgis som bevisopptak for konsulrett, jf. straffeprosessloven § 238. Begjæring om dette kan sendes direkte til vedkommende utenriksstasjon. Sjøfartsdirektoratet skal orienteres om begjæringen.

IV Avhør ved video- eller telefonkonferanse (fjernavhør)

§ 14 Avgjørelse av om rettsanmodningen skal etterkommes mv.

Beslutning om å etterkomme en rettsanmodning fra utlandet om fjernavhør treffes av tingretten. § 7 annet ledd gjelder tilsvarende.

Anmodningen kan avslås dersom domstolen ikke besitter det nødvendige tekniske utstyr for å gjennomføre fjernavhøret. Før avslag blir gitt skal slikt teknisk utstyr søkes fremskaffet. Anmodningen kan ikke avslås etter første punktum dersom anmodende myndighet stiller nødvendig teknisk utstyr til rådighet.

§ 15 Innkallelse til fjernavhør

Tingretten innkaller selv den person som skal avgi forklaring etter reglene i straffeprosessloven. Ved innkallelse til fjernavhør ved hjelp av telefon skal det opplyses om at avhøret er betinget av samtykke fra den som skal avhøres. Det bør settes en frist for tilbakemelding på om vedkommende er villig til å forklare seg.

§ 16 Dommerens kontroll med avhøret, veiledningsplikt, referat mv.

Dommeren som er til stede under avhøret skal sørge for å kontrollere identiteten til den som skal avhøres og eventuelle andre faktiske forhold det

særskilt anmodes om at blir kontrollert. Dommeren skal videre sørge for at straffeprosesslovens §§ 117–127 blir overholdt.

Reglene om rettsbøker i straffeprosessloven kapittel 4 gjelder ikke. Det skal i stedet føres referat fra avhøret som skal inneholde opplysning om

- a) tid og sted for avhøret
- b) den avhørte persons identitet
- c) identiteten til alle de øvrige personer som har deltatt i avhøret i Norge og den egenskap de har deltatt i
- d) eventuelle avgitte forsikringer eller tilsvarende
- e) de tekniske omstendigheter avhøret fant sted under
- f) eventuelle andre opplysninger som det særskilt anmodes at skal nedtegnes

Det føres ikke referat av de forklaringer som avgis med mindre den anmodende myndighet begjærer dette eller andre særlige grunner gjør det ønskelig. Utskrift av referatet oversendes anmodende myndighet så snart som mulig etter at avhøret er gjennomført.

§ 17 Tolk

For bruk av tolk gjelder domstolloven § 135 tilsvarende. Dommeren kan la seg bistå av tolk i den utstrekning det er nødvendig for å utføre kontroll med avhøret.

§ 18 Refusjon av kostnader

Retten skal føre en oppgave over kostnader knyttet til avhøret. Kostnadene kan kreves refundert av den anmodende myndighet i den utstrekning som er bestemt i overenskomst med fremmed stat.

§ 19 Anmodning til utlandet om fjernavhør

I anmodinger om fjernavhør fra norske myndigheter skal det, i tillegg til opplysningene nevnt i § 12, angis hvorfor det ikke er ønskelig eller mulig for den som skal avhøres å møte personlig. Navnet på den rettshåndhevende myndighet og navnet til de personer som skal foreta avhøret, skal også oppgis.

V Avlytting av telekommunikasjon

§ 20 Anmodning om kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg i Norge

Rettslig hjelp til kommunikasjonskontroll skal i den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat skje ved umiddelbar overføring. Ved kommunikasjonsavlytting innebærer umiddelbar overføring at den anmodende stat selv lytter til og eventuelt spiller av kommunikasjonen. Ved uttak av trafikkdata innebærer umiddelbar overføring at opplysningene overføres direkte til den anmodende stat.

Dersom umiddelbar overføring ikke er mulig og dette ikke skyldes forhold hos den anmodende stat, skal avlyttingen skje gjennom opptak og påfølgende overføring av meddelelsen.

Anmodning som nevnt i første ledd skal inneholde følgende:

- a) opplysning om hvilke myndighet som fremsetter anmodningen,
- b) bekreftelse på at det foreligger en lovmessig beslutning om kommunikasjonskontroll i forbindelse med etterforskningen av en straffesak,
- c) opplysninger som gjør det mulig å identifisere den som skal kontrolleres,
- d) angivelse av den straffbare handling som er under etterforskning,
- e) den ønskede varigheten av kommunikasjonskontrollen,
- f) om mulig, tekniske data, især det relevante nummeret for tilslutning til nettet, og
- g) en kortfattet redegjørelse for sakens omstendigheter.

Den som behandler anmodningen kan be den anmodende stat om utfyllende opplysninger dersom det er nødvendig for å avgjøre om den ville ha truffet det ønskede tiltaket i en tilsvarende sak etter norsk rett.

Når retten prøver om det er rettslig adgang til å gi rettslig hjelp til kommunikasjonskontroll, prøver den også om vilkårene etter denne bestemmelsen er oppfylt.

§ 21 Anmodning og beslutning om teknisk bistand til kommunikasjonskontroll av personer som befinner seg i den anmodende stat eller tredjestat

Teknisk bistand til fremmed stat etter straffeprosessloven §§ 216 a femte ledd og 216 b fjerde ledd kan gis dersom den anmodende stat ikke kan avlytte den aktuelle elektroniske kommunikasjonsadresse uten teknisk bistand fra annen stat og avlyttingen kan skje i betryggende former.

Anmodning om teknisk bistand etter denne bestemmelsen skal inneholde opplysninger som angitt i § 20 tredje ledd bokstav a til f.

Beslutningen om å etterkomme anmodning om teknisk bistand skal inneholde opplysninger om den elektroniske kommunikasjonsadresse som skal avlyttes og angi det tidsrom som avlytting kan skje.

Umiddelbar overføring i henhold til straffeprosessloven § 216 a femte ledd skal forstås på samme måte som i forskriftens § 20 første ledd.

§ 22 Plikt til å besørge avskrift

Dersom anmodning om kommunikasjonskontroll etterkommes og gjennomføringen skjer gjennom opptak og påfølgende overføring, skal påtalemyndigheten ved begjæring fra fremmed stat, og i den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat, besørge avskrift av opptaket.

§ 23 Varslingsplikt ved avlytting uten rettslig eller teknisk bistand

Ved kommunikasjonskontroll uten teknisk bistand av personer som har en elektronisk kommunikasjonsadresse som benyttes på området til en fremmed

stat, skal vedkommende stat varsles. Plikten til å varsle gjelder bare i den utstrekning en slik plikt følger av overenskomst med fremmed stat som Norge er part i.

Varsel skal gis

- a) forut for kommunikasjonskontrollen i tilfeller der den som foretar kontrollen er kjent med at den som kontrollen er rettet mot befinner seg i den annen stat
- b) umiddelbart etter at den som foretar kontrollen er kjent med at den kontrollen gjelder befinner seg i den annen stat

Varsel om kommunikasjonskontroll etter denne bestemmelse skal inneholde de opplysninger som følger av § 20 tredje ledd bokstav a, b og d. I tillegg skal varsel angi den forventede varigheten av kommunikasjonskontrollen og den straffbare handling som er under etterforskning.

Kommunikasjonskontroll som er påbegynt kan fortsette inntil den stat som er varslet har gitt samtykke til videre kommunikasjonskontroll eller krever at kontrollen skal stanses. I sistnevnte tilfelle kan det materialet som allerede er fremkommet ikke benyttes med mindre annet er avtalt med den aktuelle stat eller for å treffe hastetiltak for å hindre en overhengende og alvorlig trussel mot den offentlige sikkerhet. Den varslede staten skal underrettes om slik bruk og grunnene for det.

Varsel etter denne bestemmelse skal ikke gis til en stat som har avgitt erklæring om at slikt varsel ikke er nødvendig.

VI Informasjon om bankkonti, transaksjoner m.v.

§ 24 Anmodning om informasjon om bankkonto og transaksjoner samt overvåkning av transaksjoner

Anmodning som gjelder informasjon om bankkonto eller transaksjoner, eller overvåkning av transaksjoner skal angi hvorfor den anmodende myndighet mener det er sannsynlig at den informasjonen det er anmodet om har betydning for straffeforfølgningen av den straffbare handlingen.

Anmodning om informasjon om bankkonto skal i tillegg angi grunnen til at den antar at banken i den anmodende staten har de relevante kontoene samt angi all tilgjengelig informasjon som kan forenkle behandlingene av anmodningen.

21 Andre forslag til forskriftsendringer

21.1 Påtaleinstruksen

Påtaleinstruksen §§ 6-1 og 6-3 foreslås opphevet.

21.2 Forskrift om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge

§ 1 foreslås endret ved at det i bestemmelsen tilføyes et nytt annet ledd, slik:

Anmodninger om forkynnelse av utenlandske dokumenter i Norge skal bare etterkommes når det dokument som skal forkynnes, er skrevet på norsk, dansk eller svensk, eller når det med anmodningen følger en oversettelse av dokumentet til et av disse språk.

I den grad det følger av overenskomst med fremmed stat kan anmodninger om forkynnelse også etterkommes når de viktige deler av dokumentet foreligger på et av de i første ledd nevnte språk, eller på et annet språk som mottakeren forstår.

Oversettelse av dokumentet er dog ikke nødvendig når dokumentet bare skal overleveres til adressaten under forutsetning av at han frivillig tar mot det.

Justisdepartementet kan også i andre tilfelle når det finnes ubetenkelig tillate at forkynnelse skjer uten at oversettelse foreligger.

§ 2 kan lyde slik:

I den utstrekning det følger av overenskomst med fremmed stat kan utenlandske dokumenter som skal forkynnes for personer i Norge fremsendes til Justisdepartementet eller til den som skal utføre forkynnelsen, ved bruk av telefaks eller andre elektroniske kommunikasjonsmidler.

Før dokumentet forkynnes foretas rimelige undersøkelser for å sikre at det er fremsendt av kompetent myndighet i den anmodende stat, samt at det mottatte dokumentet tilsvarer det fremsendte dokument. Dersom det er nødvendig kan den myndighet som har saken til behandling be Justisdepartementet om bistand til å få bekreftet anmodningens ekthet.

Nåværende § 2 foreslås endret til § 3.

Nåværende § 3 foreslås endret til § 4.

22 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslagene i høringsnotatet ventes ikke å medføre vesentlige økonomiske eller administrative konsekvenser. Det kan tenkes at implementeringen og anvendelsen av avtalene vil medføre at det oftere enn tidligere vil bli anmodet om ulike former for bistand, som igjen kan føre til at politiet, påtalemyndigheten og domstolene vil bruke mer ressurser på å håndtere rettsanmodninger. Det vil imidlertid være svært vanskelig å avgjøre om en eventuell økning i antall anmodninger om rettslig bistand skyldes det nye regelverket eller om det har en annen forklaring, for eksempel økt internasjonalisering og formendring av kriminaliteten. De aktuelle instrumentene skal imidlertid først og fremst legge til rette for et mer effektivt samarbeid, som også må ventes å medføre at en del av den rettslige og politiare bistand som ytes i dag kan skje med noe mindre bruk

av ressurser. I tillegg vil det nye regelverket ventelig gjøre det enklere og mindre kostnadskrevenende for norsk politi/påtalemyndighet å få gjennomført etterforskning i utlandet.